

บทที่ 4

ผลการสังเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ วัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ

1. เพื่อสำรวจสภาพปัญหาการประกอบอาชีพเกษตรกรและความต้องการการจัดการศึกษาสัมมาอาชีพแบบมีส่วนร่วมโดยองค์กรชุมชนของกลุ่มเกษตรกรบ้านกุคแคน ตำบลหนองโน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม
2. เพื่อเขียนหลักสูตร แหล่งเรียนรู้ชุมชนจัดการศึกษาสัมมาอาชีพแบบมีส่วนร่วมโดยองค์กรชุมชนของกลุ่มเกษตรกรบ้านกุคแคน
3. เพื่อถอดบทเรียนและขยายผลการจัดการศึกษาสัมมาอาชีพแบบมีส่วนร่วมโดยองค์กรชุมชนเพื่อการพึ่งตนเองของกลุ่มเกษตรกรบ้านกุคแคน ตำบลหนองโน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูล คณะทีมวิจัยได้ดำเนินการเป็นลำดับ ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาสภาพปัญหาการประกอบอาชีพเกษตรกรและความต้องการจัดการศึกษาสัมมาอาชีพแบบมีส่วนร่วมโดยองค์กรชุมชนของกลุ่มเกษตรกรบ้านกุคแคน ตำบลหนองโน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม พบว่า การดำเนินการศึกษาสภาพปัญหาการประกอบอาชีพเกษตรกรและความต้องการจัดการศึกษาสัมมาอาชีพแบบมีส่วนร่วมโดยองค์กรชุมชนของกลุ่มเกษตรกรบ้านกุคแคน ตำบลหนองโน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ข้อมูลได้จากการใช้แบบสอบถามจำนวน 20 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่น 0.90 จำนวน 676 ฉบับ ผู้ตอบแบบสอบถาม กลุ่มประชากรจำนวน 676 คน เป็นเกษตรกรในตำบลหนองโน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม จาก 8 หมู่บ้านของเขตปกครององค์การบริหารส่วนตำบลหนองโน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ได้รับแบบสอบถามกลับคืนมา จำนวน 595 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 88.02 ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 สภาพปัญหาการประกอบอาชีพเกษตรกรและความต้องการการจัดการศึกษา
 สัมมาอาชีพของกลุ่มเกษตรกรบ้านกุดแคน ตำบลหนองโน อำเภอเมือง
 จังหวัดมหาสารคาม

สภาพปัญหาการประกอบอาชีพเกษตรกร	สภาพปัญหาการประกอบอาชีพ เกษตรกร		
	\bar{X}	S.D.	แปลความหมาย
1. ด้านเศรษฐกิจ			
1.1 ได้กู้เงินสวัสดิการของ ธกส. กองทุนเงินล้านในชุมชน และกลุ่มสตรีแม่บ้าน กลุ่มเกษตรกรทำนาดำบลหนองโน	4.97	0.81	มากที่สุด
1.2 กู้เงินนอกระบบจากนายทุน พ่อค้าในหมู่บ้าน	1.10	0.79	น้อยที่สุด
1.3 กู้เงินจากญาติพี่น้อง	1.25	0.79	น้อยที่สุด
1.4 มีหนี้สินแต่ได้รับการปรับโครงสร้างหนี้จากรัฐบาล ธกส. สหกรณ์การเกษตร	1.15	0.69	น้อยที่สุด
1.5 ไม่เคยมีหนี้สิน	1.00	0.84	น้อยที่สุด
1.6 มีเงินออม	1.15	0.97	น้อยที่สุด
เฉลี่ย	1.77	0.71	น้อย
2. ด้านปัจจัยการผลิต			
2.1 ค่าใช้จ่ายเรื่องการผลิตสูง ซื้อปุ๋ยเคมี ยาปราบศัตรูพืช ค่าจ้างแรงงาน ค่าจ้างเครื่องจักรกลไถนา ค่าเมล็ดพันธุ์ผู้ฝึก และค่าขนส่งสินค้าทางการเกษตร	4.97	0.86	มากที่สุด
2.2 ขาดแหล่งทุนสนับสนุน โครงการในระดับกลุ่มการผลิต	4.82	0.73	มากที่สุด
2.3 ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองและเช่าที่ดินทำกิน	1.07	0.84	น้อยที่สุด
2.4 ขาดแคลนแรงงานในชุมชนเพราะชาวบ้านอพยพไป ทำงานในโรงงาน	4.93	0.86	มากที่สุด
เฉลี่ย	3.95	0.82	มาก

ความต้องการจัดการศึกษาสัมมาอาชีพ	ความต้องการจัดการศึกษาสัมมาอาชีพ		
	\bar{X}	S.D.	แปลความหมาย
3. ประเด็นความต้องการจัดการศึกษาสัมมาอาชีพ			
3.1 จัดอบรมให้ความรู้เรื่องการทำเกษตรอินทรีย์	4.47	0.86	มาก
3.2 จัดทัศนศึกษาดูงานแหล่งเรียนรู้อาชีพต้นแบบ	4.83	0.94	มากที่สุด
3.3 จัดกิจกรรมศึกษาชุมชนมีปัญหอาชีพเรื่องอะไรและฝึกปฏิบัติการเขียนโครงการสนับสนุนแก้ไขปัญหาของชุมชน	4.87	0.81	มากที่สุด
3.5 ต้องการมีหลักสูตรเรื่องอาชีพในท้องถิ่นและมีครูประจำท้องถิ่นให้การถ่ายทอดความรู้	4.97	0.86	มากที่สุด
เฉลี่ย	4.86	0.84	มากที่สุด
	ความต้องการสัมมาอาชีพ		
	\bar{X}	S.D.	แปลความหมาย
4. ความต้องการสัมมาอาชีพ			
4.1 ต้องการมีเงินทุนสนับสนุนการทำกิจกรรมการเกษตรโดยมีแหล่งทุนเข้ามาสนับสนุน	4.94	0.72	มากที่สุด
4.2 ต้องการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่แบบกลุ่มและแบบครัวเรือน	4.78	0.67	มากที่สุด
4.3 ต้องการเลี้ยงกบและเลี้ยงปลา	4.93	0.93	มากที่สุด
4.4 ต้องการทำสวนสมุนไพรปลูกพืชผัก	4.78	0.79	มากที่สุด
4.5 เรียนรู้เรื่องอาชีพนอกภาคเกษตรกรรมมีคนตรีพื้นบ้านและอาชีพอื่น ๆ	4.93	0.74	มากที่สุด
เฉลี่ย	4.87	0.78	มากที่สุด
เฉลี่ยรวมทุกด้าน	3.86	0.76	มาก

จากตารางที่ 3 พบว่า ผลการศึกษาสภาพปัญหาเกษตรกรรมและความต้องการจัดการศึกษาสัมมาอาชีพของกลุ่มเกษตรกรบ้านกุดแคน ตำบลหนองโน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม พบว่า มีปัญหา (1) ด้านเศรษฐกิจ เกษตรกรได้กู้เงินสวัสดิการของรทส. กองทุนเงินล้านในชุมชน และกลุ่มการผลิต เช่น กลุ่มสตรีแม่บ้าน กลุ่มเกษตรกรทำนาตำบลหนองโน ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) 4.97 ระดับมากที่สุด (2) ด้านปัจจัยการผลิต เรียงลำดับปัญหาสำคัญ 3 อันดับ ระดับมากที่สุด ได้แก่ 1) มีค่าใช้จ่ายเรื่องการผลิตสูง คือ ปุ๋ยเคมี ยาปราบศัตรูพืช

ค่าจ้างแรงงาน จ้างเครื่องจักรกล ค่าเมล็ดพันธุ์ผักและค่าขนส่งสินค้าทางการเกษตร ค่าเฉลี่ย (X) 4.97 2) ขาดแคลนแรงงานในชุมชนเพราะชาวบ้านอพยพไปทำงานในโรงงาน ค่าเฉลี่ย (X) 4.93 และ 3) ขาดแหล่งทุนสนับสนุนโครงการระดับกลุ่มการผลิต ค่าเฉลี่ย (X) 4.82 (3) ด้านความต้องการจัดการศึกษา พบว่า มีความต้องการจัดการศึกษาเมื่อเรียงลำดับความต้องการ จำเป็น ได้แก่ 1) ต้องการมีหลักสูตรเรื่องอาชีพในท้องถิ่นและมีครูปราชญ์ท้องถิ่นให้การ ถ่ายทอดความรู้ ค่าเฉลี่ย (X) 4.97 ระดับมากที่สุด 2) ต้องการจัดกิจกรรมศึกษาชุมชนมี ปัญหาอาชีพอะไรและฝึกปฏิบัติการเขียนโครงการสนับสนุนแก้ไขปัญหาของชุมชน ค่าเฉลี่ย 4.87 ระดับมากที่สุด 3) ต้องการจัดทัศนศึกษาดูงานแหล่งเรียนรู้ต้นแบบ ค่าเฉลี่ย (X) 4.83 ระดับมากที่สุด (4) ด้านความต้องการสัมมาอาชีพ พบว่า มีความต้องการสัมมาอาชีพ เรียงลำดับความสำคัญ 3 อันดับ ด้านอาชีพการเกษตรกรรม คือ 1) ต้องการมีเงินทุน สนับสนุนทำกิจกรรมการเกษตร ค่าเฉลี่ย (X) 4.94 ระดับมากที่สุด 2) ต้องการเลี้ยงกบและ ปลา ค่าเฉลี่ย (X) 4.93 ระดับมากที่สุด และ 3) ต้องการทำสวนสมุนไพรปลูกพืชผักและ ต้องการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่แบบกลุ่มและแบบครัวเรือน ค่าเฉลี่ย (X) 4.78 ระดับมากที่สุด และมีความต้องการอาชีพนอกภาคเกษตรกรรมคนตรีพื้นบ้านและอาชีพอื่น ๆ ค่าเฉลี่ย (X) 4.93 ระดับมากที่สุด

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามสภาพปัญหาเกษตรกรรมและความต้องการจัดการศึกษาสัมมาอาชีพของกลุ่มเกษตรกรบ้านกุดแคน ตำบลหนองโน อำเภอเมือง จังหวัด มหาสารคาม ดังกล่าวมา เพื่อเป็นการตรวจสอบสภาพปัญหาเกษตรกรรมและความต้องการจัดการศึกษาสัมมาอาชีพ ทำให้คณะที่วิจัยได้ใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลโดยตัวบุคคล จัดเวที ชาวบ้านสนทนากลุ่มกับกลุ่มเกษตรกรบ้านกุดแคนและบ้านหินลาด มีสมาชิกกลุ่มเกษตรกร เข้าร่วมสนทนากลุ่ม จำนวน 60 คน วันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2555 ณ แหล่งเรียนรู้ชุมชนปฐ ทวดครูสิงห์ ฤทธิเดช ใช้แบบสัมภาษณ์จำนวน 15 ข้อ เพื่อวิเคราะห์บริบทชุมชน สภาพ ปัญหาเกษตรกรรมและความต้องการจัดการศึกษาสัมมาอาชีพ ปรากฏผลการสังเคราะห์การ สนทนากลุ่มดังนี้

สภาพปัญหาการประกอบอาชีพเกษตรกรรมและความต้องการจัดการศึกษาสัมมาอาชีพของ เกษตรกรบ้านกุดแคนและบ้านหินลาด

กลุ่มเกษตรกรบ้านกุดแคนและกลุ่มเกษตรกรบ้านหินลาดประกอบอาชีพเกษตรกรรม และอาชีพนอกภาคเกษตรกรรมซึ่ง อาชีพเกษตรกรรมยังคงทำนาปลูกข้าวเป็นหลัก เลี้ยงสัตว์ ทำไร่ เป็นต้น เมื่อว่างจากทำนาก็จะอพยพแรงงานทำอาชีพนอกภาคเกษตรกรรมที่ต่างจังหวัด

และในตัวจังหวัดมหาสารคาม ถือเป็นแรงงานรับจ้างในศูนย์พัฒนาประชากรมหาสารคาม (ชาวบ้านกุดแคนและชาวบ้านหินลาดเรียกศูนย์มีชัยจังหวัดมหาสารคาม) จากผลการจัดกลุ่ม สันทนา พบว่า แรงงานสตรีในหมู่บ้านหลังฤดูทำนาจะเป็นช่างเย็บเสื้อผ้าสตรี ที่โรงงานศูนย์มี ชัย ทำให้ครัวเรือนปรับตัวได้โดยมีรายได้จากการเป็นแรงงานรับจ้างนอกฤดูทำนา อย่างไรก็ตาม กลุ่มเกษตรกรบ้านกุดแคนและกลุ่มเกษตรกรบ้านหินลาดมีปัญหาคุณภาพชีวิต คือ (1) ด้านเศรษฐกิจของครัวเรือนมีหนี้สินจากเงินกู้ในระบบของภาครัฐคิดเป็นร้อยละ 100 เพราะแต่ ละครัวเรือนเป็นสมาชิกกองทุนเงินล้าน สมาชิกธกส. และสหกรณ์การเกษตร ได้ใช้ หลักทรัพย์ที่ดินค้ำประกันเงินกู้ เพื่อเป็นทุนการผลิตในครอบครัวตนเอง ส่วนการมีเงินออม ของกลุ่มเกษตรกรทั้ง 2 แห่ง มีจำนวนเงินออมน้อย กลุ่มที่มีเงินออมคือครัวเรือนที่เป็นเจ้าของ ร้านค้าขายของชำ และชาวนารวยเจ้าของเครื่องจักรกลทางการเกษตรทำให้เกิดระบบเงินทุน นอกกระบบแบบเงินกู้รายวันในหมู่บ้าน ส่งผลให้โครงสร้างทางเศรษฐกิจของชาวบ้านกุดแคน และบ้านหินลาดมีระบบกู้ยืมเงินทั้งจากภาครัฐและนายทุนพ่อค้าในหมู่บ้านเกิดขึ้นอย่าง ต่อเนื่อง (2) ด้านปัจจัยการผลิต กลุ่มเกษตรกรบ้านกุดแคนและบ้านหินลาดมีปัญหาการลงทุน ทำการเกษตร เกิดจากค่าจ้างแรงงานสูง ใช้อุปกรณ์ ยานพาหนะที่เก่า (3) ราคาสินค้าเกษตร ไม่ได้รับการประกันราคา และ(4) ขาดแคลนแรงงานในหมู่บ้านกุดแคนและบ้านหินลาด เพราะแรงงานหญิงและชายจำนวนมากอพยพไปทำงานในโรงงานศูนย์มีชัย จังหวัด มหาสารคาม

วิธีการแก้ไขปัญหาดังกล่าวมากลุ่มเกษตรกรมีวิธีการแก้ไขปัญหา คือ (1) ต้องการ เรียนรู้วิธีการวิเคราะห์ปัญหาชุมชนร่วมกันว่า “ชุมชนมีปัญหามีหนี้สินเงินกู้เกิดขึ้นจาก สาเหตุใด จะลดภาระหนี้สินในตนเองแบบใด” (2) ต้องการจัดทำแผนแม่บทพัฒนาชุมชน อย่างชัดเจน จะได้แก้ไขปัญหากลุ่มเกษตรกรบ้านกุดแคนและบ้านหินลาดได้ตรงตาม สภาพจริง โดยผู้นำชุมชนต้องทำงานเชิงรุก ใช้ต้นทุนทางสังคมในหมู่บ้านร่วมกันฟื้นฟูชุมชน ให้หนีจากวงจรหนี้สินเงินกู้ให้ลดน้อยลง (3) ต้องการให้มีอาชีพเสริมหลังฤดูทำนา เช่น ได้ เลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ อย่างนายถนอม เศษภักดี นางเพ็ง ชุมแสง ที่เป็นคนขายไข่ไก่ในหมู่บ้าน เพราะเป็นคนเก่งเรื่องนี้ และอาชีพอื่น ๆ ที่ชุมชนมีความรู้หลายสาขาอาชีพต้องเอามาเป็นครู สอน มีครูคนตรีพื้นบ้าน ครูสมุนไพรร ครูเย็บเสื้อผ้า เป็นต้น และ(4) ต้องมีการร่วมกลุ่มกัน เล่าเรื่องความรู้ตนเองให้คนภายนอกเข้ามาช่วยจัดทำเป็นหลักสูตรด้านอาชีพเสริมตามความ สนใจของกลุ่มเกษตรกรจะได้เรียนรู้ร่วมกัน (การจัดเวทีชาวบ้านสนทนากลุ่มเกษตรกรวันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2555 ณ แหล่งเรียนรู้ชุมชนปู่ทวดครูสิงห์ ฤทธิเดช)

ผลของการจัดกลุ่มสนทนาศึกษาสภาพการประกอบอาชีพเกษตรกรรมของกลุ่มเกษตรกรบ้านกุดแคนและกลุ่มเกษตรกรบ้านหินลาดมีปัญหาทางเศรษฐกิจด้านหนี้สินมีทุกครัวเรือน ด้านปัจจัยการผลิตต้นทุนการผลิตสูง การขายผลผลิตการเกษตร คนในชุมชนไม่นิยมบริโภค และด้านเงินทุนเป็นเงินทุนจากการกู้ยืม และวิธีการให้หลุดพ้นจากการเป็นหนี้สินคือ (1) ต้องการมีรายได้เสริมจากการมีอาชีพเสริมในครัวเรือน โดยมีครูชาวบ้านมาสอนให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน เช่น อาชีพเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ ปลูกสมุนไพร อาชีพดนตรี หรืออาชีพอื่น ๆ ที่ชาวบ้านมีความต้องการ และ(2) มีหลักสูตรอาชีพตามความต้องการของกลุ่มเกษตรกร โดยมีแหล่งทุนเข้ามาสนับสนุนร่วมกับผู้เชี่ยวชาญภายนอกชุมชน

สรุปผลการศึกษาสภาพปัญหาเกษตรกรรมและความต้องการจัดการศึกษาสัมมาอาชีพของกลุ่มเกษตรกรบ้านกุดแคนและบ้านหินลาด ตำบลหนองโน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อตรวจสอบข้อมูลโดยบุคคลสนทนากลุ่มร่วมกันแล้วมีลักษณะร่วมของปัญหาการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ในภาพรวมของชุมชนในตำบลหนองโน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม สรุปได้ดังนี้ จากการใช้แบบสอบถาม และการจัดกลุ่มสนทนาพบว่า ปัญหาการเกษตรกรรมมีลักษณะร่วมกันคือ ด้านเศรษฐกิจ มีหนี้สินในครัวเรือนจากการกู้เงินในภาครัฐ ด้านปัจจัยการผลิต ต้นทุนการผลิตสูง มีค่าใช้จ่ายเรื่องแรงงาน ปุ๋ยเคมี ยาปราบศัตรูพืช เครื่องจักรกล และขาดเงินทุนสนับสนุน สินค้าทางการเกษตรไม่ได้มาตรฐาน คนในชุมชนไม่นิยมบริโภค ด้านความต้องการมีลักษณะร่วมกัน คือ ต้องการมีรายได้เสริมหลังฤดูทำนา โดยทำอาชีพที่ชุมชนมีครูปราชญ์ชาวบ้านถ่ายทอดความรู้ให้ชุมชนเรียนรู้ร่วมกัน ได้แก่ การเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ ปลูกพืชสมุนไพร ดนตรีโปงลาง โดยให้เหตุผลว่าอาชีพดังกล่าวมามีต้นทุนทางสังคมในชุมชน คือมีปราชญ์ชาวบ้านหลายสาขาอาชีพ โดยเฉพาะการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่มีครูถนอม เศษภักดี ทำสวนสมุนไพรมีครูสำราญ ศรีละครชัย และดนตรีพื้นบ้านมีครูชนกิต อินทร์งาม ต้องการทำอาชีพที่อยู่ใกล้ตัวและพึ่งตนเองแบบพึ่งพาปราชญ์ชาวบ้าน ร่วมกับการแสวงหาหน่วยงานอื่น ๆ เข้ามาหนุนเสริมจากภายนอกชุมชน

ตอนที่ 2 การเขียนหลักสูตรการจัดการศึกษาสัมมาอาชีพแบบมีส่วนร่วมโดยองค์กรชุมชนของกลุ่มเกษตรกรบ้านกุดแคน การดำเนินกิจกรรมการเขียนหลักสูตรในโครงการนี้ มีวิธีการดำเนินการสรุปได้ดังนี้

1. การจัดเวทีชาวบ้าน วันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2555 เพื่อการระดมสมองร่วมกันของกลุ่มเกษตรกรจำนวน 72 คน ที่มีอายุตั้งแต่ 8-60 ปี แต่เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มสนทนาจำนวน 60 คน เนื่องจากกลุ่มเกษตรกรเด็กและเยาวชนเดินทางไปเยี่ยมผู้ปกครองที่ย้ายถิ่นไปทำงานที่

ต่างจังหวัด พบว่า การจัดการศึกษาสัมมาอาชีพที่เกิดจากความต้องการเรียนรู้มี 3 กิจกรรม ได้แก่ การเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ การปลูกพืชสมุนไพรอาหารเพื่อสุขภาพและคนตรีพื้นบ้าน ไปกลาง ประยุกต์ กลุ่มเกษตรกรให้เหตุผลการเลือก 3 อาชีพดังกล่าวมา เพราะชุมชนมีต้นทุนทางสังคมหรือมีปราชญ์ชาวบ้านที่เลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ ประสบผลสำเร็จ มีปราชญ์ชาวบ้านทำสวนชำ และมีครุคนตรีที่ทุกคนยอมรับนับถือ ต้องมาร่วมกันพัฒนาอาชีพให้กลุ่มเกษตรกรได้เรียนรู้ร่วมกัน แต่ละกิจกรรมจะเรียนรู้โดยร่วมกันเขียนหลักสูตรแบบมีส่วนร่วมโดยองค์กรชุมชน ซึ่งมีขั้นตอนการเขียนหลักสูตร ดังนี้

- 1) ความเป็นมาของโครงการแหล่งเรียนรู้ชุมชนจัดการศึกษาสัมมาอาชีพแบบมีส่วนร่วมโดยองค์กรชุมชนเพื่อการพึ่งตนเองของกลุ่มเกษตรกรบ้านกุคแคน ตำบลหนองโน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม
- 2) วัตถุประสงค์ของหลักสูตรสัมมาอาชีพ
- 3) การมอบภาระงานจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 3 กิจกรรม
- 4) ระยะเวลาการเรียนรู้
- 5) การออกแบบหน่วยกิจกรรมการเรียนรู้
- 6) ความรู้ท้องถิ่นสัมมาอาชีพ การเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ สมุนไพรอาหารเพื่อสุขภาพและคนตรีพื้นบ้านไปกลางประยุกต์
- 7) การประเมินผลการใช้หลักสูตรตามสภาพจริง (1) จัดนิทรรศการแสดงผล

งานของกลุ่มเกษตรกร (2) สรุปผลการใช้หลักสูตรด้วยสารคดี

ตั้งนั้นการดำเนินงานการเขียนหลักสูตรแหล่งเรียนรู้ชุมชนจัดการศึกษาสัมมาชีพแบบมีส่วนร่วมโดยองค์กรชุมชนได้ดำเนินตามขั้นตอนที่ระบุไว้ ปรากฏรายละเอียดดังนี้

- 1) ความเป็นมาของโครงการ

สืบเนื่องจากโครงการแหล่งเรียนรู้ชุมชนจัดการศึกษาสัมมาอาชีพแบบมีส่วนร่วมโดยองค์กรชุมชนเพื่อการพึ่งตนเองของกลุ่มเกษตรกรบ้านกุคแคน ตำบลหนองโน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ร่วมกับแหล่งเรียนรู้ชุมชนบ้านหลังเรียนปทุมครุสิงห์ ฤทธิเดช ได้นำเสนอโครงการในปีงบประมาณ พ.ศ. 2554 ให้องค์กรหน่วยงานในชุมชนและภายนอกชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วม ร่วมมือกันจัดการศึกษาสัมมาอาชีพตามความต้องการของกลุ่มเกษตรกรที่สมัครใจเข้าร่วมโครงการ จากชุมชนบ้านกุคแคนและชุมชนบ้านหินลาด ทำให้แหล่งเรียนรู้ของชุมชน “ปทุมครุสิงห์ ฤทธิเดช” ตั้งอยู่บ้านเลขที่ 1 บ้านกุคแคน หมู่ที่ 6 ตำบลหนองโน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ได้จัด

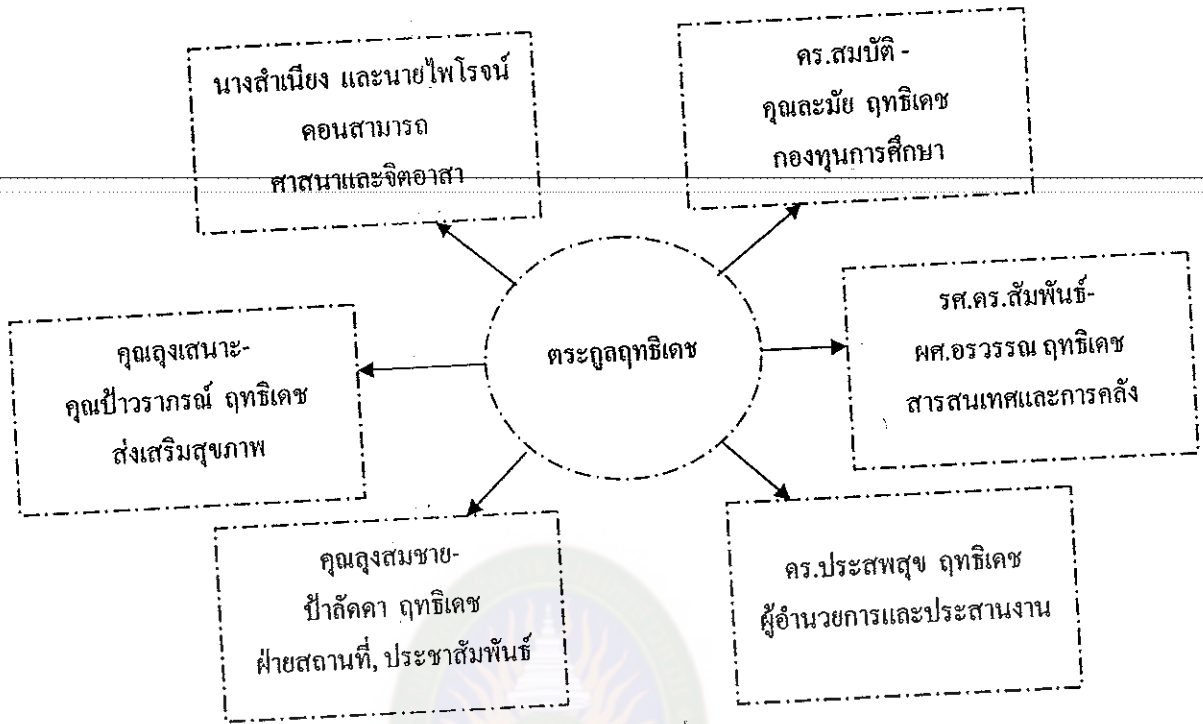
กิจกรรมเรียนรู้ตามความต้องการของกลุ่มเกษตรกร 3 ฐานการเรียนรู้ ได้แก่ การเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ ปลูกพืชสมุนไพรอาหารเพื่อสุขภาพ และดนตรีพื้นบ้านโปงลางประยุกต์ ซึ่งกิจกรรมการเรียนรู้ 3 ฐานการเรียนรู้ จะเริ่มดำเนินการตั้งแต่เดือน เมษายน พ.ศ. 2555 ถึงเดือน กันยายน พ.ศ. 2555

2) วัตถุประสงค์ของหลักสูตรสัมมาอาชีพ

วัตถุประสงค์ของโครงการสำหรับการวิจัย มี 3 ข้อ (1) เพื่อสำรวจสภาพปัญหาการประกอบอาชีพเกษตรกรและความต้องการการจัดการศึกษาสัมมาอาชีพแบบมีส่วนร่วมโดยองค์กรชุมชนเพื่อการพึ่งตนเองของกลุ่มเกษตรกรบ้านกุดแคน ตำบลหนองโน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม (2) เพื่อเขียนหลักสูตรแหล่งเรียนรู้ชุมชนจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมโดยองค์กรชุมชนเพื่อการพึ่งตนเองของกลุ่มเกษตรกรบ้านกุดแคน และ(3) เพื่อถอดบทเรียนและขยายผลการจัดการศึกษาสัมมาอาชีพแบบมีส่วนร่วมโดยองค์กรชุมชนเพื่อการพึ่งตนเองของกลุ่มเกษตรกรบ้านกุดแคน ตำบลหนองโน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งการเขียนหลักสูตรในครั้งนี้ได้นำผลการวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยปรับใช้เป็น วัตถุประสงค์ของหลักสูตร คือ (1) เพื่อศึกษาการจัดการศึกษาสัมมาอาชีพด้านการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ สมุนไพรอาหารเพื่อสุขภาพ และดนตรีพื้นบ้านโปงลางประยุกต์ แบบมีส่วนร่วมโดยองค์กรชุมชนของกลุ่มเกษตรกรบ้านกุดแคนตำบลหนองโน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม (2) ประเมินผลการใช้หลักสูตรการจัดการศึกษาสัมมาอาชีพด้านการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ สมุนไพรอาหารเพื่อสุขภาพ และดนตรีพื้นบ้านโปงลางประยุกต์ ตามสภาพจริง ได้แก่ 1) มีบัญชีรายรับรายจ่ายของเกษตรกร 2) มีผลผลิตบริโภคและขาย 3) มีชุดความรู้ท้องถิ่น 3 ฐานการเรียนรู้ (4) มีการนำเสนอผลงาน เช่น การจัดนิทรรศการผลผลิตในงานประชุมทางวิชาการกับแหล่งทุนที่สนับสนุนการวิจัยหรือร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ

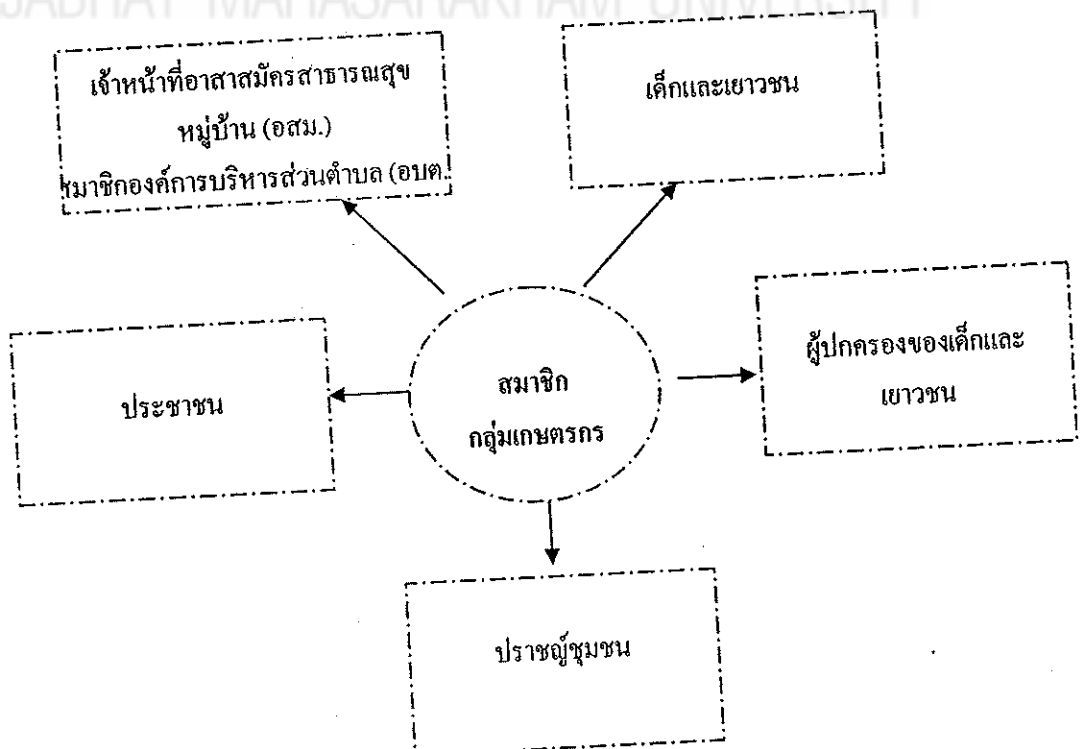
3) การมอบภาระงานจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 3 กิจกรรม การจัดการศึกษาสัมมาอาชีพให้มีเจ้าภาพหลักและเจ้าภาพร่วมที่เป็นเครือข่าย ดังนี้

3.1 เข้าภาพหลักตระกูลฤทธิเดช

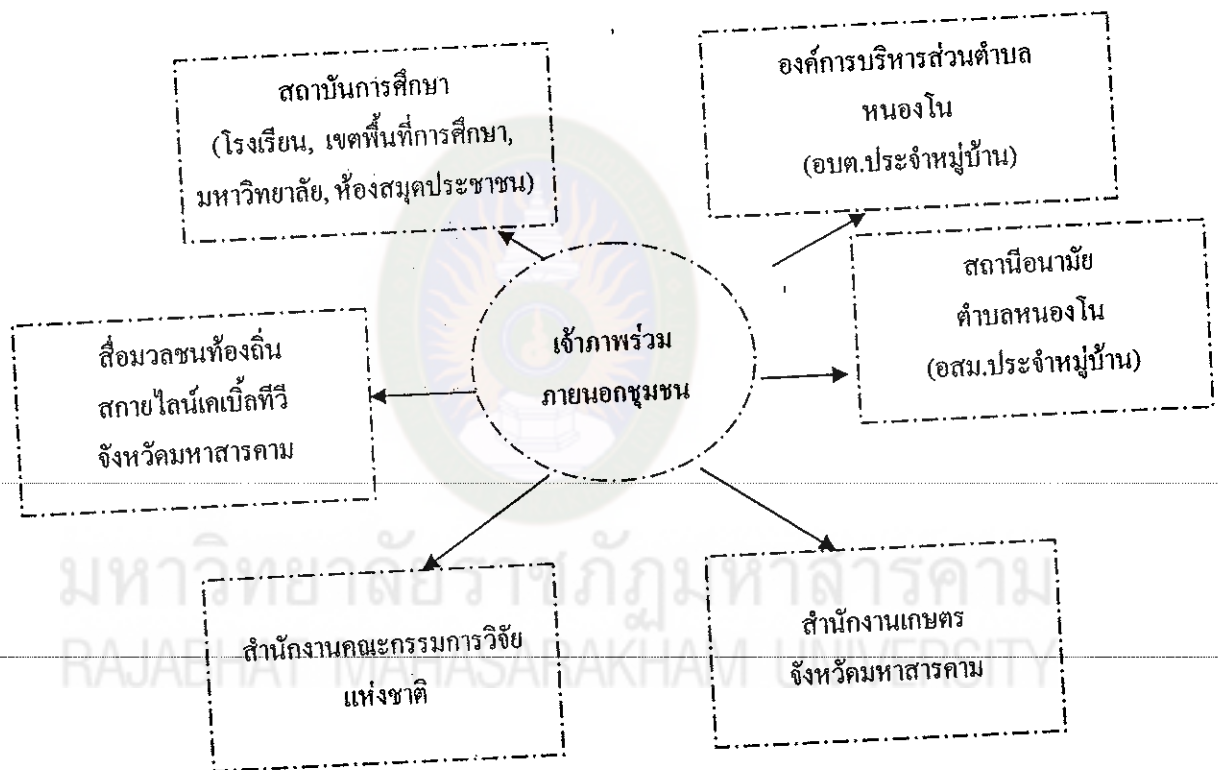
เข้าภาพหลักตระกูลฤทธิเดชมีบทบาทหน้าที่สนับสนุนให้สถานที่แหล่งเรียนรู้ชุมชน บ้านหลังเรียนปทุมครุสิงห์ ฤทธิเดช เป็นศูนย์เรียนรู้เรื่องการจัดการศึกษาสัมมาอาชีพและเป็นหัวหน้าโครงการประสานงานกับผู้ร่วมวิจัยกับกลุ่มเกษตรกรเพื่อร่วมกันดำเนินโครงการวิจัยนี้ ให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการ

3.2 เข้าภาพร่วมองค์กรภายในชุมชน

เจ้าภาพร่วมในชุมชนจากแผนภาพ มีเกษตรกรสมัครเข้าร่วมโครงการด้วยความสมัครใจ ได้แก่ เด็ก เยาวชน ประชาชน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และผู้ประกอบการ เด็กเยาวชนนอกจากนี้มีปราชญ์ชุมชนเป็นผู้มีความรู้เรื่องดนตรีพื้นบ้านและเป็นผู้ที่มีความรู้ด้านการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ ปลุกพืชสมุนไพรอาหารเพื่อสุขภาพ ประสบผลสำเร็จเป็นเกษตรกรต้นแบบ สามารถถ่ายทอดความรู้ให้กับกลุ่มเกษตรกรได้เรียนรู้เรื่องไก่พันธุ์ไข่ สมุนไพรได้แก่ พืชผัก และเรียนรู้ด้านดนตรีพื้นบ้าน ตามความต้องการของกลุ่มเกษตรกร

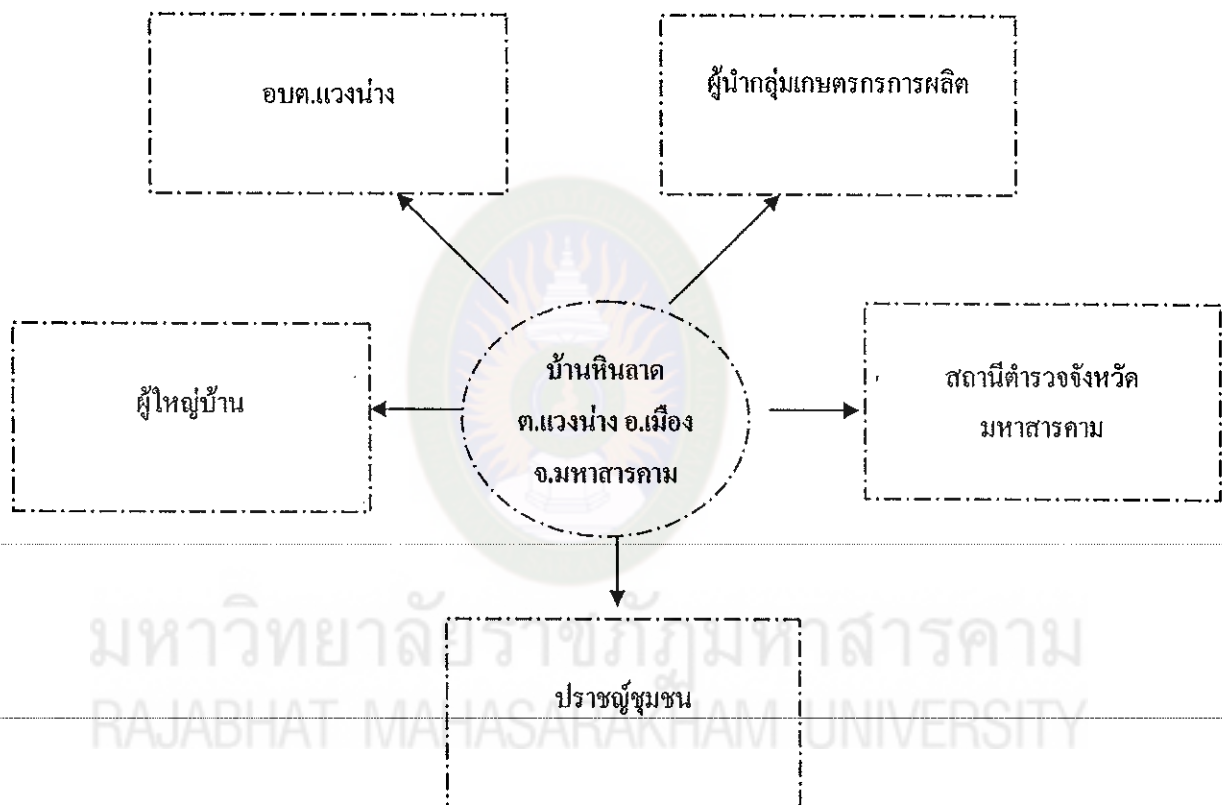
3.3 เจ้าภาพร่วมองค์กรภายนอกชุมชน

เจ้าภาพร่วมภายนอกชุมชน มีสถาบันการศึกษา โรงเรียนบ้านกุดแคน ได้ให้นักเรียนบางคนเข้าร่วมเป็นสมาชิกโครงการ เพื่อได้เรียนรู้ทักษะชีวิตการประกอบอาชีพในชุมชนของตนเอง และได้ให้ความร่วมมือให้นักเรียนได้นำเสนอผลงานการแสดงดนตรีพื้นบ้านไปงกลางประยุกต์ ในช่วงเวลาที่มีกิจกรรมการเผยแพร่โครงการ โดยนักเรียนไม่ต้องขาดเรียน บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองโนและสำนักงานเกษตรจังหวัดมหาสารคาม มีบทบาทด้านการส่งเสริมให้วิทยากร เข้ามาอบรมด้านการประกอบอาชีพเรื่องการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ ปลุกพืชสมุนไพรอาหารเพื่อสุขภาพ และสื่อมวลชนท้องถิ่นสกายไลน์เคเบิลทีวีจังหวัด

มหาสารคาม เป็นหน่วยงานที่ใช้ข้อมูลของผลการวิจัยเสนอข่าวกิจกรรมและจัดทำสารคดีสรุปผลการวิจัย เผยแพร่ในรายการที่นี้สารคาม เพื่อประชาชนผู้ที่สนใจได้ใช้ประโยชน์จากความรู้การวิจัยไปปรับใช้ในการดำรงชีวิต สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติร่วมกับสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคามให้ทุนสนับสนุนการดำเนินโครงการ

3.4 เจ้าภาพร่วมเครือข่ายบ้านหินลาดที่เป็นหมู่บ้านขยายผลโครงการ

เจ้าภาพร่วมการขยายเครือข่าย การจัดการศึกษาสัมมาอาชีพในโครงการนี้ การดำเนินกิจกรรมการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ ปลุกพืชสมุนไพรอาหารเพื่อสุขภาพ และดนตรีพื้นบ้านโปงลาง ประยุกต์ มีหมู่บ้านที่เป็นเครือข่ายเข้าร่วมโครงการคือบ้านหินลาด ตำบลแวงน่าง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เนื่องจากบ้านหินลาดมีปัจจัยส่งเสริม โดยมีผู้นำหมู่บ้านสนใจเข้าร่วมโครงการ และภายในชุมชนมีกลไกสนับสนุน คือ มีกลุ่มเกษตรกรที่เข้มแข็ง ต้องการได้เรียนรู้เรื่องการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่และการปลุกพืชสมุนไพรอาหารเพื่อสุขภาพมีครูปราชญ์ชาวบ้าน นายสำราญ ศรีละครชาลัยเป็นเกษตรกรต้นแบบ ซึ่งกลุ่มเกษตรกรมีความต้องการเรียนรู้ร่วมกับกลุ่มเกษตรกรบ้านกุดแคน

4) ระยะเวลาการเรียนรู้

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในวันเสาร์และวันอาทิตย์ โดยไม่มีมติเวลากำกับ เป็น การเรียนรู้ตามอัธยาศัย เพราะเนื้อหาเป็นการบอกเล่าข้อมูลจากคนในชุมชนเข้ามารวมกลุ่มกัน จัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องไก่อพันธ์ุไข่ ปลูกพืชสมุนไพรอาหารเพื่อสุขภาพ และคนตรี พื้นบ้านไปกลางประยุกต์ แล้วเชื่อมโยงความรู้จากแหล่งภายนอก โดยมีวิทยากรอบรมให้ ความรู้และบูรณาการความรู้ให้กับกลุ่มเกษตรกรรุ่นเด็ก เยาวชนเข้าไปสู่ระบบการศึกษาตาม ความสนใจและกลุ่มเกษตรกรจะปรับไปใช้ในการดำรงชีวิต ซึ่งการเรียนรู้ 3 ฐานการเรียนรู้ เริ่มตั้งแต่เดือน เมษายน พ.ศ. 2555 ถึงเดือน กันยายน พ.ศ. 2555 และการกำหนดเวลาการ เรียนรู้สามารถยืดหยุ่นได้ตามความต้องการของกลุ่มเกษตรกร โดยออกแบบเป็นหน่วยฐานการ เรียนรู้มีขั้นตอนดังข้อที่ 5

5) การออกแบบหน่วยฐานการเรียนรู้

ฐานการ เรียนรู้	ขั้นตอนการเรียนรู้	แหล่งเรียนรู้ สื่อ อุปกรณ์ หรือวิธีการ	ผลลัพธ์
1. การเลี้ยง ไก่อพันธ์ุไข่	ขั้นตอนการทำกิจกรรมจะ ใช้ขั้นตอน 5 ป. ได้แก่	สถานที่	
2. การปลูก พืชสมุนไพร อาหารเพื่อ สุขภาพ	1. เปิดประตูใจ หมายถึง การเรียนรู้กิจกรรมแต่ละ กิจกรรม จะต้องประชุมเชิง ปฏิบัติการร่วมกันเรื่องการ จัดการศึกษาสัมมาอาชีพ เพื่อเพิ่มทักษะการเรียนรู้ จากปราชญ์ชาวบ้านใน ชุมชนบ้านกุคเคน และ จากวิทยากร ให้เข้าใจถึง วิธีการจะเลี้ยงไก่อพันธ์ุไข่ ปลูกพืชสมุนไพรอาหาร เพื่อสุขภาพ และการฝึกคนตรีพื้นบ้าน ไปกลางประยุกต์	- แหล่งเรียนรู้ชุมชนปู่ ทวดครูสิงห์ ฤทธิเดช วิธีการจัดการความรู้ - การประชุมกลุ่ม เกษตรกรเพื่อเพิ่ม ทักษะความรู้โดยครู ปราชญ์ชาวบ้านและ วิทยากร - การศึกษาดูงานจาก เกษตรกรต้นแบบบ้าน กุคเคนและจากแหล่ง เรียนรู้อื่น ๆ - การจัดเวทีชาวบ้าน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมกันหลังจากได้	

ฐานการเรียนรู้	ขั้นตอนการเรียนรู้	แหล่งเรียนรู้ สื่อ อุปกรณ์ หรือวิธีการ	ผลลัพธ์
1. การเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่	2. การปฏิสัมพันธ์กับเครือข่าย หมายถึง การ	ศึกษาดูงานจากเกษตรกรต้นแบบและ	1. กลุ่มเกษตรกรมีความรู้เรื่อง การเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ ปลูกพืช
2. การปลูกพืชสมุนไพรอาหารเพื่อสุขภาพ	เรียนรู้กิจกรรมแต่ละกิจกรรม ต้องได้ดูงานของเกษตรกรต้นแบบบ้านกุดแคน มีการจัดเวทีชาวบ้าน เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้	แหล่งเรียนรู้อื่น ๆ - มอบภาระงานฝึกปฏิบัติการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ ปลูกพืชสมุนไพรอาหารเพื่อสุขภาพ	สมุนไพรอาหารเพื่อสุขภาพ และคนตรีพื้นบ้าน ไปกลาง
3. คนตรีพื้นบ้าน ไปกลาง ประยุกต์ปัญหาครุสังข์ฤทธิเดช	ระหว่างกลุ่มเกษตรกรบ้านกุดแคนและกลุ่มเกษตรกรบ้านหินลาด ได้เกิดทักษะการปฏิบัติงานประกอบอาชีพการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ ปลูกพืชสมุนไพรอาหารเพื่อสุขภาพ	และการฝึกคนตรี ไปกลาง โดยแบ่งกลุ่มเกษตรกรตามความสนใจในกลุ่มและครัวเรือน	ประยุกต์ โดยการประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่องการจัดการศึกษา สัมมาอาชีพและการศึกษาดูงานจากเกษตรกรต้นแบบบ้านกุดแคนและเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ
	3. ปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้สัมมาอาชีพ หมายถึง กระบวนการแบ่งงานกันปฏิบัติในแต่ละกลุ่มอาชีพ มีการจัดแบ่งบทบาทหน้าที่ให้เกิด	วิธีการใช้กระบวนการกลุ่มในการปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกัน โดยสมาชิกที่เข้ากลุ่มเกิดจากความสนใจของตนเอง	2. กลุ่มเกษตรกรได้ฝึกปฏิบัติจริงตามความสนใจในแต่ละกลุ่มหรือเกษตรกร
	กระบวนการทำงานกลุ่ม บันทึกผลการปฏิบัติงาน กลุ่มการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ การปลูกพืชสมุนไพรอาหารเพื่อสุขภาพและคนตรีพื้นบ้าน ไปกลาง ประยุกต์	- บันทึกบัญชีรายรับรายจ่ายของกลุ่ม/หรือครัวเรือน	บางคนได้ใช้ฝึกปฏิบัติจริงในครัวเรือน
	- เสนอผลงานกลุ่ม โดยจัด	- จัดนิทรรศการร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ หรือรายงานผลโดยสื่อวีดิทัศน์	3. มีเกษตรกรต้นแบบเกิดขึ้นเกี่ยวกับ
		วิธีการสะท้อน	- การเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่
			- ปลูกพืชสมุนไพรอาหารเพื่อสุขภาพ และ
			- เด็ก เยาวชนแสดง

ฐานการเรียนรู้	ขั้นตอนการเรียนรู้	แหล่งเรียนรู้ สื่อ อุปกรณ์ หรือวิธีการ	ผลลัพธ์
	นิทรรศการ หรือสื่อวีดิทัศน์- สรุปผลการเรียนรู้แต่ละกลุ่มอาชีพ	- ความคิดเห็นจากสมาชิกกลุ่มแต่ละอาชีพและประเมินตามสภาพจริงทั้งระดับกลุ่มและระดับครัวเรือนโดยการจัดเวทีชาวบ้านจัดกลุ่มสนทนาแลกเปลี่ยนความรู้ของแต่ละกลุ่มอาชีพจาก 3 ฐานการเรียนรู้และจัดเวทีชาวบ้านถอดบทเรียน	คนตรีพื้นบ้าน ไปงกลาง ประยุกต์ได้ในโอกาสต่าง ๆ ที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมทางวิชาการหรือในงานประเพณีในชุมชน
	4. ปรับแก้ไขปัญหางาน หมายถึง กระบวนการแก้ไขปัญหาในการฝึกปฏิบัติอาชีพแต่ละกลุ่มมีปัญหาอะไร แล้วหาแนวทางแก้ไขปัญหาดังวิธีวิธีการใดบ้าง		
	5. ประเมินผลงาน หมายถึง ความสำเร็จหรือไม่ บรรลุผลของกิจกรรมด้วยการใช้วิธีการประเมินตามสภาพจริงสะท้อนความคิดเห็นจากกลุ่มอาชีพ		

6) ความรู้ท้องถิ่นสัมมาอาชีพ

ความรู้ท้องถิ่นสัมมาอาชีพของกลุ่มเกษตรกรบ้านกุดแคน มี 3 เรื่องคือ การเลี้ยงไก่ พันธุ์ไข่ การปลูกพืชสมุนไพรอาหารเพื่อสุขภาพและคนตรีพื้นบ้านไปงกลางประยุกต์ ซึ่งมี ความรู้ท้องถิ่นจากปราชญ์ชาวบ้านที่ชุมชนต้องการให้เป็นครูสอน ได้แก่ (1) ความรู้ท้องถิ่น การเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ มีนายถนอมเศษภักดี อายุ 65 ปี บ้านเลขที่ 50 บ้านกุดแคน หมู่ที่ 6 และนางเพ็ง ชุมแสง อายุ 58 ปี บ้านกุดแคน หมู่ที่ 6 ตำบลหนองโน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เป็นปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้เรื่องไก่พันธุ์ไข่ เนื่องจากเป็นชาวบ้านมีฐานะรวย มีทุนซื้อไก่พันธุ์ไข่ด้วยตนเอง ดำเนินการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ตั้งแต่ พ.ศ. 2551 – ถึงปัจจุบัน พ.ศ. 2555 ความรู้ที่เกิดขึ้นได้จากการปฏิบัติจริงของตนเองทั้งสองคน สิ่งที่ถ่ายทอดให้สมาชิกกลุ่มเกษตรกรที่สนใจเข้าร่วมโครงการได้แก่ ความรู้เรื่อง (1) การเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่และพื้นที่ใช้เลี้ยงไก่ (2) วิธีการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ (3) การป้องกันโรคระบาด (4) การจำหน่าย (5) อุปสรรค

ปัญหาการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ (6) แนวทางการแก้ไขปัญหาการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่และอื่น ๆ ให้โอกาสสมาชิกได้ซักถามแสดงความคิดเห็น ขั้นตอนการถ่ายทอดความรู้ปราชญ์ชาวบ้านทั้ง 2 คน ใช้วิธีการที่ยืดหยุ่น เปลี่ยนแปลงได้ตามความสนใจของกลุ่มเกษตรกร เช่น เรียนรู้โดยเกษตรกรไปดูการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ที่ฟาร์ม ซักถามแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นวิทยากรสอนในเวลา กลางคืน หรือเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้เข้าร่วมการจัดเวทีชาวบ้านสนทนากับกลุ่มเกษตรกร ร่วมกับนักวิชาการ ซึ่งกระบวนการถ่ายทอดความรู้เรื่อง การเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ ปรากฏรายละเอียดดังนี้

ความรู้ท้องถิ่นการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่	วิธีการถ่ายทอดความรู้ของปราชญ์ชาวบ้าน
<p>1. พันธุ์ไก่ไข่ เลือกไก่ที่เป็นสาว อายุ ประมาณ 8 เดือน - 1 ปี จะให้ไข่ได้ 365 วัน ประมาณ 3 ปี จะหยุดไข่ ต้องซื้อไก่สาวมาเลี้ยงไม่ซื้อลูกไก่ เลี้ยงลูกไก่จะดูแลไม่ได้ผล</p> <p>2. พื้นที่การเลี้ยงไก่ใช้พื้นที่</p> <ul style="list-style-type: none"> - ทำทรงขังไก่แบบวิทยาศาสตร์ - ทำทรงไก่แบบพื้นบ้าน ในทุ่งนา สวนหลังบ้าน - ปล่อยตามธรรมชาติรวมกับไก่พื้นบ้าน <p>3. วิธีการเลี้ยงไก่</p> <ul style="list-style-type: none"> - กินแมลง หญ้า ข้าวเปลือก เปลือกหอย - ข้าวปลาย รำ หินก้อนเล็ก ๆ - แดงโม ผักสีเขียว - อาหารสำเร็จรูป - น้ำ <p>4. โรคระบาดไก่</p> <ul style="list-style-type: none"> - ขาเปื่อย - หัวคุด - ติดกับไก่บ้าน - จี๊ขาว <p>5. การป้องกันโรคไก่ระบาด</p> <ul style="list-style-type: none"> - แยกไก่ขังกรงออกจากฝูง 	<p>- ไปเรียนที่ฟาร์มของนายถนอม เศษภักดิ์</p> <p>- ไปเรียนที่ฟาร์มนางเพ็ญ ชุมแสง</p> <p>- เป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ ณ แหล่งเรียนรู้ชุมชนปทุมทศกรสิงห์ ฤทธิเดช หรือที่ฟาร์ม</p> <p>- ร่วมกิจกรรมจัดสนทนากลุ่มหรือถอดบทเรียนเล่าเรื่องการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ให้กับสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ได้เรียนรู้ร่วมกัน</p> <p>- ให้สัมภาษณ์วิธีการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ผ่านสื่อท้องถิ่นเผยแพร่ความรู้</p> <p>- สอนแบบตัวต่อตัวกับผู้สนใจ (การถ่ายทอดความรู้จะเปลี่ยนแปลงไปตามความต้องการของผู้สนใจของกลุ่มเกษตรกร) ซึ่งการถ่ายทอดความรู้สรุปตามขั้นกิจกรรมการเรียนรู้ได้ดังนี้</p> <p>ป. 1 กลุ่มเกษตรกรไปรวมกลุ่มกันเรียนรู้ที่แหล่งเรียนรู้ของเกษตรกรต้นแบบนายถนอม เศษภักดิ์และนางเพ็ญ ชุมแสง</p> <p>ป. 2 ปฏิสัมพันธ์เครือข่ายบูรณาการร่วมกันกับ ป.1 คือ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันที่ฟาร์ม ตัวอย่างไก่พันธุ์ไข่หรือจะเรียนรู้แบบ ปฏิสัมพันธ์กับปราชญ์ชาวบ้านตัวต่อตัว ให้</p>

ความรู้ท้องถิ่นการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่	วิธีการถ่ายทอดความรู้ของปราชญ์ชาวบ้าน
<ul style="list-style-type: none"> - ถีลวักซิ่น - ไข่ยาแผนปัจจุบันพาราเซตามอล <p>6. การจำหน่ายไม่กำหนดราคาขายตามระบบตลาด ขายในหมู่บ้านแบบญาติพี่น้อง</p>	<p>ยึดหยุ่นตามบริบทของผู้เรียนกลุ่มเกษตรกรใช้การเรียนรู้ ป.3 และ ป.4 คือ ความรู้การเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ฝึกปฏิบัติจริงในระดับครัวเรือน</p>
<ul style="list-style-type: none"> - แปรรูปไข่ จำหน่ายไข่พะโล้ แกงส้มไข่ไก่ ปิ้งไข่ ฯลฯ - ฝากขายร้านค้าหมู่บ้านอื่น ๆ ราคาขายตามระบบตลาด (30 ฟอง 100 บาท) - ฝากญาติพี่น้อง - อื่น ๆ <p>7. อุปสรรคปัญหา แนวทางการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่</p> <ul style="list-style-type: none"> - อาหารสำเร็จรูปแพง - ไก่เป็นโรคระบาดในฤดูฝน - ราคาการขายไข่กำหนดไม่ได้เป็นไปตามกลไกตลาด <p>-วิธีแก้ไข ต้องเลี้ยงไก่แบบธรรมชาติ อาหารสำเร็จรูปผสมรำ ปลาขี้ขาวหรือกินแมลงปลวก ไม่เลี้ยงไก่ในฤดูฝน</p>	<p>และระดับกลุ่มเกษตรกรมีปัญหาด้านการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ ปรัชญาปราชญ์ชาวบ้าน การเรียนรู้ ป.5 คือ ผลลัพธ์จากการได้เรียนรู้ร่วมกันในชุมชนมีเกษตรกรต้นแบบการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ มีไข่ไก่บริโภค สร้างรายได้ในครัวเรือน ประหยัดรายจ่าย ได้รับประทานอาหารหลาย ๆ ชนิดเพราะมีเงินจากการขายไข่ไว้ซื้ออาหารชนิดอื่น ๆ มารับประทานครอบครัวมีความสุขเพราะสุขภาพแข็งแรงไม่ขาดแคลนอาหาร</p>

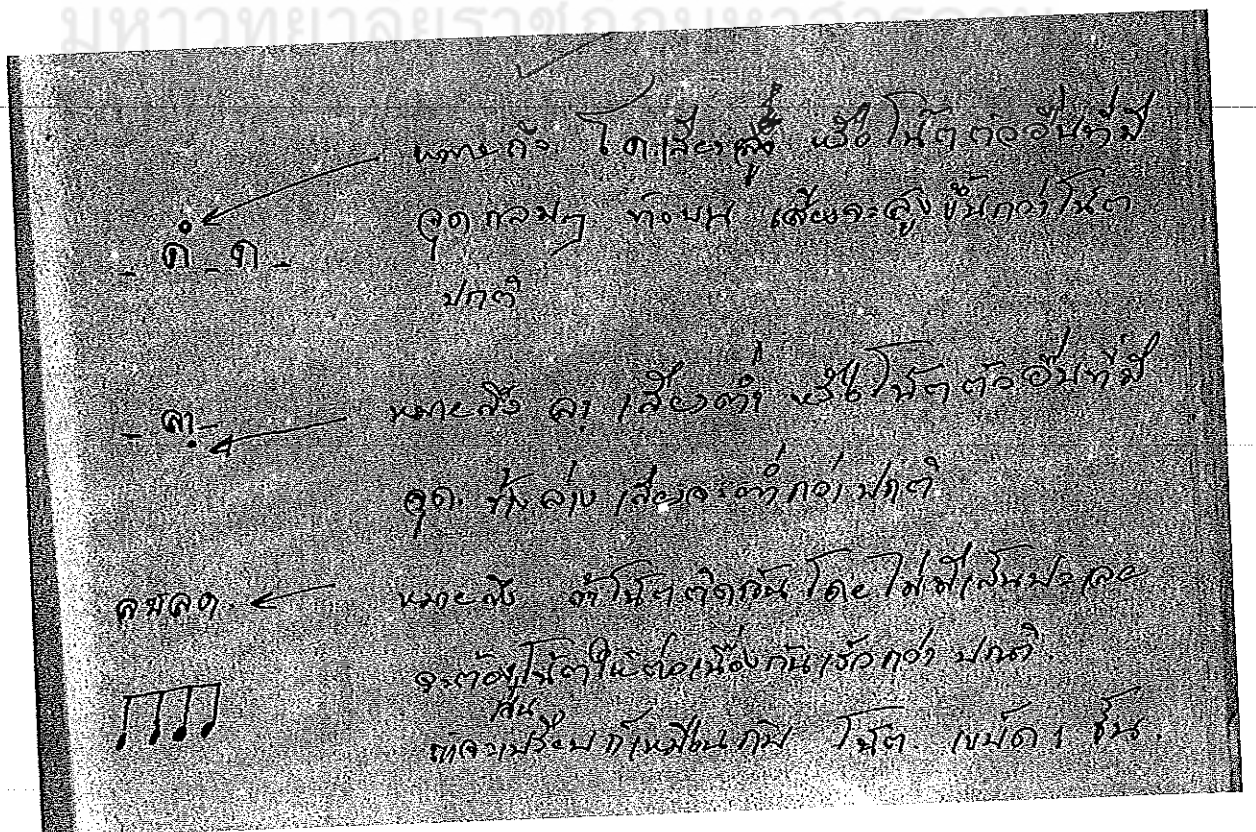
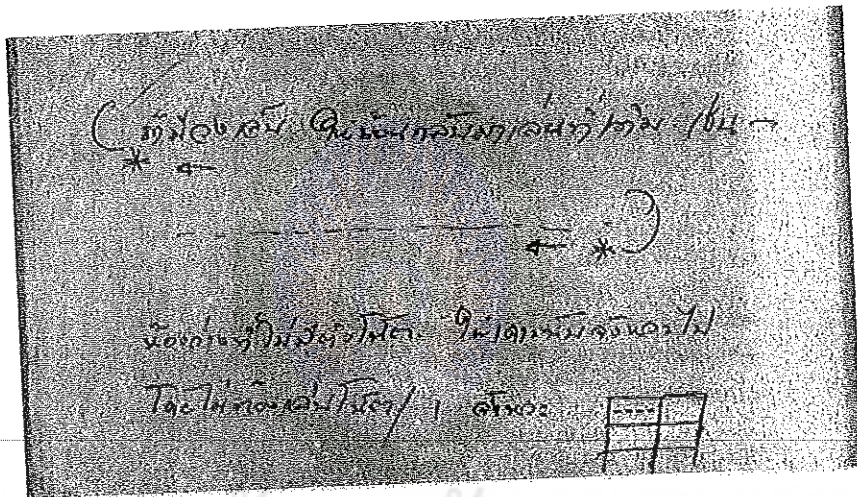
2) ความรู้ท้องถิ่นสมุนไพรอาหารเพื่อสุขภาพ

ความรู้เรื่องนี้มีพืชผักสมุนไพรหลายชนิด แต่กรณีนี้มีปราชญ์ชาวบ้านที่ได้รับการยอมรับ คือ นายสำราญ ศรีละครชัย อายุ 58 ปี บ้านเลขที่ 33 บ้านหินลาด ตำบลเวียงน้ำ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เป็นเจ้าของสวนป่าจำนวน 5 ไร่ โดยใช้แปลงนา 10 ไร่ ปลูกข้าว 5 ไร่ ปลูกป่า 5 ไร่ มีรายได้จากการขายป่าสามารถปลดหนี้สินได้ มีเงินออม มีเงินให้ลูก ๆ ได้เรียนหนังสือ กลุ่มเกษตรกรบ้านหินลาด และกลุ่มเกษตรกรบ้านกุดแคน ต้องการขยายพื้นที่การปลูกสวนป่าเพิ่มมากขึ้น จึงต้องการเรียนรู้ ซึ่งความรู้ท้องถิ่นที่ปราชญ์ชาวบ้าน นายสำราญ ศรีละครชัย ได้ถ่ายทอดความรู้ สรุปได้ดังนี้

ความรู้ท้องถิ่นสมุนไพรสวนป่าเพื่อสุขภาพ	วิธีการถ่ายทอดความรู้ของปราชญ์ชาวบ้าน
1. พันธุ์ชำที่ปลูก มีชำหอม ชำหวาย แล้วแต่ เกษตรกรสนใจ 2. พื้นที่ปลูก	- ถ่ายทอดตัวต่อตัวตามที่กลุ่มเกษตรกรสนใจ เรียนรู้ที่สวนป่า - เป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ที่แหล่งเรียนรู้
- ที่ดอน ดินร่วนปนทราย - ดูนา แปลงนา - สวนหลังบ้าน 3. วิธีการปลูก - ปลูกต้นฤดูฝน - ตัดยอดให้ชำที่ปลูก - ปลูกด้วยหัวชำแก่ - ปลูกแซมกับพืชอื่น ๆ 4. วิธีการดูแลสวนป่า - ปราบวัชพืชหญ้าชนิดต่าง ๆ - ให้น้ำขี้วัวควาย บำรุงดิน - ให้น้ำเดือนละ 2-3 ครั้ง - ชำไม่มีโรคระบาด	ชุมชนปทุมทศกรสิทธิ์ ฤทธิเดช - เข้าร่วมสนทนากลุ่มกับผู้ที่สนใจทั่วไป - ให้พันธุ์ชำไปปลูกโดยไม่ขาย แต่ต้องเป็น สมาชิกกลุ่มเกษตรกรสวนป่า - ให้สัมภาษณ์ผ่านสื่อท้องถิ่นเผยแพร่ความรู้ เรื่องชำ - อื่นๆ ตามความสนใจของกลุ่มเกษตรกรที่ ต้องการ ชักถามสนทนาที่แหล่งเรียนรู้สวน ป่า นายสำราญ ศรีละครชัย
5. การจำหน่ายโดยมีมาตรฐานการขาย - ขายเป็นกำ 13 กำ 100 บาท ขายใน หมู่บ้าน - ขายทางโทรศัพท์สื่อสาร - ขายตรงที่สวนป่า - ขายโดยเครือข่ายสวนป่า 6. อุปสรรค ปัญหา แนวทางแก้ไขปัญหา - วัชพืชมีจำนวนมากชำจะไม่เจริญเติบโต - ห้ามไม่ให้ขายหัวชำแก่ เพราะเก็บไว้ทำ พันธุ์	การเรียนรู้ ของกลุ่มเกษตรกรจากปราชญ์ ชาวบ้าน ถ่ายทอดความรู้ ป.1,ป.2 มีกิจกรรม ร่วมกันคือ ไปเรียนรู้ที่สวนป่า หรือเรียนรู้ ตามความสนใจ ไปชักถามปราชญ์ชาวบ้าน ด้วยตนเอง และชั้นการเรียนรู้ ป.3 และป.4 ได้ปฏิบัติจริงในครัวเรือนทำสวนป่าไว้หลัง บ้าน หรือปลูกชำในทุ่งนา เกิดจากปัจจัยที่ดิน พันธุ์ชำที่ต้องการปลูกชำ การเรียนรู้ ป. 5 คือ ผลลัพธ์จากการได้เรียนรู้ร่วมกันในชุมชนการ ทำสวนป่า เกิดผลต่อกกลุ่มเกษตรกร มี เกษตรกรต้นแบบทำสวนป่าเพิ่มจำนวนมาก ขึ้น มีรายได้เป็นเงินสดทุกวัน มีเงินใช้หนี้สิน และมีการกำหนดราคาการขายชำในระบบ ตลาดได้ด้วยตนเองของกลุ่มเกษตรกร การทำ สวนป่าทำให้สภาพแวดล้อมในชุมชนเป็น พื้นที่สีเขียว สวยงาม เพราะมีสวนป่าใน หมู่บ้านขยายพื้นที่ปลูกมากขึ้น

3) ความรู้ท้องถิ่นดนตรีโปงลางประยุกต์ ปราชญ์ชาวบ้านคือนายชนกิต อินทร์งาม อายุ 50 ปี บ้านเลขที่ 36 หมู่ที่ 6 บ้านกุดแคน ตำบลหนองโน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม มีความรู้เรื่องพิณ แคน โปงลาง ความรู้เรื่องนี้ ครูรินถ่ายทอดแบบตัวต่อตัว เพราะถือเป็นเทคนิคพิเศษจะให้เรียนรู้เฉพาะผู้ที่สนใจจริงๆ มีโน้ตเพลงดังตัวอย่าง (ผู้เรียนส่วนมาก คือ กลุ่มเกษตรกรรุ่นเด็ก เยาวชน เด็กเยาวชนเก่งทางดนตรีจะสอนเพื่อน ๆ น้อง ๆ จึงมีครูปราชญ์ดนตรีหลาย ๆ รุ่น)

วิธีการจัดการเรียนรู้โปงลางประยุกต์ โดยครูปราชญ์ชาวบ้าน สอนเรื่อง การอ่านตัวโน้ต

ที่มาของลายบายศรีสู่ขวัญ

การบายศรีสู่ขวัญ เป็นประเพณีนิยมทำกันในงานมงคล เช่นงานสมรส บวชนาค คือนับรับผู้ที่จากไปนานได้กลับมาและได้เตือนขงชาวมรรคาหักคี่ - ศครีออกไฟ (ศครีออกมาหักคี่) กลอดบุตรจะมีการอยู่ไฟ หรือเรียกว่าอุกรรม ใช้เวลาอุกรรมประมาณ 7 - 9 - 15 วัน) หรือผู้ใหญ่มาเยี่ยมบ้านเมือง ชาวร้อยเอ็ด และชาวอีสานทั่วไป จะทำการบายศรีสู่ขวัญ เรียกกันสั้นๆว่า พายขวัญ

ลายบายศรีสู่ขวัญ

	๑-๒	๑-๓	๒-๓		๒-๔	๓-๔	๓-๕
	๒-๓	๓-๔	๔-๕		๓-๕	๔-๕	๔-๖
	๓-๔	๔-๕	๕-๖		๔-๖	๕-๖	๕-๗
					๕-๖	๖-๗	๖-๘
	๔-๕	๕-๖	๖-๗		๖-๗	๗-๘	๗-๙
					๗-๘	๘-๙	๘-๑๐
	๕-๖	๖-๗	๗-๘		๘-๙	๙-๑๐	๙-๑๑
					๙-๑๐	๑๐-๑๑	๑๐-๑๒
	๖-๗	๗-๘	๘-๙		๑๐-๑๑	๑๑-๑๒	๑๑-๑๓
					๑๑-๑๒	๑๒-๑๓	๑๒-๑๔
	๗-๘	๘-๙	๙-๑๐		๑๒-๑๓	๑๓-๑๔	๑๓-๑๕
					๑๓-๑๔	๑๔-๑๕	๑๔-๑๖
	๘-๙	๙-๑๐	๑๐-๑๑		๑๔-๑๕	๑๕-๑๖	๑๕-๑๗
					๑๕-๑๖	๑๖-๑๗	๑๖-๑๘
	๙-๑๐	๑๐-๑๑	๑๑-๑๒		๑๖-๑๗	๑๗-๑๘	๑๗-๑๙
					๑๗-๑๘	๑๘-๑๙	๑๘-๒๐

พี่น้องสืบ อชาติเกษม คอภหวนบ้านเทินนารม

ให้เจ้าภคยอศวมลลภกระเจียวแลนมัว

ขอ

ขอปกคณาเป็นอันบังนาก ที่เสียดสละเวลาอันมีค่านามลค้อมคนตรีที่นบ้านอศวมลลภท
ประการโทษออกก้องก้อง กอนงากัน ขออวยพรให้ทุกท่านจงใจดี สวัสดิ์รับ

เพลงที่กลุ่มเกษตรกรเด็กและเยาวชนชอบ

ฉวีวิทยา (ทาบ)

มิตรมิตร นลล มิตรมิตร รัตชัย ฆาษิต
กมล ฆาษิต ฆาษิต ฆาษิต ฆาษิต ฆาษิต

ฉวี

มิตรมิตร นลล มิตรมิตร
รัตชัย ฆาษิต กมล ฆาษิต
มิตรมิตร ฆาษิต
มิตรมิตร ฆาษิต

เพลงที่ปราชญ์ชาวบ้านสอนเด็กประกอบเพลง

แม่

เพลงแม่

แม่จ๋า แม่ แม่ ใต้ แม่ แม่ - แม่จ๋า ใต้.....

คิดถึงแม่น้ำตาไหลวันร้อง แม่ยังคอยห่วงฉันถึงทุกที
คงหายห่วงหัวใจไม่หวนหวน แม่เลี้ยงลูกก็ยากก็เลี้ยงได้ ใต้.....
ลูกคนไหนเลี้ยงแม่จนแก่บ้าง แม่เลี้ยงลูกก็ยากก็เลี้ยงได้ ใต้.....
เป็นแม่อย่างกับแม่น้ำแม่ใจ แม่คอยจากปากแห่งจนปีกแม่อ
กินแต่เนื้อกระดูกจนกายไม่ได้ แม่จนอดกลอดมเกล็ดงเดียงลูกได้
ตั้งแก่ในท้องแม่ทั้งเก้าเดือน ทั้งสายแม่สายใจเหมือนด้ายแดง
ใต้..... แม่ยอมให้ลูกได้ไม่พันพัน หยดน้ำนม

หยดน้ำตาแม่ยังเทคน แม่เป็นเหมือนแม่พระผู้ดำริ
เปิดเขมใจ โอดูกมาด้อมแม่บางคนแย่งตำแหน่งแม่ แม่ของฉัน
แม่ทำงานจะมอดี้ ก็ยังมีแม่แม่ให้รัก แม่จ๋าแม่รัก
ประจักษ์ใจ ใต้..... ดะได้คิดแม่มีลูกนลูกก็ยังมี
เรารักลูกคนไหนแม่เหมือนกัน กงกรรมนั้น กงกรรมเงียน
หมนไม่ พระคุณแม่ดีฟ้า มหาสมุทร นริศกัเทินกว่า
ก้านราตรี ขอดูที่สร้างกายบาศหัวใจ ที่แม่ให้ลูกนี้พลั้งนอย
ลูก ~~แม่~~ ขอดูที่แทนพระคุณ คุณแม่แล้ว ใต้.....

ร่มโพธิ์แก้ว โพธิ์ทองของลูก เลี้ยง .. ฉันกุดปลัดขิม
ที่ค้นเคย ขอดูที่แม่ให้แม่พ่ฉัน กู้บุญ ใต้.....

ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับกลุ่มเกษตรกรกลุ่มเด็กและเยาวชนได้เรียนรู้เรื่องนี้ ทำให้เด็ก
เยาวชนมีสมาธิการเรียนรู้เรื่องอื่น ๆ ได้ดีขึ้น เพราะสมาธิมากขึ้น จากพฤติกรรมที่
แสดงออกโดยการอ่านหนังสือได้เพิ่มจำนวนหน้ามากขึ้น การเขียนหนังสือได้สวยงาม ทำให้
เด็กเยาวชนได้ปรับปรุงพฤติกรรมเป็นผู้ใฝ่เรียนรู้ มีสมาธิ ตั้งใจ โดยผ่านการฝึกฝนการเรียนรู้
เรื่องดนตรีไปกลาง พิณ แคน

7) ประเมินผลการใช้หลักสูตรตามสภาพจริง สรุปผลการใช้หลักสูตรโดยใช้สื่อสารคดีเผยแพร่การเรียนรู้เรื่องการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ สมุนไพรอาหารเพื่อสุขภาพและดนตรีพื้นบ้าน ไปกลางประยุกต์ ดังนี้

สารคดี/โครงการจัดการศึกษาสัมมาอาชีพแบบมีส่วนร่วม โดยองค์กรชุมชนเพื่อการพึ่งตนเองของกลุ่มเกษตรกร บ้านกุดแคน ตำบลหนองโน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม		กันยายน พ.ศ.2555
ภาพ/ชัยชนะ แดงทองคำ	บทสารคดี/ชัยชนะ แดงทองคำ	ชื่อม้วน/
เครือข่ายเข้าร่วมโครงการ สกายไลน์เคเบิลทีวี จังหวัดมหาสารคาม		
ลำดับภาพ/ไฟล์ภาพ		บทสารคดี
 <p>แหล่งเรียนรู้ชุมชน , บรรยากาศการเรียนการสอน</p>		<p>กว่า 4 ปีแล้ว ที่แหล่งเรียนรู้ชุมชนปทุมครุสิงห์ อุตสาหกรรม ตำบลหนองโน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ได้บุกเบิกแนวความคิด พร้อมเปิดพื้นที่เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการศึกษา และแลกเปลี่ยนข้อมูลหลากหลายกิจกรรมในชุมชน ก่อนจะยกระดับเป็นศูนย์กลางศึกษาด้านอาชีพเสริมให้กับชาวบ้าน</p>
 <p>อาชีพเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ ในบ้านกุดแคน</p>		<p>ย้อนกลับไปเมื่อไม่นานมานี้ แหล่งเรียนรู้ชุมชนบ้านกุดแคนเริ่มเป็นที่รู้จักมากขึ้น หลังจากประสบความสำเร็จในการส่งเสริมให้คนในชุมชนได้เลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ ปลา และปลูกพืชผักสมุนไพร ทำให้หลายครอบครัวมีรายจ่ายลดลง รายได้เพิ่มขึ้น นอกเหนือจากการสอนเสริมวิชาพื้นฐานให้กับเด็กๆ และมีกลุ่มแสดงดนตรี ไปกลางพื้นบ้านด้วยฝีมือเยาวชนที่เป็นสมาชิกของแหล่งเรียนรู้</p>

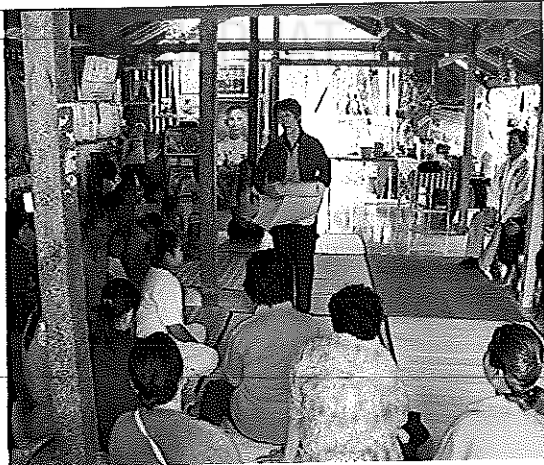
ค้าขายที่ตลาดหมู่บ้าน

ปัจจุบันแหล่งเรียนรู้ชุมชนแห่งนี้ กำลังพัฒนาไปสู่การผลักดันสร้างรูปแบบอาชีพเกษตรกรที่เข้มแข็งขึ้น ด้วยวิธีการรวมกลุ่มและสร้างเครือข่าย พร้อมกับจัดการระบบการตลาดแบบชาวนาตลาด เพื่อช่วยปลดปล่อยเกษตรกรออกจากวงจรหนี้สิน และวางรากฐานครอบครัวให้มั่นคง

เกษตรกรในหมู่บ้าน

ความท้าทายหนึ่งของโครงการนี้ คือการต่อสู้กับภาระหนี้สินที่เกษตรกรกำลังแบกรับ ยืนยันด้วยข้อมูลจากการสำรวจภาวะหนี้สินทั้งในและนอกระบบของเกษตรกรในมหาสารคามต่อครัวเรือน ซึ่งมีอยู่สูงเกือบ 120,000 บาทต่อปี

เวทีประชาคม

ในเดือนเมษายน เกษตรกรหลายคน ในบ้านกุดแคน และบ้านหินลาด ในตำบลหนองโน เดินทางมาพร้อมหน้ากัน ตามนัดหมาย เพื่อระดมความคิดเห็น และเสนอความต้องการอาชีพเสริม ในช่วงว่างเว้นจากการทำนา ทำไร่ ตามโครงการจัดการศึกษาสัมมาอาชีพแบบมีส่วนร่วม โดยองค์กรชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ เป็นการสานต่องานพัฒนาอาชีพแบบเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนนี้ให้ เป็นผลมากขึ้น

เวทีประชาคม

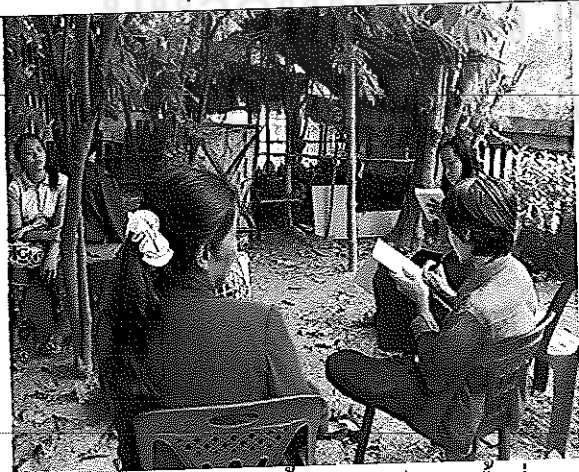
การประชุมเวทีชาวบ้าน พบว่าส่วนใหญ่ยังไม่มีอาชีพเสริม อาชีพที่ต้องการคือการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ ปลูกพืชผักสมุนไพร เอาไว้บริโภคในครอบครัวเพื่อลดรายจ่ายค่าอาหารและเหลือขายบางส่วน แต่เกษตรกร โดยเฉพาะกลุ่มจากบ้านหินลาดก็ยังไม่มีความรู้และต้นทุนที่จะทำได้ ความหวังในตอนนี้เป็นขอรับการส่งเสริมจากแหล่งเรียนรู้ชุมชนปู้ทวดครูสิงห์ ฤทธิเดช เหมือนคนที่บ้านกุดแคนบางส่วนทำสำเร็จมาแล้ว

ดร.ประสพสุข ฤทธิเดช
หัวหน้าโครงการ

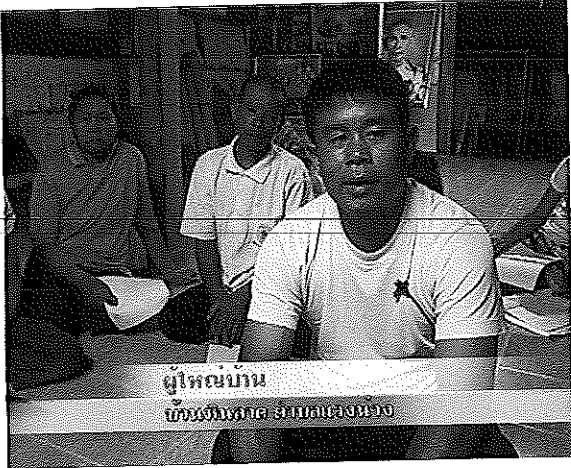
ดร.ประสพสุข ฤทธิเดช หัวหน้าโครงการ

“ความต้องการของชาวบ้านส่วนใหญ่.....”

ถอดบทเรียนอาชีพเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ในพื้นที่

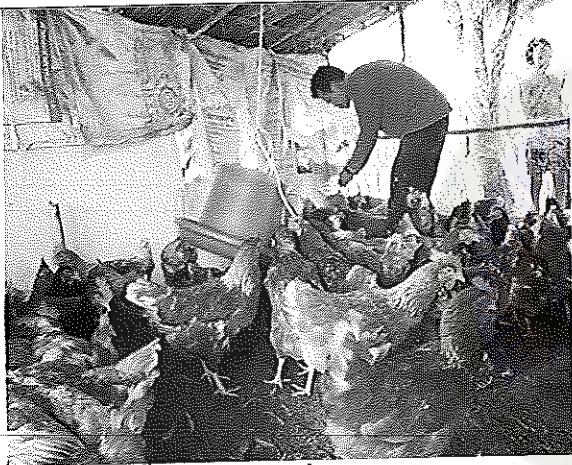
หลังจากโครงการจัดการศึกษาสัมมาอาชีพแบบมีส่วนร่วม โดยองค์กรชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง เริ่มผลักดันให้ชาวบ้านหินลาดได้ประกอบอาชีพเสริมตามความต้องการ โดยใช้ความรู้และประสบการณ์ส่วนหนึ่งจากเกษตรกรชุมชนกุดแคนเป็นต้นแบบ นำไปขยายผล ปรับปรุงให้แต่ละอาชีพมีความเข้มแข็ง ยั่งยืน ผ่านกระบวนการกลุ่มและเครือข่าย ทำให้เกิดอาชีพที่เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและบริบทของพื้นที่ ที่มีความแตกต่างกัน

ผู้ใหญ่บ้าน
เขื่อนหินลาด ตำบลเวียงนาง

ผู้ใหญ่บ้าน บ้านหินลาด ตำบลเวียงนาง

“เขาเลี้ยง 5 ตัว 10 ตัว ก็ยังพอได้กิน ได้ขาย.....”

เลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ที่บ้านหินลาด

ผู้ใหญ่บ้านหินลาดบอกว่า การได้ไก่พันธุ์ไข่มาเลี้ยง ทำให้พฤติกรรมของชาวบ้านกลุ่มนี้เปลี่ยนไป ทุกคนตื่นตัวช่วยกันดูแลไก่ และเฝ้ารอไข่ไก่ฟองแรกที่เกิดจากความร่วมมือร่วมใจ ซึ่งถือเป็นสัญลักษณ์ของการเริ่มต้นอาชีพใหม่นอกเหนือจากการทำนา

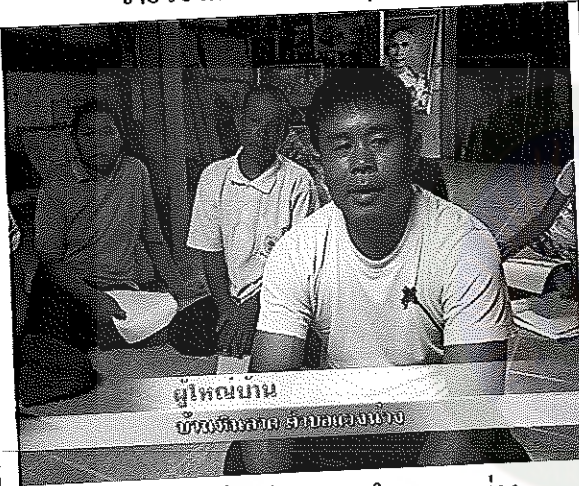
เก็บไข่ไก่

ชาวบ้านที่นี่เริ่มเรียนรู้ว่ากระบวนการทำงานแบบพึ่งพากัน จะช่วยให้อาชีพใหม่ของพวกเขาประสบความสำเร็จ จากเดิมแต่ละครอบครัวต่างทำมาหากินกันไปตามลำพัง ตอนนี้สมาชิกกลุ่มนี้สามารถเก็บไข่ไก่ได้วันละไม่ต่ำกว่า 90 ฟอง และมีสิทธิ์ซื้อไข่ราคาถูกเอาไปทำกินที่บ้านได้ทุกวัน

ขายไข่ไก่ที่ตลาดบ้านกุศเคน

กลุ่มเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่บ้านหินลาด มีระบบการตลาดที่เป็นไปตามกลไกของคนชนบท ไม่ต้องผ่านพ่อค้าคนกลาง โดยไข่ที่เหลือจากการขายให้สมาชิกภายในกลุ่ม และคนอื่นๆ ในหมู่บ้าน จะถูกส่งไปจำหน่ายยังตลาดชุมชนในหมู่บ้านใกล้เคียง

ผู้ใหญ่นาน
บ้านหินลาด อําเภอลำปาง

ผู้ใหญ่บ้าน บ้านหินลาด ตำบลเวียงนาง

“รู้สึกที่ดีขึ้นเยอะ.....”

ขายไข่ไก่ที่ตลาดบ้านกุศเคน

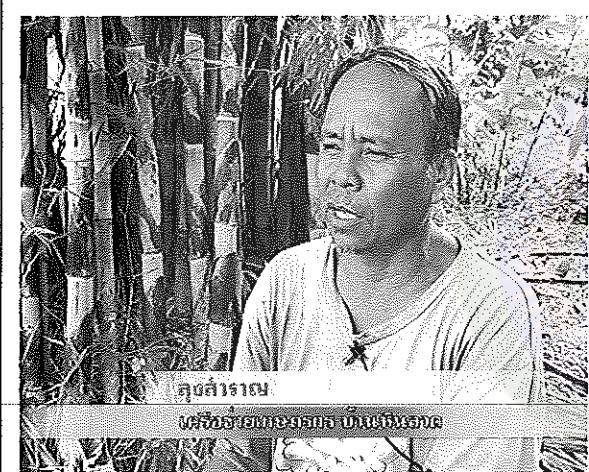
ภูมิศาสตร์
AKIYAM UNIVERSITY

นับตั้งแต่กลุ่มเกษตรกรกลุ่มนี้ได้รับไก่พันธุ์ไข่มาเลี้ยงเพียงไม่กี่เดือน พวกเขามีรายได้รวมจากการขายไข่ไก่นับหมื่นบาท ซึ่งรายได้ดังกล่าวจะกลายมาเป็นเงินปันผลให้กับสมาชิกทุกคนเมื่อครบกำหนด จึงไม่น่าสงสัยว่าอาชีพนี้จะทดแทนการว่างงานหลังจากทำนาได้หรือไม่ เพราะคำตอบเป็นอย่างที่เราได้เห็นกันแล้ว

สวนข่า บ้านหินลาด

อีกมุมหนึ่งของชุมชนบ้านหินลาด ไร่นาผสมผสานของลุงสำราญคือผลผลิตจากจกการคืนรนให้หตุคพื้นจากปัญหาหนี้สินและความยากจน ซึ่งเริ่มต้นด้วยการเชื่อมโยงความรู้สวนสมุนไพรจากบ้านกุดแคน ทำให้พื้นที่รกร้างและที่ตามคันทนา เต็มไปด้วพืชอาหารและสมุนไพร ทำรายได้ให้กับครอบครัวทุกวัน

ลุงสำราญ
เครือข่ายเกษตรกร บ้านหินลาด

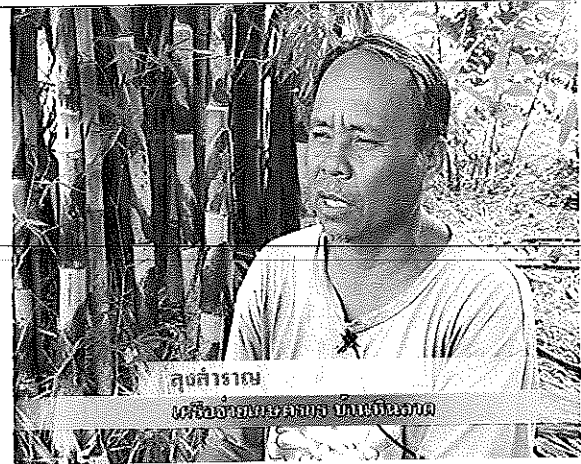
ลุงสำราญ เครือข่ายเกษตรกร บ้านหินลาด

“ความจนบังคับให้ทำ.....”

จัดกองขายข่า

ลุงสำราญค่อยๆเรียนรู้การดูแลสวนข่า แล้วขยายพันธุ์ปลูกไปจนเต็มพื้นที่ พร้อมกับสร้างระบบการตลาด โดยปรับไปตามความเหมาะสม จนปัจจุบันช่องทางการขายข่าให้กับพ่อค้ามีหลายวิธี เริ่มต้นจากการนำไปขายเองตามตลาด โดยคิดราคาไม่แพง ต่อมาภายหลังก็เกิดพื้นที่สวนข่าให้พ่อค้าแม่ค้าเข้ามารับซื้อถึงที่ จากนั้นก็เริ่มมีวิธีการทางการตลาดเพิ่มขึ้น โดยพ่อค้าบางส่วนใช้การสั่งซื้อทางโทรศัพท์

ลุงสำราญ เครื่องข่ายเกษตรกร บ้านหินลาด

“แม่ค้ามาราก็แบ่งไว้ 13 กอง ขาย 100 บาท.....”

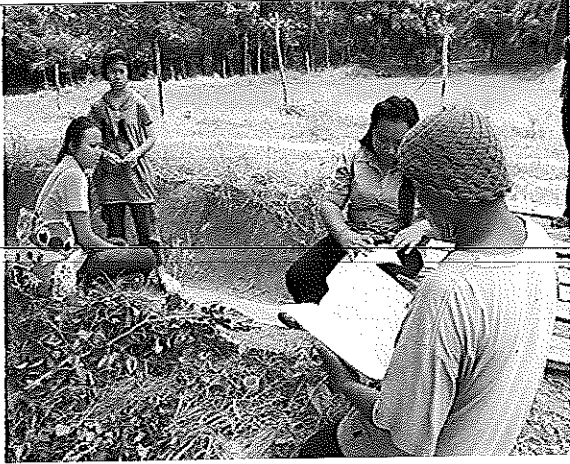
สองสามีภรรยาเอาต้นพันธุ์ข้า้ไปปลูก

ล่าสุดลุงสำราญเริ่มสร้างเครื่องข่ายทางการตลาดแบบใหม่ ด้วยการแบ่งต้นพันธุ์ข้า้พร้อมองค์ความรู้ให้กับเพื่อนเกษตรกรที่ต้องการนำไปปลูกขายเป็นอาชีพสร้างรายได้เสริมหนีจากความยากจน และภาวะหนี้สิน ตอนนี้จึงถือว่ามีผลผลิตสำรองมากเพียงพอเท่าที่พ่อค้าต้องการ

ลุงสำราญ เครื่องข่ายเกษตรกร บ้านหินลาด

“เห็นเขาบ่นว่าไม่มีเงิน.....ที่มันเยอะๆมาเอาข้า้ไปปลูกสิ.....”

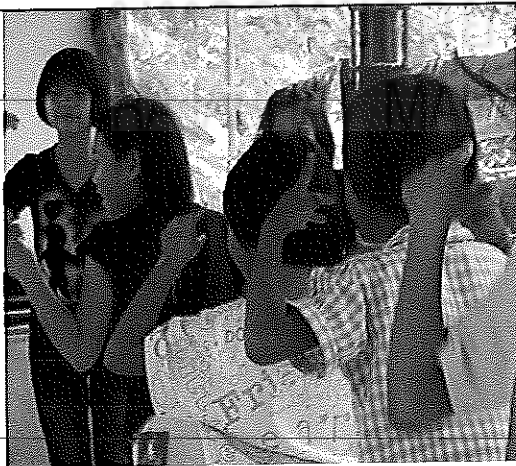
คูบุญชีรับ-จ่ายสวนเช่า

ถุงสาราณภาคภูมิใจกับเงินที่หาได้ทุกวัน จากอดีตที่ได้สัมผัสแต่ความยากจนมีแต่หนี้สิน แต่ปัจจุบันครอบครัวนี้มีรายได้เฉพาะจากการทำสวนเช่ากว่า 7 ไร่บาทต่อปี ส่วนรายจ่ายดูแลสวนแห่งนี้ มีปีละไม่ถึง 4,000 บาท

ซ้อม โปงกลางประยุกต์

ขณะที่การพัฒนากระบวนการประกอบอาชีพเสริมที่ยั่งยืน ยังดำเนินต่อไปอย่างจริงจัง แหล่งเรียนรู้ชุมชนก็ยังไม่ลืมความบันเทิงแบบชนบท ด้วยเสียงดนตรีและทำรำ เข้ากับท่วงทำนองสมัยใหม่ ผ่านชื่อเรียกว่า ดนตรีพื้นบ้าน โปงกลางประยุกต์ ปุทวศครูสิงห์ ฤทธิเดช

ซ้อม โปงกลางประยุกต์

วงโปงกลางพื้นบ้านของแหล่งเรียนรู้ชุมชนที่บ้านกุดแคน เป็นที่รู้จักแพร่หลายของคนในตำบลหนองโน และในชุมชนที่อยู่ห่างไกล ด้วยความสามารถของเด็กๆ จึงได้รับความไว้วางใจให้ไปแสดงสร้างความบันเทิงมาแล้วหลายงาน

ดร.ประสพสุข ฤทธิเดช
หัวหน้าโครงการ

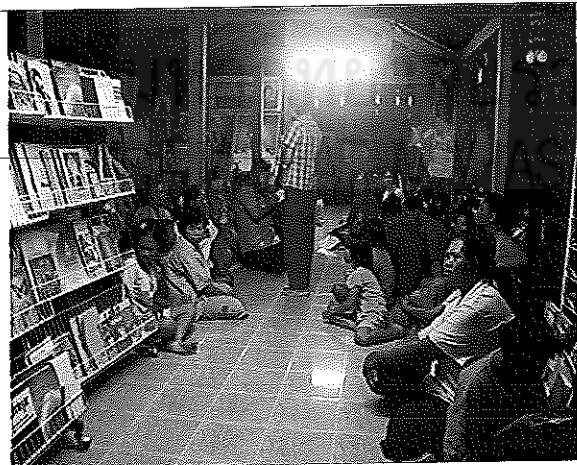
ดร.ประสพสุข ฤทธิเดช หัวหน้าโครงการ

“ไปกลางเริ่มเรียนที่บ้านกุศแคน.....นำเสนอผลงานในงาน
สัปดาห์วิชาการ.....”

โรงเรียนบ้านหวายแสดง ไปกลางในงานวิชาการ

การมีเครือข่ายด้านดนตรี ทำให้เยาวชนที่เป็นสมาชิก
วงดนตรีไปกลางพื้นบ้าน จากโรงเรียนบ้านหวาย มีโอกาส
แสดงความสามารถให้ชาวไทยและชาวต่างชาติได้รู้จักมาก
ขึ้น คงไม่ต้องบอกเลยว่า พวกเขาจะมีแรงบันดาลใจช่วยกัน
ทำวงดนตรีให้มีชื่อเสียงหรือไม่ และมีความสุขเพียงใด
เมื่อการได้เรียนในโรงเรียนชนบทก็ไม่ใช่ว่าเรื่องยากต่อไป ที่จะ
หาพื้นที่สร้างชื่อเสียงให้กับชุมชน

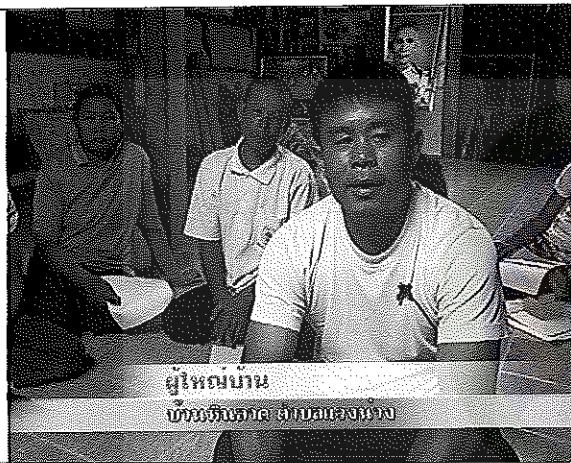
ลอบทเรียนคำวันที่ 9 ค.ย.55

ยังจำภาพเหล่านี้ได้ไหม ที่ชาวบ้านได้มารวมตัวพูดคุย
ปรึกษาปัญหากันในเรื่องสำคัญกับความเป็นอยู่ของครอบครัว
บรรยากาศแบบนี้ในหลายหมู่บ้านได้หายไปแล้ว หากไม่ใช่
งานบุญ หรืองานสังสรรค์ แต่สำหรับชาวบ้านในตำบลหนอง
โน สิ่งเหล่านี้ได้หวนกลับคืนมาแล้ว เมื่อชาวเครือข่ายสัมมา
อาชีวะกลับมาชุมนุมกัน เพื่อถ่ายทอดประสบการณ์เลี้ยงไก่
พันธุ์ไข่ และการปลูกพืชผักสมุนไพรด้วยความสุข จากปัญหา
หนี้สินและความยากจนที่เริ่มบรรเทาลงแล้ว

เกษตรกรเลี้ยงไก่ บ้านกุดแกม

“ถูกได้กินไข่ทุกวัน เหลือจากกินก็ได้ขาย.....”

ผู้ใหญ่บ้าน บ้านหินลาด ตำบลแสงสว่าง

“โดยเฉลี่ยแล้ววันหนึ่งได้เกือบ 200 บาท.....พออยู่ได้.....”

แสดงบัญชีรายรับ - จ่าย

ขงภักหมหาสารคาม
ARAKHAM UNIVERSITY

เดี๋ยวนี้กลุ่มเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ของบ้านหินลาดมีบัญชีรายรับรายจ่ายแล้ว แสดงถึงรายได้จากการขายไข่ไก่ที่สะสมต่อเนื่อง และพร้อมที่จะเพิ่มจำนวน ขยายพื้นที่เพาะเลี้ยง เพิ่มผลผลิตนำเงินเข้ากลุ่มให้เข้มแข็งขึ้น

 <p>ดร.ประสพสุข ฤทธิเดช หัวหน้าโครงการ</p>	<p>“ฟังตนเอง ได้คือ 1.เกษตรกรสามารถทำบัญชีรายรับ-จ่าย ของตนเองได้.....”</p>
 <p>บรรยากาศชุมชน</p>	<p>มาถึงวันนี้ ความสงสัยเดิมที่ว่า การสร้างชุมชนให้ เข้มแข็ง ควรเป็น ไปในแนวทางใด สิ่งเรื่อนกลางนั้น ได้ปรากฏ ชัดแล้วในชุมชนนี้ จากผลของสัมมาอาชีพแบบร่วมมือมี เครือข่ายและบริหารจัดการแบบกลุ่ม ด้วยวิธีการหลากหลาย เหมาะสมในแบบเฉพาะตน แล้วชุมชนอื่นๆคิดจะทำกัน อย่างไร เจ้าของชุมชนเท่านั้นที่จะเข้าใจกันดี</p>
<p>(หมายเหตุ สารคดีสรุปผลการวิจัยได้ส่งเข้าประกวดที่สมาคมเคเบิ้ลทีวีประเทศไทย ได้รับรางวัลชมเชยอันดับ 2 ภาคผนวกหน้า 204)</p>	

ตอนที่ 3 การถอดบทเรียนและขยายผลการจัดการศึกษาสัมมาอาชีพแบบมีส่วนร่วม
โดยองค์กรชุมชนเพื่อการพึ่งตนเองของกลุ่มเกษตรกรบ้านกุดแคน ตำบลหนองโน อำเภอเมือง
จังหวัดมหาสารคาม มีประเด็นนำเสนอ คือ

3.1) การถอดบทเรียนโดยเวทีชาวบ้านจัดกลุ่มสนทนา

วันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2555 ผู้เข้าร่วมเวทีชาวบ้านจัดกลุ่มสนทนามีสมาชิกกลุ่ม
เกษตรกรในโครงการจากบ้านกุดแคนและบ้านหินลาด ผู้เชี่ยวชาญนักวิชาการเกษตร 1 คน
ปราชญ์ชาวบ้านที่เป็นเกษตรกรต้นแบบคือ ด้านการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ พืชสมุนไพรอาหารเพื่อ
สุขภาพ และปราชญ์ชาวบ้านคนตรีพื้นบ้านไปงกลาง พบว่า 1) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการ
ความรู้สัมมาอาชีพ สรุปได้ดังนี้

1.1) การทำงานแบบมีส่วนร่วม เกิดจากตระกูลฤทธิเดช เป็นเจ้าภาพหลัก เจ้าภาพร่วมภายในชุมชน คือ สมาชิกกลุ่มเกษตรกร และเจ้าภาพร่วมที่เกิดจากการแสวงหา เครือข่ายจากภายนอกชุมชนมี 6 แห่ง ได้แก่ (1) สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (2) สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม (3) โรงเรียนบ้านกุดแค้น (4) องค์การบริหารส่วนตำบลหนองโน (5) สำนักงานเกษตรจังหวัดมหาสารคาม และ (6) สื่อสารมวลชนท้องถิ่น สกายไลน์เคเบิลทีวี จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งองค์กรเหล่านี้ได้เข้าร่วม โครงการด้วยความสมัครใจ และได้เข้าร่วมประชุมร่วมกัน มีแนวทางทำงานร่วมกันชัดเจน ตั้งแต่เริ่มค้นหาสภาพปัญหา เมื่อพบปัญหาในประเด็นการเป็นหนี้สินผูกพันกับรัฐ ต้นทุนการผลิตสูง และขาดแหล่งทุนสนับสนุน สิ่งที่ต้องการจัดการศึกษาสัมมาอาชีพคือการมีอาชีพ เสริมหลังฤดูทำนา อาชีพทำเกษตรกรรมเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ สมุนไพรอาหารเพื่อสุขภาพ และ อาชีพนอกภาคการเกษตรกรรม คนตรีพื้นบ้านโปงลางประยุกต์ ซึ่งการทำอาชีพเสริมทั้ง 3 กิจกรรมฐานการเรียนรู้ ต้องมีหลักสูตรเป็นของท้องถิ่นตนเอง โดยสมาชิกทุกคนต้องมีสิทธิ แสดงความคิดเห็น เติมน ปรับแก้ไขได้ และมีผู้เชี่ยวชาญได้พิจารณาให้มีความชัดเจนเรื่อง ภาษาและเนื้อหา พร้อมกับการเรียนรู้มีเทคนิค 5 ขั้นตอน คือ เปิดประตูใจ ปฏิสัมพันธ์ เครือข่าย ปฏิบัติงาน ปรับแก้ไขงาน และประเมินผลงาน สิ่งเหล่านี้ที่กล่าวมา เป็นการทำงาน แบบมีขั้นตอน มีกระบวนการปฏิบัติด้วยกลุ่มคนที่เป็นภาคประชาชน ผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ คณะที่วิจัย ได้ร่วมกันทำงานอย่างเป็นระบบ โดยการเปิดเวทีชาวบ้านจัดกลุ่มสนทนา วันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2555 และประเมินผลโครงการ ได้แก่ (1) จัดแสดงผลงานในงานวิชาการ สกว. วันที่ 23 มิถุนายน พ.ศ. 2555 (2) จัดนิทรรศการนำเสนอผลงานของโครงการ วันที่ 19-20 กรกฎาคม พ.ศ. 2555 ในงานประชุมวิชาการนานาชาติของมหาวิทยาลัยราชภัฏ มหาสารคาม และ (3) วันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2555 จัดเวทีชาวบ้านจัดกลุ่มสนทนาถอด บทเรียน ซึ่งกระบวนการเหล่านี้คือการทำงานปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ที่มีความไว้เนื้อเชื่อใจ กัน ร่วมกันวิเคราะห์ปัญหา หาแนวทางแก้ไขปัญหา ปฏิบัติการแก้ไขปัญหา รับฟัง ข้อเสนอแนะ ปรับปรุง แล้วประเมินผล มีการชื่นชมและรับผลประโยชน์ร่วมกันจากทุก หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จึงทำให้การดำเนินงานได้บรรลุเป้าหมาย

1.2) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยยึดผู้เรียนเป็นตัวตั้ง คือ การพัฒนาคนให้ มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ การออกแบบการเรียนรู้ต้องเกิดจากความสมัครใจของ ผู้เรียนและสอดคล้องกับบริบทจริงของชุมชนมีอาชีพเดิมอะไรและต้องการทำอาชีพเสริมด้าน ไค เป็นอาชีพที่ทุกคนได้ปฏิบัติต่อจากบรรพบุรุษ เชื่อมต่อกับความรู้ปัจจุบันที่เป็นสากล โดย ไม่มีมิติเวลากำกับ และไม่มีผลการประเมินสอบได้และสอบตก เหมือนในระบบโรงเรียน

เพราะถือว่าการเรียนรู้แบบใช้คนเป็นตัวตั้ง ให้สอดคล้องกับบริบทชุมชน ที่มีแหล่งเรียนรู้ชุมชนเป็นหน่วยประสานให้เกิดวิชาชีพการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ ปลูกพืชสมุนไพรอาหารเพื่อสุขภาพ และดนตรีพื้นบ้าน โปงกลางประยุกต์ ทำให้ผู้เรียนมีความสุขเพราะเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้เรียนกลุ่มเกษตรกรเลือกด้วยตนเอง จึงทำให้ผู้เรียนทุกช่วงวัยไม่มีความเครียด เพราะการทำอาชีพเสริมเป็นการลดรายจ่ายในครัวเรือน ไม่ต้องซื้อไข่จากตลาด แต่ครอบครัวมีไข่รับประทานและมีอาหารครบทุกหมู่ เพราะใช้ไข่แลกเปลี่ยนกับสินค้าอื่น ๆ ด้วย เงินขายไข่ทำให้ครัวเรือนและกลุ่มเกษตรกรเกิดความสบายใจ ฟังตนเอง จึงส่งผลต่อร่างกาย สติปัญญา สังคม เกิดขึ้นกับผู้เรียน อยู่ร่วมกันในห้องเรียน แหล่งเรียนรู้ชุมชนแบบการเรียนรู้ตาม อัยศาสตร์ทุกช่วงวัย ดังแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555-2559 ระบุชัดเจนการจะพัฒนาให้ชุมชนเข้มแข็ง ต้องเอาคนเป็นศูนย์กลางและเป็นความต้องการของคนในชุมชนที่จะแก้ปัญหาด้วยคนในชุมชนได้ฟังพากัน และฟังพากันอื่น ๆ ด้วยความเท่าเทียมกัน

1.3) การฝึกทักษะอาชีพภาคการณื่อนาคต การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 3 ฐาน เป็นการฝึกอาชีพทางเลือก คือ ให้สมาชิกทุกคนเลือกเนื้อหาการเรียนว่าจะเรียนเรื่องไก่พันธุ์ไข่ สมุนไพรอาหารเพื่อสุขภาพ และดนตรีพื้นบ้าน โปงกลางประยุกต์ เป็นการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรหรือทำกิจกรรมแบบ ระดับครัวเรือนที่มีวิธีการเรียนรู้โดยมีวิทยากรมาอบรมในชั้นเรียน หรือศึกษาจากแหล่งเรียนรู้ จากปราชญ์เกษตรกรต้นแบบในชุมชนบ้านกุคแคน ด้วยตนเอง ซึ่งการเรียนรู้ฝึกทักษะอาชีพ เป็นวิธีการสร้างศักยภาพให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน มีความสามารถ เกิดความเข้าใจเนื้อหาแบบฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง จึงเป็นการคาดการณ์อนาคตว่าจะเป็นเกษตรกรต้นแบบในเรื่องเหล่านี้ได้ด้วยการปฏิบัติจริง ลองผิดลองถูก ซึ่งการจัดฝึกทักษะอาชีพทางเลือกนี้ ผู้เรียนมีสิทธิจะอยู่ที่ใดก็ได้ แต่เรียนรู้ได้ด้วยรูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลายรูปแบบเช่น ใช้สื่อบุคคล เอกสาร เข้าร่วมอบรม ศึกษาดูงาน กิจกรรมการเรียนรู้ทักษะอาชีพเหล่านี้ จะเกิดได้ด้วยความตัดสินใจของตัวเกษตรกรที่ตั้งอยู่ในความมีเหตุผล เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันเรื่องอาชีพ เกิดความรู้เฉพาะสาขาวิชาชีพกับกลุ่มเกษตรกรด้วยการปฏิบัติจริง

1.4) การจัดการความรู้แบบเครือข่าย

การจัดการศึกษาสัมมาอาชีพที่มีสมาชิกเรียนรู้ในระดับครัวเรือน ปรากฏมีเกษตรกรเข้าร่วมจำนวน 60 คน จำนวนไก่พันธุ์ไข่ 180 ตัว และจัดตั้งกลุ่มเกษตรกร 1 กลุ่ม จำนวน 12 คน จากจำนวนสมาชิกทั้ง 2 ประเภท รวม 72 คน การจัดการความรู้ของสมาชิกกลุ่มเกษตรกร 2 ระดับดังกล่าวมา มีขั้นตอน คือ (1) การจัดการความรู้แบบฟังตนเองและฟังพากันอื่น ๆ เนื่องจากโครงการนี้ เป็นโครงการต่อเนื่องที่แหล่งเรียนรู้ชุมชนได้จัดตั้งมาตั้งแต่

พ.ศ. 2551 ถึง ปัจจุบัน พ.ศ. 2555 มีความเข้มแข็งเพราะมีระบบการทำงานแบบมีส่วนร่วมกันของภาคประชาชน ร่วมกับนักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ ปราชญ์ชุมชน คณะทีมวิจัย ได้ร่วมกันแสวงหาแนวทางการแก้ไขปัญหาชุมชนด้านอาชีพเสริม เลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ ปลูกสมุนไพร คนตรีพื้นบ้าน ไปกลางประยุกต์ ซึ่งชุดความรู้เหล่านี้มีอยู่ในชุมชนที่เรียกว่า ปราชญ์ชาวบ้าน มี นาย ดนอม เศษภักดี เป็นครูภูมิปัญญาเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ นายสำราญ ศรีละครชัย ครูภูมิปัญญาสมุนไพรสวนข่า และนายธนกิต อินทร์งาม ครูภูมิปัญญาคนตรีพื้นบ้าน ไปกลาง (เพ็ญ ชุมแสง. 2555 : การจัดกลุ่มสนทนาถอดบทเรียนวันที่ 9 เมษายน พ.ศ. 2555 ณ แหล่งเรียนรู้ชุมชนปู้ทวดครูสิงห์ ฤทธิเดช) ครูปราชญ์ชาวบ้านในแต่ละสาขาวิชาเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ให้กับสมาชิกในกลุ่มเกษตรกรได้เรียนรู้ และได้วิธีปฏิบัติเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ ปลูกพืชสมุนไพรสวนข่า และกลุ่มเด็กเยาวชนที่เป็นเกษตรกรรุ่นเยาว์ได้ฝึกทักษะการเล่นดนตรี ไปกลางประยุกต์ ได้จากครูสอนตัวต่อตัว ดีไปกลางลายเพลงต่าง ๆ เป็นความรู้ในท้องถิ่นตนเอง บูรณาการกับความรู้ภายนอก ที่มีผู้เชี่ยวชาญสาขาเกษตรกรรม นางละมัย ฤทธิเดช นักวิชาการจากสำนักงานเกษตรจังหวัด เข้าไปเสริมความรู้เพิ่มเติมในเวทีชาวบ้าน ด้วยการจัดกลุ่มสนทนาถอดการดำเนินงาน โครงการ เป็นกิจกรรมการจัดการความรู้ที่พึ่งตนเองจากภูมิปัญญาของคนบ้านเดียวกันก่อนจะแสวงหาความรู้เพิ่มเติมจากสื่อบุคคล หรือสื่อเอกสารที่แหล่งเรียนรู้ชุมชนจัดเป็นมุมกิจกรรมการอ่าน มีหนังสือให้ศึกษาจำนวนมาก ทำให้สมาชิกกลุ่มเกษตรกรได้ความรู้การเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ ปลูกพืชสมุนไพร และการเล่นดนตรีไปกลางประยุกต์ เป็นการจัดการความรู้จากท้องถิ่นสู่ความรู้สากล เพื่อนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้ เช่น “การเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ พบโรคระบาดต้องแยกไก่ออกจากฝูงไก่ตัวอื่น ๆ หรือให้ป้องกันโดยทำความสะอาดรางน้ำที่ไก่กินทุกวันให้สะอาด” และ “ถ้าจะให้ไข่ได้ผลดีต้องปลูกโดยรดน้ำเป็นระยะไม่รดน้ำทุกวัน” “การขายไข่จะได้ราคาดีต้องมีมาตรฐานการขายตลอดไป ไม่เปลี่ยนแปลงจำนวนไข่ที่มัดขายเป็นกำ” (สำราญ ศรีละครชัย. 2555 : สัมภาษณ์) ความรู้เหล่านี้เป็นความรู้ที่ได้เรียนรู้จากปราชญ์ในชุมชนและได้ความรู้จากการเพิ่มเติมตามกิจกรรมของโครงการเสริมบทเรียน มีเครือข่ายเข้าไปร่วมกิจกรรมการจัดการความรู้แบบพึ่งตนเองก่อน แล้วพึ่งเครือข่ายภายนอก เพื่อให้การเรียนรู้ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุดความรู้จากภายนอกชุมชนผ่านสื่อบุคคลและสื่อเอกสารตำรา เป็นต้น (2) การจัดการความรู้เกิดเกษตรกรต้นแบบจากฐานการเรียนรู้ 3 ฐานการเรียนรู้ สืบเนื่องจากเรื่องการจัดการศึกษาสัมมาอาชีพ มีฐานการเรียนรู้ 3 ฐานกิจกรรมได้แก่ (1) การเรียนรู้ไก่พันธุ์ไข่ (2) สมุนไพรอาหารเพื่อสุขภาพและ (3) คนตรีพื้นบ้าน ไปกลางประยุกต์ปู้ทวด ครูสิงห์ ฤทธิเดช ซึ่งวิธีการถ่ายทอดความรู้ให้กับสมาชิกกลุ่มเกษตรกร มีกิจกรรมเรียนรู้หลายวิธี เนื่องจากสมาชิกกลุ่มเกษตรกรมี

หลายช่วงวัยทำให้ลักษณะสภาพการเรียนรู้แตกต่างกันตามความสนใจเช่นมี (1) เกษตรกร
 ดันแบบกลุ่มเด็กเยาวชนสวนไพรผักเป็น กลุ่มเกษตรกรเด็กเยาวชนสนใจฐานการเรียนรู้การ
 ปลูกสวนไพรอาหารเพื่อสุขภาพมีการเรียนรู้แนววิธีการยี่ดปฏิบัติจริงในแหล่งเรียนรู้ชุมชนได้
 จัดขึ้นที่แปลงสาธิตให้เด็กเยาวชนได้ทดลองปลูกพืชผักสวนครัวหลาย ๆ ชนิด ได้แก่ หอม
 ผักกาด คะน้า ผักบุ้งจีน ข่า แดงกวา ผักชีจีน ผักชีบ้าน ผักแป้น ฯลฯ แบบลองผิดลองถูก ผักที่
 ปลูกได้ผลดีที่สุดในแปลงสาธิตคือ ผักแป้นโดยชุดความรู้การปลูกผักแป้น กลุ่มเกษตรกร
 เยาวชนอธิบายว่า “ ผักบุ้งจีน ผักชีบ้าน ผักชีจีน หอม ผักกาด แดงกวา ใช้ปลูกในฤดูหนาว
 ได้ผลดีแต่ปลูกในฤดูฝนไม่ได้ผลผลิตเพราะเป็น โรคโคนเน่าตาย สาเหตุมีความชุ่มชื้นในดิน
 มาก และถ้าปลูกในฤดูแล้งต้องรดน้ำทุกวัน ถ้าได้น้ำไม่เพียงพอผักไม่เจริญงอกงาม ได้ผลผลิต
 น้อยทำเพื่อไว้บริโภคในครัวเรือน ส่วนผักผักแป้นวิธีการปลูกได้ทุกฤดู วิธีการดูแลให้ปุ๋ยปีละ
 2-3 ครั้ง ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ทำให้ดินร่วนซุย การรดน้ำหนึ่งสัปดาห์รดน้ำ 1 ครั้ง ผักแป้นไม่แห้ง
 เหี่ยวเฉาตาย แต่ตรงข้ามเจริญเติบโตใบยาวเขียวจืใช้เวลา 15 วันตัดผักแป้นไปประกอบ
 ทำอาหารหรือตัดผักแป้นไปขาย ราคากำละ 5 บาทเป็นผักที่ให้ผลผลิตตลอดปี ” (เปิดเวที
 ชาวบ้านจัดกลุ่มสนทนาเกษตรกรเยาวชนถอดบทเรียนวันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2555 ณ แหล่ง
 เรียนรู้ชุมชนปทุมทวดครุสังข์ ฤทธิเดช)

ความรู้ท้องถิ่นในฐานการเรียนรู้สวนไพรอาหารเพื่อสุขภาพกรณีการเรียนรู้แบบฝึก
 ปฏิบัติจริงกลุ่มเกษตรกรเด็กและเยาวชนที่เรียนรู้ด้วยการทดลองปลูกผักหลายชนิดในแปลง
 สาธิตของแหล่งเรียนรู้ชุมชน ทำให้ค้นพบความรู้อาชีพปลูกผักได้เหมาะสมทุกฤดูกาลมากที่สุด
 คือ ผักแป้นทำให้เกษตรกรกลุ่มนี้ได้เกษตรกรดันแบบความรู้เรื่องปลูกผักแป้นถ่ายทอดสู่
 ครอบครัวตนเองให้พ่อแม่ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยวิธีการปลูก การจัดจำหน่ายผลผลิตใน
 ระบบตลาดสามารถกำหนดราคาผักที่ขายได้ด้วยตนเองและพันธุ์ผักแป้นที่มีในแปลงสาธิต
 แหล่งเรียนรู้ได้ขยายพันธุ์ไปสู่ชุมชนของตนเองและชุมชนอื่น ๆ โดยไม่ต้องซื้อพันธุ์ผักชนิดนี้
 จากท้องถิ่นอื่น ๆ เป็นการพึ่งตนเองส่งต่อให้กลุ่มเกษตรกรเด็กเยาวชนเป็นเกษตรกรดันแบบที่
 ถ่ายทอดเรื่องการปลูกผักแป้นให้สมาชิกในกลุ่มได้ชัดเจนยิ่งขึ้นหรือถ่ายทอดความรู้สร้าง
 ขึ้นงานทำโครงการวิทยาศาสตร์เข้าไปสู่ระบบการศึกษาในสถานศึกษาเป็นผลการจัดการศึกษา
 ตามอรรถาธิบายบูรณาการกับการจัดการศึกษาในระบบสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการปฏิรูป
 การศึกษาที่ได้คนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และการเรียนรู้ต้องเกิดจากทุกภาคส่วนเข้ามาร่วมกัน
 จัดการศึกษาดังกรณีที่ใช้แหล่งเรียนรู้ชุมชนเป็นศูนย์การเรียนรู้เรื่องตัวมาอาชีพตามความ
 ต้องการสร้างอาชีพของกลุ่มเกษตรกรเด็กและเยาวชน (2) เกษตรกรดันแบบสวนไพรสวนข่า

สืบเนื่องจากฐานการเรียนรู้สมุนไพรอาหารเพื่อสุขภาพมีพืชผักหลากหลายชนิดที่เกษตรกรสนใจทดลองปลูกร่วมกันในกลุ่มเกษตรกรเด็กเยาวชนในสวนหลังบ้านตนเอง และปลูกไว้ในแปลงสาธิตของแหล่งเรียนรู้ชุมชน การเรียนรู้เรื่องพืชสมุนไพรจึงมีชุดความรู้ของพืช ผักที่หลากหลายต้องการปลูกตามความสนใจของเกษตรกร ทำให้มีเกษตรกรต้นแบบที่ทำเป็นอาชีพเสริมรายได้มุ่งสู่การขายในระบบตลาดสดเงินเป็นเครือข่ายในระบบตลาดมีกลุ่มเกษตรกรสวนข่า ประชาชนชาวบ้านคือ นายสำราญ ศรีละครชัย เป็นปราชญ์ที่ถ่ายทอดความรู้เรื่องการปลูกข่าให้กับสมาชิกในโครงการ ได้ปลูกข่าในครัวเรือนเพราะสมาชิกมีความคิดเห็นตรงกันว่า “ ข่าเป็นพืชสมุนไพรที่ขายได้ทุกฤดูกาลและปลูกง่ายไม่มีโรคระบาด และต้นทุนการผลิตไม่สูงเนื่องจากในชุมชนมีข่าเป็นต้นพันธุ์ในครัวเรือนแต่ควรเพิ่มพื้นที่ปลูกให้มากจะได้ประหยัดรายจ่าย มาประกอบอาหาร ” (สำราญ ศรีละครชัยและจินตนา พุทศดี . 2555 : สัมภาษณ์) จากกรณีศึกษาคูต้นแบบการทำสวนข่า นายสำราญ ศรีละครชัยและเกษตรกรเครือข่ายนางระเียบ โยธาภักดี คณะที่มวิจัยได้สังเคราะห์ข้อมูลจากการเปิดเวทีจัดกลุ่มสนทนาถอดบทเรียนวันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2555 ได้องค์ความรู้เรื่องการทำสวนข่า ดังนี้

“เมื่อก่อนทำนาปลูกข่าใช้ต้นทุนการผลิตสูงเพราะซื้อปุ๋ยวิทยาศาสตร์มาใช้ในแปลงนาข่า และข่าเป็น โรคระบาดเชื้อไฟกัดกินต้นข่าเสียหายหมด และบางปีทำนาพบอุปสรรคฝนแล้งไม่ได้ทำนาต้องอพยพไปทำงานรับจ้างต่างถิ่นเกิดปัญหาไม่ได้ดูแลดู ๆ ทำให้ครอบครัวไม่อบอุ่นทำให้ลูก ๆ เกรงเป็นปัจจัยเหตุได้คิดหาทางแก้ไขปัญหาการทำนาจึงมาทำสวนข่าที่นาจากที่เคยทำนา 10 ไร่ได้ใช้พื้นที่ปลูกข่า 5 ไร่ ทำนาปลูกข่า 5 ไร่ ปรากฏผลผลิตของข่าสร้างรายได้ให้กับครอบครัวเป็นเงินทุกวันแต่ผลผลิตของข่าได้ขายเพียงปีละ 1 ครั้ง และไม่กำหนดราคาการขายได้ แต่การขายข่าสามารถกำหนดราคาได้และเป็นพืชเศรษฐกิจที่ตลาดต้องการใช้เป็นเครื่องปรุงรสอาหารหลายชนิดเช่น คัมข่าไก่ คัมเนื้อ อ่อมไก่ ฯลฯ ข่าใช้เป็นพืชสมุนไพรรักษาโรคกลากเกลื้อนได้” (สำราญ ศรีละครชัย และระเียบ โยธาภักดี . การเปิดเวทีชาวบ้านจัดกลุ่มสนทนา.วันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2555 ณ แหล่งเรียนรู้ชุมชนปู่ทวดครูสิงห์ ฤทธิเดช)

จากปัญหาการทำนาข่าทำให้กลุ่มเกษตรกรปรับตัวเข้าสู่การทำนาข่าซึ่งขั้นตอนของการทำสวนข่า “ เกษตรกรได้อธิบายว่าเหมือนกับการปลูกผักชนิดอื่น ๆ โดยเลือกพื้นที่ดินดอนไม่มีน้ำท่วมขัง และกำจัดวัชพืชในแปลงข่าอย่างสม่ำเสมอ เพราะต้นข่าจะเจริญเติบโตไม่ได้ถ้ามีวัชพืชแย่งอาหาร เทคนิควิธีปลูกข่าต้องใส่ปุ๋ยอินทรีย์ มูลวัว มูลควายและขี้ไก่ ทำให้ดินร่วนซุย และหัวของข่าจะสวยงามน่ารับประทาน และข่าจะมีรสหวานเนื่องจากปุ๋ยอินทรีย์ในดินสมบูรณ์ หัวข่าไม่แคะแกระ็น ต้นข่าจะเก็บหัวข่าได้ประมาณ 8-9 เดือน ข้อห้ามการปลูกข่าคือ

ช่วงระยะเวลาเดือนเมษายนไม่ควรขุดหัวข่าแก่ เพราะหัวข่าจะแก่จัด และควรใช้ทำพันธุ์ เพราะหัวข่าแก่จะแตกหน่อข่าได้งอกงามในฤดูฝน ทำให้ขยายพันธุ์แตกกอได้จำนวนมาก”

วิธีการขายข่าใช้วิธีการในระบบตลาดท้องถิ่น และระบบตลาดนอกชุมชนใช้วิธีการขายแบบ (1) มีพ่อค้าคนกลางเข้ามาซื้อข่าที่สวนข่าของเกษตรกร (2) ขายแบบการสื่อสารสั่งซื้อทางโทรศัพท์ให้เกษตรกรเจ้าของข่าไปส่งตามร้านค้าที่สั่งซื้อ และ (3) ขายแบบเครือข่ายสวนข่าวิธีนี้เจ้าของสวนข่าขายข่าเป็นกลุ่มร่วมกันถ้าเกษตรกรสวนข่าคนใดไม่มีข่าขายใช้วิธีให้ผู้ซื้อไปสั่งข่าจากกลุ่มเกษตรกรที่เป็นสมาชิกด้วยกัน การขายข่าใช้วิธีใดก็ตามต้องมีมาตรฐานการขายเหมือนกันคือ 13 กำ กำละ 10 ต้น ขายราคา 100 บาท ซึ่งสมาชิกทุกคนได้มีมติการขายเหมือนกันจะไม่ขายตัดราคา เพราะถ้าปฏิบัติการขายไม่ซื้อตรงต่อกันจะถูกตัดซื้อจากการเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรสวนข่า รายได้ที่เกิดขึ้นจากการขายข่าปีละ 70,000 – 100,000 บาท ต้นทุนการผลิตไร่ประมาณ 3,600 บาท เมื่อเปรียบเทียบการลงทุนทำนาปลูกข้าวกับการทำสวนข่าผลผลิตจากข่าได้กำไร ทำให้กลุ่มเกษตรกรนิยมทำสวนข่าผสมผสานกับการทำนาปลูกข้าวโดยใช้เนื้อที่คูนทำเป็นสวนข่า ในชุมชนบ้านกุศแค้นและบ้านหินลาด ได้ขยายผลไปสู่ชุมชนอื่น ๆ ในตำบลเวียงม่วง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม (การเปิดเวทีชาวบ้านสนทนากลุ่มถอดบทเรียนวันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2555 . ณ แหล่งเรียนเรียนรู้ชุมชนปทุมครุสิงห์ ฤทธิเดช)

(3) เกษตรกรต้นแบบการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของฐานการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่เป็นฐานการเรียนรู้ที่มีการเรียนรู้แบบระดับครัวเรือน และเป็นกลุ่มการผลิตการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ โดยเกษตรกรให้ความสนใจกิจกรรมการเรียนรู้การเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ โดยเป็นเกษตรกรในครัวเรือนจำนวน 18 คน และจัดตั้งเป็นกลุ่มเกษตรกรหนึ่งกลุ่มจำนวน 12 คน การเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่มีเกษตรกรต้นแบบคือ นายถนอม เศษภักดี นางเพ็ญ ชุมแสง เหตุผลที่ได้รับคัดเลือกเป็นเกษตรกรต้นแบบเนื่องจากมีความรู้เรื่องไก่พันธุ์ไข่ที่ได้เลี้ยงในครัวเรือนตนเองตั้งแต่ปี พ.ศ. 2551 ถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2555) ทำให้เกษตรกรต้นแบบสองคนได้รับการยกย่องจากสมาชิกในกลุ่มเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่เป็นครูของฐานการเรียนรู้ ซึ่งความรู้เรื่องการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่มีขั้นตอนดังนี้

“การเลี้ยงไก่แบบวิธีชาวบ้าน พื้นที่เลี้ยงไก่พันธุ์ไข่มีพื้นที่เลี้ยงแตกต่างกัน เกษตรกรบางคนเลี้ยงไก่ตามทุ่งนาทำเล้าไก่ไว้ในที่นาไม่ฉีดยาป้องกันโรคระบาดให้ไก่หากินหนอนแมลง ข้าวเปลือก วิธีนี้ “เลี้ยงไก่แบบวิถีธรรมชาติ” ผลผลิตที่ได้ ได้กินไข่แต่ไม่ได้ขายไข่ เพราะไก่ออกไข่จำนวนไม่มาก แต่เกษตรกรบางคนเลี้ยงไก่แบบวิทยาศาสตร์ คือเลี้ยงไว้ในเล้าตาข่าย มีอุปกรณ์ซื้อจากตลาด ใช้สังกะสีทำรางใส่อาหารไก่ เปิดไฟฟ้าให้ ฉีดยาป้องกันโรคระบาดที่เกิดกับไก่ ให้อาหาร 2 เวลา คือ เวลาเช้าและเวลาเย็น โดยซื้อหัวอาหารไก่จากตลาดสูตร 324 ไก่จะออกไข่ทุกวัน ต้นทุนการผลิตสูง การเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ลักษณะนี้เพื่อบริโภค

และชาย อย่างไรก็ตาม การเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ของเกษตรกรบางคนก็ใช้วิธีการเลี้ยงแบบบูรณาการคือ เลี้ยงไก่โดยปล่อยตามธรรมชาติไว้ในสวน ทำเล้าไก่ให้ไก่พันธุ์พื้นเมืองอยู่ร่วมกับไก่พันธุ์ไข่ โดยใช้ไก่ตัวผู้ 1 ตัว กับไก่พันธุ์ไข่ตัวเมีย 10 ตัว เพื่อให้ไก่ตัวผู้ได้ผสมพันธุ์กับไก่พันธุ์ไข่ตัวเมีย การให้อาหารแบบให้หัวอาหารสูตร 324 ผสมกับรำข้าว ปลายข้าว และพืชผักสีเขียว ต้นทุนการผลิตปานกลาง ผลผลิตที่ได้ ไก่พันธุ์ไข่ออกไข่ทุกวันมีไข่ไว้บริโภค ขายและแบ่งปันในญาติพี่น้องตนเอง” (การเปิดเวทีชาวบ้านจัดกลุ่มสนทนาวันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2555 ณ แหล่งเรียนรู้ชุมชนปทุมครุสิงห์ ฤทธิเดช) ส่วนการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่แบบกลุ่มเกษตรกร มีการเลี้ยงแบบวิทยาศาสตร์ ให้อาหารด้วยอาหารสำเร็จรูปและวัสดุประกอบการเลี้ยงเพื่อขาย จากทุนหมุนเวียนให้พัฒนาความรู้จากฐานการเรียนรู้การเลี้ยงไก่ของกลุ่มเกษตรกรที่เลี้ยงในระดับครัวเรือน และระดับกลุ่มดังกล่าวมาข้างต้น พบว่า วิธีการเลี้ยงไก่ มีการเลี้ยงตามสภาพพื้นที่และฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน โดยคณะทีมวิจัยสังเกตวัสดุอุปกรณ์การทำเล้าไก่ การให้อาหารไก่ การป้องกันโรคระบาดจะเกิดกับไก่ ทำให้ความรู้การเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ของเกษตรกรในครัวเรือนและระดับกลุ่มเกษตรกรแตกต่างกัน คือ (1) เกษตรกรที่เลี้ยงมีวัตถุประสงค์เลี้ยงไว้เพื่อกินในครัวเรือน (2) เกษตรกรเลี้ยงไว้เพื่อกินและขาย (3) เกษตรกรเลี้ยงไก่ไว้เพื่อบริโภค ขายและแบ่งปันให้เครือญาติ และ(4) วัตถุประสงค์ของการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ระดับกลุ่มเกษตรกรเพื่อการขายให้ได้กำไร นำทุนมาหมุนเวียนพัฒนา

ความรู้ฐานการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ เกิดเกษตรกรต้นแบบทั้งในระดับครัวเรือนและระดับกลุ่มการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ เพราะได้ปฏิบัติจริงด้วยตนเองทั้งระดับครัวเรือนและระดับกลุ่ม โดยกลุ่มมีกระบวนการแบ่งบทบาทหน้าที่กันในแต่ละคน มีเวรดูแลไก่ เช่นการดูแลไก่ในระดับครัวเรือน ทำให้สมาชิกที่เข้าร่วมโครงการนี้ มีคุณลักษณะความรับผิดชอบร่วมกันในระดับกลุ่มและระดับครัวเรือน อย่างเด่นชัด เพราะไก่ที่เลี้ยงยังคงอยู่และได้ผลผลิตอย่างต่อเนื่อง เพราะสมาชิกทุกคนสะท้อนแนวคิดร่วมกันว่า “ไข่มีประโยชน์มากมายเอาเงินขายไข่ซื้ออาหารอื่น ๆ หรือซื้อสิ่งของอื่น ๆ ได้ ไข่สามารถสร้างปัจจัยสี่ของมนุษย์ได้ คือ มีอาหาร ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัย เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม ด้วยการขายไข่ได้เงินสดทุก ๆ 3 วัน-7 วัน และคนที่สนใจจะเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ก็ได้มาศึกษาเรียนรู้ในชุมชนตนเองไม่ได้เดินทางไปหมู่บ้านอื่น ๆ” (ถนอม เศษภักดี และเพ็ญ ชุมแสง เกษตรกรต้นแบบการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่. การเปิดเวทีชาวบ้านการจัดกลุ่มสนทนา วันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2555 ณ แหล่งเรียนรู้ชุมชนปทุมครุสิงห์ ฤทธิเดช) และ(4) ประชาชนชาวบ้านต้นแบบคนตรีโปงลางประยุกต์ กิจกรรมการเรียนรู้ในฐานการเรียนรู้คนตรีที่บ้านโปงลางประยุกต์ สมาชิกที่เรียนรู้จำนวนมาก ได้แก่ กลุ่มเด็ก

เขาวชน โดยมีปราชญ์ชาวบ้านด้านดนตรีเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ คือ นายชนกิต อินทร์งาม เป็นปราชญ์ชาวบ้านที่มีความสามารถด้านดนตรีพื้นบ้านหลายชนิด ได้แก่ การคิดพิณ เป่าแคน ตีโปงลาง แต่งเพลง ร้องเพลง ซึ่งวิธีการถ่ายทอดความรู้ของครูดนตรีพื้นบ้าน ใช้การฝึกปฏิบัติแบบตัวต่อตัว โดยใช้เด็ก เขาวชน ผู้ที่สนใจจริงๆ ฝึกปฏิบัติกับครูในช่วงเวลา กลางคืนทุก ๆ วัน เริ่มตั้งแต่เวลา 19.00 – 21.00 น. เพราะช่วงเวลากลางวัน ครูดนตรีพื้นบ้านไม่ว่างต้องไปทำนา เลี้ยงควาย หรือไปรับจ้างในหมู่บ้าน เช่น ถัดยาม่าหญาแปลงนาข้าว หลังจากเด็กเขาวชนได้รับการถ่ายทอดความรู้เรื่องดนตรีพื้นบ้านโปงลางแล้ว ปรากฏว่า เด็กเขาวชนสามารถท่องโน้ตดนตรีได้ ตีโปงลางและพ็อนรำประกอบเพลงต่างๆ ได้ โดยกลุ่มเด็กเขาวชนอธิบายว่า “การเรียนรู้ดนตรีมีความสุขเพราะได้พ็อนรำ ได้แสดงทุกๆ คน ใครเล่นดนตรีไม่ได้ ครูรินก็ให้พ็อน ให้ร้องเพลง จัดตั้งเป็นวงโปงลางประยุกต์ เพราะมีการแสดงหลายๆ อย่างร่วมกันไม่ใช่ตีแต่โปงลาง เวลาไปแสดงได้ถ่ายทอดออกทางสถานีโทรทัศน์ท้องถิ่นด้วย เช่น ไปแสดงงานวิชาการที่มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม วันที่ 19-20 กรกฎาคม พ.ศ. 2555 เพราะขณะที่แสดงมีนักข่าว สื่อมวลชน มาถ่ายภาพ ทำให้มีชื่อเสียงและได้รับการยกย่องได้อุปกรณ์การเรียนด้วยเนื่องจากมีผู้ใหญ่ใจดีให้รางวัล นอกจากนี้ บางครั้งครูรินได้ให้แสดงในงานบุญประเพณีในชุมชน ทำให้พ่อ-แม่ ญาติพี่น้อง ได้รวมกลุ่มกันเชียร์ ให้กำลังใจและให้รางวัล ครูรินจะจัดสรรผลประโยชน์ให้เท่าเทียมกัน และในวงดนตรี จะมีรุ่นพี่ๆ ที่มีความสามารถ เช่น พี่อ้น พี่แซก จะเป็นคนสอนน้องๆ สอนทั้งผู้หญิงและผู้ชายเล่นดนตรี หรือบางครั้งมีครูจิตอาสาจากมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม เข้ามาสอนดนตรี สอนพ็อนท่าแห่ไข่มดแดง และได้ไปแสดงงานวิชาการของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ในวันที่ 23 มิถุนายน พ.ศ. 2555 การเรียนรู้ฐานนี้ได้ทักษะทางสังคม อยู่ร่วมกับพี่ๆ น้องๆ เวลาเดินทางไปแสดงโปงลาง ทำให้มีความรักสามัคคีกันเพิ่มมากขึ้น และได้ใช้ประโยชน์ในการเรียนรู้เข้าไปสู่ในระบบโรงเรียน ทำให้มีสมาธิในการเรียนวิชาอื่นๆ คี้อย่างขึ้นจากผลการฝึกเล่นดนตรีด้วยความเอาใจใส่ มีสมาธิ ถึงจะตีดนตรีได้ และมีคนมาดูงานที่แหล่งเรียนรู้ก็ได้แสดงดนตรีให้ดู บางคณะนำไปฝึกซ้อม เด็กและเขาวชนในโรงเรียน เช่น โรงเรียนบ้านหวาย ตำบลหวาย อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดมหาสารคาม” (ปาริชาติ กองรัตน์, 2555 : สัมภาษณ์ เปิดเวทีชาวบ้านจัดกลุ่มสนทนาวินาที 9 กันยายน พ.ศ. 2555 ณ แหล่งเรียนรู้ชุมชนปู่ทวดครุสิงห์ ฤทธิเดช)

การถอดบทเรียนจากบทสนทนาที่เด็กหญิงปาริชาติ กองรัตน์ ได้เล่าถึงวิธีการเรียนรู้เรื่องดนตรีพื้นบ้านโปงลาง เพราะ การเรียนรู้ของฐานนี้มีลักษณะ คือ (1) ครูปราชญ์ชาวบ้านเป็นผู้มีจิตอาสาเข้ามาถ่ายทอดความรู้เรื่องดนตรีหลายชนิด ให้กับกลุ่มเด็กและเขาวชนผู้สนใจ

ใช้วิธีการถ่ายทอดตามบริบทจริง คือ เวลาว่างที่ มีความพร้อมและจะสอนและผู้เรียน
 ร่วมมือด้วยกระบวนการเรียนรู้ เรียนแบบตัวต่อตัว โดยครูเป็นผู้มีความรับผิดชอบ เอาใจใส่
 ให้ทำเป็น แสดงได้ ใช้ประกอบอาชีพในอนาคตได้ (2) มีวิทยากรที่เป็นนักศึกษา จากคณะ
 ครุศาสตร์ สาขาวิชาดนตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม มาช่วยเพิ่มเติมความรู้เรื่องการ
 ฟ้อนรำตามวิถีชีวิตของคนอีสาน คือ แห่ไข่มดแดง ทำให้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้รากเหง้า
 การดำเนินวิถีชีวิตของบรรพบุรุษ คือ ฟังพาการหาอาหารจากแหล่งธรรมชาติของชุมชน ทำ
 ให้เด็กเยาวชนรู้วิธีการหาไข่มดแดงเป็นวิธีการยาก จึงตั้งใจฝึกซ้อมร่วมกันทุกคน ผลที่เกิดขึ้น
 ได้รับเชิญให้ไปแสดงงานวิชาการของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สะท้อนให้
 เห็นการอยู่ร่วมกันของเด็กเยาวชน มีความภูมิใจในสิ่งที่ทำร่วมกัน ถึงจัดตั้งวงดนตรีโปงลาง
 ประยุกต์ได้สำเร็จ สามารถแสดงในงานต่างๆ ได้ เป็นทักษะอาชีพจะประกอบอาชีพได้ใน
 อนาคต (3) ครูปราชญ์ชาวบ้าน เด็กและเยาวชน เรียนรู้แบบมีความสามารถพิเศษ เป็นครุจิต
 อาสาเพื่อนสอนเพื่อน พี่สอนน้องให้เล่นดนตรี พิณ แคน โปงลาง ฟ้อนรำได้ การถ่ายทอด
 ด้วยวิธีคนแก่สอนเพื่อนที่ยังไม่ชำนาญด้านดนตรี ซึ่งให้เห็นว่าเด็กเยาวชน ไม่ได้มีความอิจฉา
 ริษยากัน แต่ให้การแบ่งปันความรู้ เชื้อเพื่อเชื้อแผ่ความรู้ของตนเองที่ได้รับการฝึกฝนมาไปสู่
 คนอื่นๆ ได้ด้วยความเต็มใจ จะสอนเพื่อน สอนน้อง ให้มีอนาคตเช่นตนเอง ถือได้ว่าเป็น
 การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ ได้เกิดขึ้นในชุมชนทุกช่วงวัย และ (4) การเรียนรู้ดนตรี
 พื้นบ้านโปงลางเป็นศิลปะการแสดงของคนอีสาน ที่มีมาตั้งแต่เดิม ทำให้คนที่เข้ามาศึกษา
 งานในแหล่งเรียนรู้ชุมชนปทุมครุสิงห์ อุดรธานี มีความตั้งใจ อนุรักษ์ ส่งเสริมให้เด็กและ
 เยาวชนมีโอกาสเหมือนเด็กกลุ่มแหล่งเรียนรู้ชุมชนแห่งนี้ ได้ตั้งวงดนตรีโปงลางทำให้คณะครู
 โรงเรียนบ้านหวาย ตำบลหวาย อำเภอน้ำโสม จังหวัดมหาสารคาม ได้ความรู้จากการได้ดู
 ได้ให้ครูรินไปสอนช่วยเพิ่มเติมที่โรงเรียนบ้านหวาย ส่งผลให้เกิดเครือข่ายการส่งเสริมและ
 อนุรักษ์ดนตรีพื้นบ้านโปงลางประยุกต์ ยังคงดำรงอยู่ในภาคอีสาน

2) การเกิดเครือข่ายในการพัฒนาสัมมาอาชีพ

โครงการวิจัยเรื่องนี้ มีองค์กรภาครัฐและเอกชน เข้าร่วมกิจกรรมด้วยกัน ได้แก่ (1)
 สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (2) สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏ
 มหาสารคาม (3) แหล่งเรียนรู้ชุมชนปทุมครุสิงห์ อุดรธานี (4) สำนักงานเกษตรจังหวัด
 มหาสารคาม (5) องค์การบริหารส่วนตำบลหนองโน (6) สื่อสารมวลชนท้องถิ่น สกายไลน์
 เคนเบิ้ลทีวี จังหวัดมหาสารคาม และ(7) หน่วยงานภาคประชาชนคนภายในชุมชนบ้านกุดแคน
 ประกอบด้วย เด็ก เยาวชน ผู้ปกครองเด็กและเยาวชน ปราชญ์ชาวบ้าน สมาชิกอสม. สมาชิก
 อบต. และประชาชน ผู้ที่มีความสนใจได้ร่วมมือกันแก้ไขปัญหาด้านสัมมาอาชีพ จัดฐาน

กิจกรรมการเรียนรู้ 3 ฐานกิจกรรม ทำให้เกิดผลประโยชน์ต่อหน่วยทุกองค์กรที่เข้าร่วม เพราะการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของสมาชิกได้เข้าร่วมกันแบบมีบทบาทที่แตกต่างกัน แต่ร่วมสนับสนุนให้โครงการนี้ ดำเนินงานได้บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ เนื่องจากหน่วยงานเหล่านี้ได้ให้โอกาสภาคประชาชน เป็นผู้ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมชื่นชม และร่วมรับผลประโยชน์ร่วมกัน เช่น ชุมชนมีจุดแข็ง มีครูปราชญ์ชาวบ้านเรื่อง การเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ การเล่นดนตรี ปลุ๊กพืชผักสมุนไพร เต็มใจเข้าร่วมโครงการ โดยแบ่งปันเวลา มาถ่ายทอดความรู้ คนในชุมชนที่เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์เรียนรู้ร่วมกัน ถ้าความรู้ฐานใดยังไม่ชัดเจน มีวิทยากรจากองค์กรภาครัฐเข้าไปหนุนเสริมเป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เช่น กิจกรรมการจัดนิทรรศการในวันที่ 19-20 กรกฎาคม พ.ศ. 2555 ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ได้แสดงผลงานของกลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ สมาชิกทุกคนได้นำผลผลิตมาจำหน่าย มีไข่ไก่ พืชผักสมุนไพร และมีการแสดงดนตรีไปกลางของเด็กและเยาวชน ให้ผู้เข้าร่วมงานได้ชื่นชม ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกลุ่มเกษตรกรที่กิจกรรมนิทรรศการ และผู้ที่เข้าร่วมชื่นชมผลงานได้รับเอกสารเผยแพร่โครงการไปปรับใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตได้

การจัดกิจกรรมนิทรรศการแสดงผลงานของโครงการนี้ดังกล่าวมา แสดงถึงบทบาทของเครือข่ายองค์กรที่เข้าร่วมโครงการได้ให้การสนับสนุนส่งเสริมชุมชน มีเวทีขึ้นทางสังคม พบปะกับกลุ่มอื่น ๆ และช่วยให้ชุมชนได้สร้างกลไกระบบตลาดให้เกิดขึ้นกับกลุ่มเกษตรกรทางอ้อม เพราะคนที่ซื้อผลผลิตมีไข่ไก่ พืชผักสมุนไพร ดูวงดนตรีไปกลางประยุกต์ ได้พูดสื่อสารขยายผลของโครงการมีสมาชิกสั่งซื้อไข่ไก่ ซื้อผักจากกลุ่มเกษตรกรเพิ่มจำนวนมากขึ้น จากบทบาทของเครือข่ายการทำงานร่วมกับโครงการนี้ ได้ส่งเสริมให้กลุ่มเกษตรกร ได้จัดนิทรรศการแสดงผลงานดังกล่าวมาข้างต้น หน่วยงานสื่อมวลชนได้ส่งเสริมเผยแพร่ชุดความรู้ สัมมาอาชีพด้วยการขอใช้ข้อมูลโครงการจัดทำสื่อสารคดีเผยแพร่ในรายการ “ที่นี่สารคาม” ของโทรทัศน์ท้องถิ่นสกายไลน์เคเบิลทีวี จังหวัดมหาสารคาม

สรุปผลการถอดบทเรียนของโครงการนี้ ได้ข้อค้นพบว่า 1) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการความรู้สัมมาอาชีพมีปัจจัยคือ (1.1) การทำงานแบบมีส่วนร่วม (1.2) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นตัวตั้ง (1.3) การฝึกอาชีพภาคการณ่อนาคต และ(1.4) การจัดการความรู้แบบเครือข่าย 2) การเกิดเครือข่ายในการพัฒนาสัมมาอาชีพ โดยมีองค์กรเข้าร่วมสนับสนุน 6 แห่ง และมีภาคประชาชนให้ความร่วมมือ เป็นการทำงานที่สร้างเครือข่ายด้วยการพึ่งตนเองในชุมชนและพึ่งพากันกลุ่มอื่น ๆ ทำให้เกิดกิจกรรมการพัฒนาสัมมาอาชีพได้ประสบผลสำเร็จ

3.2) การขยายผลเครือข่ายการจัดการศึกษาสัมมาอาชีพ การเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ สมุนไพรอาหารเพื่อสุขภาพ และดนตรีพื้นบ้านโปงลางประยุกต์

การขยายผลโครงการนี้ได้ดำเนินการดังนี้ คณะที่มวิจัยได้ประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงในตำบลหนองโน เข้าร่วมโครงการด้วยการพูดคุย ไม่เป็นทางการกับกลุ่มสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการในชุมชนบ้านกุดแคน ให้สื่อสารถึงประชาชน หมู่บ้านใกล้เคียง สมัครเข้าร่วมโครงการ ปรากฏผลจากการพูดคุยไม่เป็นทางการกับกลุ่มเกษตรกรในชุมชนบ้านกุดแคน ได้สื่อสารถึงบ้านหินลาด ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งเป็นหมู่บ้านขยายจากบ้านกุดแคน เป็นเครือข่ายกันและกันในหมู่บ้านกุดแคนบางคนได้ไปแต่งงานกับผู้หญิงในหมู่บ้านหินลาด ทำให้การติดต่อสื่อสารได้ง่าย และมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันในระดับญาติพี่น้อง การเข้าร่วมโครงการในครั้งนี้ ผู้นำหมู่บ้านนายวิจิต รัตนเจริญ ได้สมัครร่วมโครงการด้วยความสมัครใจ และมีสมาชิกเข้าร่วมเป็นกลุ่มเกษตรกรจำนวน 12 คน (ภาคผนวกรายชื่อกลุ่มเกษตรกร หน้า 179-185) กิจกรรมประชุมเวทีชาวบ้าน วันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2555)

การดำเนินการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรบ้านหินลาด

วิจิต รัตนเจริญ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านหินลาด ได้สรุปผลการจัดกิจกรรมเข้าร่วมโครงการครั้งนี้ ในวันที่ถอดบทเรียนวันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2555 ปรากฏรายละเอียด ดังนี้

การสมัครเข้าร่วมโครงการของผู้ใหญ่บ้านหินลาดชี้ให้เห็นการเรียนรู้สัมมาอาชีพ โดยเอาคนเป็นตัวตั้งคือ มีความเต็มใจ สนใจ จะเรียนรู้เรื่องไก่พันธุ์ไข่ สมุนไพรอาหารเพื่อสุขภาพมีเกษตรกรต้นแบบคือนายสำราญ ศรีละครชัย เป็นเจ้าของสวนข่า ได้มีเครือข่ายปลูกสวนข่าไว้ในหมู่บ้านหินลาดและบ้านกุดแคน ขยายพื้นที่มากขึ้น ส่วนดนตรีพื้นบ้านโปงลางไม่มีสมาชิกเข้าร่วมโครงการ การขยายเครือข่ายของโครงการนี้ดำเนินกิจกรรมฐานการเรียนรู้ได้ 2 ฐาน เป็นสัมมาอาชีพในภาคเกษตรกรรมไก่พันธุ์ไข่และสวนข่า

การเรียนรู้ฐานสมุนไพรอาหารเพื่อสุขภาพ กิจกรรมการเรียนรู้ใช้วิธีการเรียนรู้จากเกษตรกรต้นแบบให้ความรู้และฝึกปฏิบัติจริงในแปลงนาตนเอง ดังนี้

ขั้นตอนการเรียนรู้ 5 ป. สมุนไพรอาหารเพื่อสุขภาพของกลุ่มเกษตรกรบ้านหินลาด

ป.1 การเปิดประตูใจ กิจกรรมที่ปฏิบัติให้สมาชิกเข้าร่วมกิจกรรมฐานเรียนรู้นี้ ด้วย

ความสมัครใจ ด้วยเหตุผลมีปัญหาการทำนาต้นทุนการผลิตสูง ได้ขายข้าว 1 ครั้งใน 1 ปี แต่การขายข่าได้ขายทุกวัน มีเงินสดใช้จ่ายในครัวเรือน ทำให้มีความสนใจสมัครเข้าเป็นสมาชิก เพื่อมีความรู้เรื่องการทำสวนข่า ยอมรับแนวคิดของเกษตรกรต้นแบบ นายสำราญ

ศรีละครซ้าย และต้องมีกติการ่วมกันคือ การขายป่าต้องให้มีมาตรฐานเดียวกัน ไม่ตัดราคากันขาย

ป.2 ปฏิสัมพันธ์กับเครือข่าย สมาชิกเกษตรกรได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างเกษตรกรบ้านกุศเคนและเกษตรกรบ้านหินลาด ศึกษาความรู้การทำสวนป่า จากสวนป่าของปราชญ์ชาวบ้านครูต้นแบบ นายสำราญ ศรีละครซ้าย ซึ่งครูเกษตรกรต้นแบบให้การแนะนำขั้นตอนการปลูกป่ามีการดำเนินการคือ (1) ปลูกป่าต้องมีพื้นที่คอน (2) พันธุ์ป่าที่ปลูกเรียกป่าหอมหรือขึ้นอยู่กับความสนใจของเกษตรกรจะปลูกป่าชนิดใด แต่ต้องให้ใช้พื้นที่คอนถ้าที่ดินเป็นที่ลุ่มมีความชุ่มชื้นมากป่าจะขยายพันธุ์เจริญเติบโตโดยยาก (3) การรดน้ำ 1 สัปดาห์ต่อ 1 ครั้ง และให้ปุ๋ยอินทรีย์ปีละ 2-3 ครั้ง (4) ดูแลสวนป่าไม่ให้มีวัชพืชขึ้นแซมจะทำให้ป่าไม่เจริญเติบโตและป่าแตกกอได้ยาก เพราะถูกวัชพืชแย่งอาหาร (5) ประมาณ 6 เดือนเก็บผลผลิตขายป่าได้ (6) วิธีการขายป่ามีหลายวิธี คือ ขายตรงกับลูกค้าโดยผู้ซื้อป่าเข้ามาซื้อถึงสวนป่า ขายด้วยตนเองตามหมู่บ้านใกล้เคียง ขายทางการสื่อสารผ่านโทรศัพท์ส่งป่าตามที่สั่งซื้อและขายแบบเครือข่าย ถ้าป่าในสวนตนเองไม่ได้ขายจะให้ผู้ซื้อติดต่อกับสมาชิกเกษตรกรสวนป่าในโครงการเพื่อรักษาลูกค้าไว้ (7) สมาชิกทุกคนต้องขายป่าในราคามาตรฐาน 13 กำ ราคา 100 บาท

ป.3 การปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้ สัมมาอาชีพสวนป่าในขั้นตอนนี้ (1) สมาชิกของสวนป่าต้องใช้ความรู้ในขั้นตอน ป.2 ปฏิบัติการทำสวนป่าด้วยตนเองในแปลงนา และใช้เทคนิควิธีการความรู้ที่จะปฏิบัติการทำสวนป่า (2) สมาชิกสวนป่าต้องเข้าร่วมประชุมกับโครงการหลักที่บ้านกุศเคน (3) ร่วมกันถ่ายทอดความรู้เขียนหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง การทำสวนสมุนไพรปลูกป่า ร่วมกับคณะที่มวิจัย (4) จัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายในครัวเรือนตนเอง (5) เข้าร่วมกิจกรรมนำเสนอผลงานตามโครงการหลักบ้านกุศเคนสื่อสารให้เข้าร่วมกิจกรรม (6) ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสมาชิกอื่นๆที่สนใจ เพื่อปลูกสมุนไพรสวนป่าเพิ่มจำนวนพื้นที่ปลูกป่าให้มากขึ้นในบ้านกุศเคนและบ้านหินลาด

ป.4 ปรับแก้ไขปัญหางาน ถ้าเกษตรกรสวนป่ามีปัญหาเรื่องใดต้องถ่ายทอดให้กลุ่มสมาชิกสวนป่าได้รับรู้ร่วมกัน เพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาที่พบในการทำสวนป่า คือ (1) วัชพืชประเภทหญ้าชนิดต่างๆ จะกำจัดด้วยวิธีใดไม่ต้องการใช้ยาปราบศัตรูพืชฉีดพ่นสารพิษ (2) ขาดการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ การทำสวนป่าเป็นพืชเศรษฐกิจในชุมชนทั้งสองแห่ง วิธีการแก้ไขของสมาชิกในกลุ่มสวนป่า (1) การกำจัดวัชพืชในสวนป่าต้องปรับพื้นที่ดินปลูกป่าให้ปราบหญ้าชนิดต่างๆ ให้ตายโดยวิธีไถตะ ไถพรวน หลายๆ ครั้งก่อนปลูกป่าแล้วต้องตากแดดไว้ประมาณ 15 วัน และ (2) เผยแพร่การทำสวนป่าด้วยเอกสาร สื่อสารคดี ข่าว

ท้องถิ่น และการสื่อสารในหมู่เครือญาติแล้วแบบปากต่อปากจะทำให้ชุมชนอื่น ๆ ได้สนใจ เรื่องการปลูกข้าวและสิ่งอื่น ๆ จำนวนมากขึ้น

ป.5 ประเมินผลงาน การประเมินผลงานเป็นการประเมินผลงานในรายครัวเรือน คือ ภาระหนี้สินลดลง มีคุณภาพชีวิตดีขึ้น เช่น (1) มีเงินใช้หนี้ มีเงินออมโดยประเมินจากการทำบัญชีรายรับรายจ่ายครัวเรือน (2) มีผลผลิตจำหน่ายให้ลูกค้าตลอดปี (3) ขยายพื้นที่ปลูกข้าว ในชุมชนตนเอง และชุมชนใกล้เคียงเพิ่มพื้นที่มากขึ้น (4) เข้าร่วมประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กับโครงการหลักอย่างสม่ำเสมอ และ (5) มีการปรับปรุงสวนข้าวด้วยปุ๋ยอินทรีย์ (ภาคผนวก บัญชีรับจ่ายสมาชิกสวนข้าว หน้า 187)

ขั้นตอนการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่

“การจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรเลี้ยงไก่ไข่ บ้านหินลาด ได้สมัครเข้าร่วมโครงการด้วยความสมัครใจ เพราะต้องการให้ชาวบ้านหินลาดมีอาชีพเสริมในครัวเรือน ด้วยการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ เป็นกลุ่มการผลิต มีกติกากลุ่ม แบ่งหน้าที่ให้ทุกคนได้เลือกวันปฏิบัติงานเป็นเวรดูแลให้อาหารไก่ จัดทำบัญชีรายรับจ่ายเข้าร่วมประชุมกับโครงการหลักในหมู่บ้านกุศแดน ใครไม่สามารถมาปฏิบัติหน้าที่ไม่ได้ ต้องจ่ายเงินคนละ 20 บาท และสมาชิกทุกคนต้องเข้าร่วมประชุมกับโครงการหลัก สมาชิกทุกคนยอมรับกติกา” (เปิดเวทีชาวบ้านจัดกลุ่มสนทนาถอดบทเรียนวันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2555 ณ แหล่งเรียนรู้ชุมชนปทุมทศรุสิงห์ ฤทธิเดช)

ฐานกิจกรรมการเรียนรู้การเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ของกลุ่มเกษตรกรบ้านหินลาดได้ปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้ตามขั้นตอนการเรียนรู้ 5 ปี. คือ

ป.1 การเปิดประตูใจ โดยกิจกรรมที่ 1 ได้แก่ การให้สมาชิกเข้าร่วมโครงการหลัก บ้านกุศแดนด้วยความสมัครใจ

ป.2 ปฏิสัมพันธ์กับเครือข่าย โดยกลุ่มเกษตรกรบ้านหินลาดได้ร่วมประชุมกับกลุ่มเกษตรกรบ้านกุศแดน ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน โดยการเรียนรู้จากเกษตรกรต้นแบบการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ จากนายถนอม เศษภักดี และนางเพ็ญ ชุมแสง ครูเกษตรกรต้นแบบจากบ้านกุศแดน ทำให้กลุ่มเกษตรกรบ้านหินลาดมีความสัมพันธ์กับสมาชิกกลุ่มเกษตรกรบ้านกุศแดน เพื่อปฏิบัติกิจกรรมของโครงการร่วมกันตลอดโครงการ

ป.3 การปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้สัมมาอาชีพด้วยสมาชิกในกลุ่ม ในขั้นตอน ป.3 นี้ สมาชิกในกลุ่มเกษตรกรบ้านหินลาดต้องฝึกปฏิบัติจริงในเรื่องการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ด้วยขั้นตอน ดังนี้

- (1) ซื้อไก่พันธุ์ไข่จากฟาร์มจำนวน 120 ตัว

(2) แบ่งเวรกันเลี้ยงไก่ ถ้าไม่มาปฏิบัติหน้าที่ เสียค่าปรับวันละ 20 บาทต่อ

1 คน

(3) เข้าร่วมการประชุมกับกลุ่มเกษตรกร โครงการหลักบ้านกุดแคน

(4) ร่วมกันเขียนหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเลี้ยงไก่ไข่ร่วมกับสมาชิกกลุ่ม

เกษตรกรบ้านกุดแคนร่วมกับคณะที่มวิจัยและผู้เชี่ยวชาญ

(5) จัดทำบัญชีรายรับและรายจ่ายของกลุ่มการผลิตเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่

(6) ร่วมจัดแสดงผลงานกับ โครงการหลักกลุ่มเกษตรกรบ้านกุดแคน

(7) ร่วมจัดสรรผลประโยชน์ร่วมกันในรอบ 6 เดือน

ป.4 ปรับแก้ไขปัญหางาน หมายถึง หลังจากการปฏิบัติการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ มีปัญหา ด้านใดบ้างให้สมาชิกในกลุ่มเสนอปัญหาและร่วมมือกันแก้ไขปัญหา

ผลการปฏิบัติงานชั้น ป.4 ของกลุ่มเกษตรกรบ้านหินลาด พบว่า (1) มี ปัญหาเรื่องสมาชิกเพราะสมาชิกลาออกจากกลุ่มเกษตรกรเลี้ยงไก่ 2 คน เพราะมีภาระการทำ นา ไม่ได้มาเลี้ยงไก่โดยต้องจ่ายเงินค่าฝึกกฏกติกาจำนวน 20 บาท ไม่สามารถปฏิบัติตามกฏ กติกาได้ แต่มีสมาชิกที่สนใจเข้ามาสมัครเพิ่มจำนวน 2 คน รวมสมาชิกจำนวน 12 คน และ (2) ปัญหาเรื่องระบบตลาดเพราะการกำหนดราคาขายไข่ ไม่สามารถกำหนดราคาขายไข่ได้ ด้วยตนเอง ให้ได้ราคาเต็มตลอดไป เพราะการขายมีพ่อค้าเร่มาไข่ไปขายถึงหมู่บ้านหินลาด ทำให้การกำหนดราคาขายไข่เป็นไปตามกลไกตลาดภายนอก วิธีการแก้ไขปัญหาระบบตลาด ใช้วิธีการฝากขายแบบฝากขายกับร้านค้าในหมู่บ้าน ขายตามความต้องการของลูกค้าทาง โทรศัพท์และขายผลผลิตในช่วงการจัดนิทรรศการแสดงผลงาน ทำให้กำหนดราคาขายไข่ได้ และ(3) ปัญหาด้านการป้องกันโรคระบาดของไก่เนื่องจากไก่พันธุ์ไข่ที่เลี้ยงเป็น โรค ไข้หวัด วิธีแก้ไขปัญหา แยกไก่ตัวเป็นไข่หวัดออกจากฝูงไก่ ชั่งแยกกรงไว้เฉพาะ ให้ยา สมุนไพรฟ้าทะลายโจรผสมน้ำ ไก่ที่เป็นโรคหวัดบางตัวแข็งแรงไม่ตาย แต่บางตัว ตายไม่ สามารถรักษาโรคระบาดไข้หวัดได้

ป.5 ประเมินผลงาน การประเมินผลงานกลุ่มเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ ใช้วิธีการ (1) การ แสดงผลการจัดนิทรรศการทางวิชาการร่วมกับกลุ่มเกษตรกรหลักบ้านกุดแคน วันที่ 19-20 กรกฎาคม พ.ศ. 2555 ในโครงการวิชาการนานาชาติ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม (2) เข้า ร่วมประชุมเวทีชาวบ้านการจัดกลุ่มสนทนาถอดบทเรียนร่วมกับสมาชิกกลุ่มเกษตรกรบ้านกุด แคน วันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2555 เพื่อสรุปผลการจัดกิจกรรมของโครงการ สิ่งที่ได้รับคือ (1) มีความรู้เรื่องไก่พันธุ์ไข่ (2) เกิดกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม รักสามัคคีในกลุ่ม (3) จัดทำบัญชีรายรับจ่ายได้ในระดับกลุ่มการผลิตเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ (4) ได้รับผลประโยชน์มี

เงินกองทุนจัดเป็นสวัสดิการให้คืนกลับสมาชิกกลุ่มเลี้ยงไก่ เช่น ใ้คืนจากมูลไก่ และเงินปันผล เมื่อครบ 6 เดือน (ภาคผนวกบัญชีรายรับจ่ายโครงการเลี้ยงไก่กลุ่มเกษตรกรบ้านหินลาด หน้า 186)

ผลการขยายเครือข่ายการจัดการศึกษาสัมมาอาชีพไปสู่ชุมชนบ้านหินลาด ดังกล่าวมาพบว่า มีจุดแข็งของกลุ่มเกษตรกรบ้านหินลาด เกิดจากการสมัครใจเข้าร่วมโครงการ ทำให้เกิดการปฏิบัติงานของโครงการ ทุกคนเสียสละเวลาเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มและมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง แสวงหาเครือข่ายเข้าไปพัฒนาชุมชนตนเอง เป็นแบบอย่างที่ดีต่อชาวบ้านมีความซื่อสัตย์ปฏิบัติตามกติกาของกลุ่มจัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายชี้แจงกับสมาชิกด้วยความโปร่งใส ทำให้ผู้เข้าร่วมโครงการไว้วางใจในการทำกระบวนการกลุ่มร่วมกัน นอกจากนี้ระบบการทำงานของโครงการหลักกลุ่มเกษตรกรบ้านกุดแคน มีขั้นตอนการทำงานที่ประสานความร่วมมืออย่างต่อเนื่อง โดยสมาชิกได้เข้าร่วมกิจกรรมการเปิดเวทีชาวบ้าน สนทนากลุ่ม ถอดบทเรียน แสดงผลงานนิทรรศการ ทำให้การขยายเครือข่ายการจัดการศึกษาสัมมาอาชีพมีกลุ่มการผลิตการทำสวนชำและการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ ต้นแบบเกิดขึ้นที่บ้านหินลาด ตำบลเวียงนาง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

3.3) การพึ่งตนเองของกลุ่มเกษตรกรบ้านกุดแคนและกลุ่มเกษตรกรเครือข่ายขยายผลบ้านหินลาด

ผลจากการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ได้สรุปลักษณะการพึ่งตนเองของสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการ สมาชิกเกษตรกรบ้านกุดแคน 60 คนและกลุ่มเกษตรกรบ้านหินลาด จำนวน 12 คน ใน 5 ด้าน คือ เทคโนโลยี เศรษฐกิจ สังคม จิตใจและทรัพยากร ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 การพึ่งตนเองของครัวเรือนเกษตรกรบ้านกุดแคน ลักษณะการพึ่งตนเอง พึ่งกันเอง ในชุมชนและร่วมกับการพึ่งพากลุ่มอื่น ๆ

ตัวชี้วัดการพึ่งตนเอง	การพึ่งตนเองของครัวเรือนเกษตรกร			
	%	\bar{X}	S.D.	แปลความหมาย
1. ด้านปัจจัยการผลิต(เทคโนโลยีการผลิต)				
1.1 มีความรู้เรื่องการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่และสมุนไพรอาหารเพื่อสุขภาพ	76.24	3.81	0.53	มาก
1.2 มีความรู้เรื่องดนตรีพื้นบ้านโปงลางประยุกต์	55.32	2.77	0.67	น้อย

ตัวชี้วัดการพึ่งตนเอง	การพึ่งตนเองของครัวเรือนเกษตรกร			
	%	\bar{X}	S.D.	แปลความหมาย
1.3 มีเครื่องจักรกลการผลิตอาหารไก่พันธุ์ไข่	21.28	1.00	0.57	น้อยที่สุด
1.4 ซื้ออาหารไก่สำเร็จรูป ซื้อเครื่องดนตรีไปกลาง และซื้อพันธุ์ผักสมุนไพร	42.20	2.11	0.77	น้อย
1.5 ฝากญาติพี่น้องดูแลไก่ เวลามี ธุระ จำเป็น	100	5.00	0	มากที่สุด
1.6 มีพันธุ์ผัก พันธุ์ไก่ไข่ และดนตรี พิณ แคน โหวตเป็นของตนเอง	100	5.00	0	มากที่สุด
1.7 มีการซื้อขายพันธุ์ผัก พันธุ์ไก่ไข่ และขายไข่ในราคาถูกเฉลี่ย	100	5.00	0	มากที่สุด
	70.72	3.54	0.73	มาก
2. ด้านเศรษฐกิจ				
2.1 มีเงินทุนจากการกู้ยืม ธกส. สหกรณ์การเกษตร กลุ่มกองทุนเงินล้าน กลุ่มการผลิตในชุมชน	100	5.00	0	มากที่สุด
2.2 ใช้ทุนตนเองดำเนินกิจกรรมการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ ปลูกพืชผักสมุนไพร	33.33	1.00	0	น้อยที่สุด
2.3 มีแหล่งทุนเข้ามาสนับสนุนเลี้ยงไก่ไข่ ปลูกพืชผักสมุนไพร โดยไม่คืนทุน	86.00	4.30	0.67	มาก
2.4 ภาระการเป็นหนี้ลดลง	78.00	3.90	0.57	มาก
2.5 มีเงินออมในครอบครัวเพราะลดรายจ่ายซื้อผัก ซื้อไข่	94.00	4.47	0.77	มาก
2.6 มีพืชผักสมุนไพร ไว้บริโภคและขาย และมีไข่บริโภค ขายไข่ซื้ออาหารอื่น ๆ ครบ 5 หมู่	100	5.00	0	มากที่สุด
	81.90	3.98	0.24	มาก
3. ด้านสังคม				
3.1 ครอบครัวอบอุ่นอยู่พร้อมหน้า พ่อ-แม่-ลูก	93.33	4.67	0.32	มากที่สุด
3.2 มีความช่วยเหลือเอื้ออาทรกันและกันในสมาชิกกลุ่มการเลี้ยงไก่ไข่ ปลูกพืชสมุนไพร และดนตรีไปกลางประยุกต์	100	5.00	0	มากที่สุด
3.3 ครอบครัวมีความรักสามัคคี	94.00	4.70	0.87	มากที่สุด
3.4 เคารพกติกาของกลุ่มการผลิต	91.33	4.57	0.94	มากที่สุด

ตัวชี้วัดการพึงตนเอง	การพึงตนเองของครัวเรือนเกษตรกร			
	%	\bar{X}	S.D.	แปลความหมาย
3.5 เข้าร่วมประชุมกลุ่มอาชีพอย่างสม่ำเสมอ	100	5.00	0	มากที่สุด
3.6 รับฟังข้อคิดเห็นของสมาชิกในกลุ่มและในระดับครัวเรือน	96.67	4.83	0.39	มากที่สุด
เฉลี่ย	95.89	4.79	0.75	มากที่สุด
4. ด้านจิตใจ				
4.1 ความเข้าใจกันในกลุ่มเกษตรกร	98.33	4.92	0.67	มากที่สุด
4.2 มีจิตใจใฝ่เรียนรู้ด้วยตนเองและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกลุ่มอื่น ๆ	96.67	4.83	0.57	มากที่สุด
4.3 มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กับสมาชิกในกลุ่มเกษตรกร	96.67	4.83	0.77	มากที่สุด
4.4 มีจิตอาสา ร่วมกันทำกิจกรรมกลุ่มเกษตรกร	97.67	4.88	0.38	มากที่สุด
4.5 มีความซื่อสัตย์ต่อกลุ่มเกษตรกร	100	5.00	0	มากที่สุด
เฉลี่ย	97.87	4.89	0.85	มากที่สุด
5. ด้านทรัพยากรธรรมชาติ				
5.1 ชุมชนมีไม้ไผ่ ใช้สร้างเล้าไก่ ทำรั้วล้อมสวน ใช้ร่วมกันในชุมชน	91.67	4.58	0.79	มากที่สุด
5.2 มีสถานที่ที่เป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชน ได้ประโยชน์ร่วมกัน	100	5.00	0	มากที่สุด
5.3 มีพันธุ์ผัก และพันธุ์ไก่ไข่เป็นของตนเอง ไม่ต้องพึ่งพาซื้อจากระบบตลาด	98.33	4.92	0.34	มากที่สุด
5.4 ดินได้รับการปรับปรุง เช่น ใช้ปุ๋ยจากมูลของไก่	100	5.00	0	มากที่สุด
5.5 มีการขายพันธุ์ ผัก และไก่พันธุ์ไข่ไปยังหมู่บ้านอื่น ๆ	100	5.00	0	มากที่สุด
5.6 มีอาหารเกิดจากการปลูกผัก และไก่พันธุ์ไข่ปริมาณมากขึ้นเพียงพอในครอบครัว	98.33	4.92	0.57	มากที่สุด
เฉลี่ย	98.06	4.90	0.77	มากที่สุด
เฉลี่ยรวมทุกด้าน	88.87	4.62	0.47	มากที่สุด

สรุปผลการสังเคราะห์ตารางที่ 4 การพึ่งตนเองของครัวเรือนเกษตรกรลักษณะการพึ่งตนเองและการพึ่งกันเองในชุมชนร่วมกับการพึ่งพากลุ่มอื่น ๆ พบว่า (1) การพึ่งตนเองด้านเทคโนโลยีการผลิต การพึ่งตนเองและการพึ่งกันเองในชุมชนร่วมกับการพึ่งพากลุ่มอื่น ๆ มากที่สุด คือ มีพันธุ์ผัก พันธุ์ไก่ไข่ และมีคนตรี แคน โหวตเป็นของตนเอง มีการขายพันธุ์ผัก พันธุ์ไก่ไข่และขายไข่ราคาถูก และการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ฝากญาติพี่น้อง ดูแลเวลามีฐานะจำเป็น ร้อยละ 100 เป็นการพึ่งตนเองที่มีเครื่องมือปัจจัยการผลิต (เทคโนโลยีการผลิต) เป็นของตนเองและซื้อขายกันเองให้คนภายในชุมชนราคาถูกเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง (2) การพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจของเกษตรกรครัวเรือนเป็นการพึ่งพาทุนการผลิตจากแหล่งทุนภายนอก คุ้มมี ธกส. สหกรณ์การเกษตร กองทุนเงินล้าน และการพึ่งตนเองและกันเองในชุมชนมีพืชสมุนไพรไว้บริโภคและขาย มีไข่บริโภคและขายไข่ซื้ออาหารอื่น ๆ ครบห้าหมู่ร้อยละ 100 เป็นการพึ่งตนเองระดับมากที่สุด และมีเงินออมในครอบครัวเพราะลดรายจ่ายซื้อผัก ซื้อไข่ ร้อยละ 94.00 ระดับมาก ลดภาระการเป็นหนี้ ร้อยละ 78.00 พึ่งตนเองได้ระดับมาก และมีแหล่งทุนเข้ามาสนับสนุน ร้อยละ 86.00 พึ่งตนเองและพึ่งพากลุ่มอื่น ๆ ได้มาก การพึ่งพาตนเองได้ในระดับน้อย ใช้ทุนตนเองดำเนินกิจกรรมการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ ปลูกพืชผักสมุนไพร ร้อยละ 33.33 (3) การพึ่งตนเองด้านสังคมของเกษตรกรครัวเรือนพึ่งตนเองได้ในระดับมากที่สุด มีความช่วยเหลือเอื้ออาทรกันในสมาชิกกลุ่มไก่พันธุ์ไข่ ปลูกพืชสมุนไพรและคนตรี พื้นบ้านโป่งกลางประยุกต์ และเข้าร่วมประชุมกลุ่มอาชีพอย่างสม่ำเสมอ ร้อยละ 100 รับฟังข้อคิดเห็นในกลุ่มและระดับครัวเรือน ร้อยละ 96.00 ครอบครัวมีความสัมพันธ์ ร้อยละ 94.00 เคารพศรัทธากลุ่มการผลิต ร้อยละ 91.33 แสดงถึงการพึ่งตนเองในสังคมของชุมชน 2 แห่งที่มีความสัมพันธ์ทางสังคมแบบเกื้อกูลกันและกันกับคนภายในชุมชนและคนภายนอกชุมชน (4) การพึ่งตนเองด้านจิตใจของครัวเรือนเกษตรกรทั้ง 2 แห่ง พึ่งตนเองในระดับมากที่สุด ดังนี้ ด้านความซื่อสัตย์ต่อกลุ่มเกษตรกรมีการพึ่งพาตนเองระดับมากที่สุด ร้อยละ 100 มีความเข้าใจกันในกลุ่ม ร้อยละ 98.33 มีจิตอาสา ร้อยละ 97.67 มีจิตใฝ่เรียนรู้และเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ร้อยละ 96.67 (5) ด้านทรัพยากรธรรมชาติมีระดับการพึ่งตนเองของครัวเรือนเกษตรกรระดับมากที่สุด ดังนี้ มีแหล่งเรียนรู้ชุมชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน ดินได้รับการปรับปรุง มีการขยายพันธุ์ผัก ไก่ไข่ ไปยังหมู่บ้านอื่น ๆ ร้อยละ 100 มีพันธุ์ผัก พันธุ์ไก่ไข่เป็นของตนเอง และมีอาหารจากการปลูกผักและไก่ไข่ปริมาณเพียงพอในครอบครัว ร้อยละ 98.33

สรุปการพึ่งตนเองของเกษตรกรรายครอบครัว 5 ด้าน คือ เทคโนโลยี เศรษฐกิจ สังคม จิตใจและทรัพยากรธรรมชาติ มีการพึ่งตนเอง พึ่งกันเองในชุมชนและพึ่งกลุ่มอื่น ๆ อยู่ในระดับมากที่สุด 3 ด้าน ได้แก่ ด้านสังคม จิตใจ และทรัพยากรธรรมชาติ ส่วนการ

พึ่งตนเองได้น้อยที่สุด ได้แก่ ด้านเครื่องจักรกลการผลิตร้อยละ 21.28 และทุนดำเนินการผลิตด้วยตนเองร้อยละ 33.33

ตารางที่ 5 การพึ่งตนเองของกลุ่มเกษตรกรบ้านหินลาด ลักษณะการพึ่งตนเอง พึ่งกันเองในชุมชนร่วมกับพึ่งพากลุ่มอื่นๆ

ตัวชี้วัดการพึ่งตนเอง	การพึ่งตนเองของกลุ่มเกษตรกร			
	%	\bar{X}	S.D.	แปลความหมาย
1. ด้านปัจจัยการผลิต(เทคโนโลยีการผลิต)				
1.1 มีความรู้เรื่องการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่และสมุนไพรอาหารเพื่อสุขภาพ	78.30	4.83	0.58	มากที่สุด
1.2 มีความรู้เรื่องดนตรีพื้นบ้านโปงลางประยุกต์	29.70	1.83	0.58	น้อย
1.3 มีเครื่องจักรกลการผลิตอาหารไก่พันธุ์ไข่	16.20	1.00	0.39	น้อยที่สุด
1.4 ซื้ออาหารไก่สำเร็จรูป ซื้อเครื่องดนตรีโปงลาง และซื้อพันธุ์ผักสมุนไพร	81.00	5.00	0.53	มากที่สุด
1.5 ฝากญาติพี่น้องดูแลไก่ เวลามี ธุระ จำเป็น	78.30	4.83	0.67	มากที่สุด
1.6 มีพันธุ์ผัก พันธุ์ไก่ไข่ และดนตรี พิณ แคน โห่หวดเป็นของตนเอง	78.30	4.83	0.57	มากที่สุด
1.7 มีการซื้อขายพันธุ์ผัก พันธุ์ไก่ไข่ และขายไข่ในราคาถูกเฉลี่ย	81.00	5.00	0.77	มากที่สุด
	63.26	3.90	0.47	มาก
2. ด้านเศรษฐกิจ				
2.1 มีเงินทุนจากการกู้ยืม ธกส. สหกรณ์การเกษตร กลุ่มกองทุนเงินล้าน กลุ่มการผลิตในชุมชน	100	5.00	0	มากที่สุด
2.2 ใช้ทุนตนเองดำเนินการกิจกรรมการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ ปลูกพืชผักสมุนไพร	20	1.00	0	น้อยที่สุด
2.3 มีแหล่งทุนเข้ามาสนับสนุนเลี้ยงไก่ไข่ ปลูกพืชผักสมุนไพรโดยไม่คืนทุน	100	5.00	0.13	มากที่สุด
2.4 ภาระการเป็นหนี้ลดลง	96.67	4.83	0.83	มากที่สุด

ตัวชี้วัดการพึ่งตนเอง	การพึ่งตนเองของกลุ่มเกษตรกร			
	%	\bar{X}	S.D.	แปล ความหมาย
2.5 มีเงินออมในครอบครัวเพราะลดรายจ่ายซื้อผัก ซื้อไข่	95.56	4.78	0.47	มากที่สุด
2.6 มีพืชผักสมุนไพรไว้บริโภคและขาย และมีไข่บริโภค ขาย ไข่ซื้ออาหารอื่น ๆ ครบ 5 หมู่	100	5.00	0	มากที่สุด
เฉลี่ย	85.37	4.28	0.52	มาก
3. ด้านสังคม				
3.1 ครอบครัวอบอุ่นอยู่พร้อมหน้า พ่อ-แม่-ลูก	95.56	4.92	0.44	มากที่สุด
3.2 มีความช่วยเหลือเอื้ออาทรกันและกันในสมาชิกกลุ่มการ เลี้ยงไก่ไข่ ปลูกพืชสมุนไพร และดนตรีโปงลางประยุกต์	100	5.00	0	มากที่สุด
3.3 ครอบครัวมีความรักสามัคคี	91.11	4.33	0.39	มาก
3.4 เคารพกติกาของกลุ่มการผลิต	91.11	4.33	0.75	มาก
3.5 เข้าร่วมประชุมกลุ่มอาชีพอย่างสม่ำเสมอ	100	5.00	0	มากที่สุด
3.6 รับฟังข้อคิดเห็นของสมาชิกในกลุ่มและในระดับครัวเรือน	100	5.00	0	มากที่สุด
เฉลี่ย	96.30	4.76	0.54	มากที่สุด
4. ด้านจิตใจ				
4.1 ความเข้าใจกันในกลุ่มเกษตรกร	97.78	4.83	0.57	มากที่สุด
4.2 มีจิตใจใฝ่เรียนรู้ด้วยตนเองและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกลุ่ม อื่น ๆ	96.67	4.83	0.57	มากที่สุด
4.3 มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กับสมาชิกในกลุ่มเกษตรกร	97.78	4.83	0.57	มากที่สุด
4.4 มีจิตอาสา ร่วมกันทำกิจกรรมกลุ่มเกษตรกร	100	5.00	0	มากที่สุด
4.5 มีความซื่อสัตย์ต่อกลุ่มเกษตรกร	100	5.00	0	มากที่สุด
เฉลี่ย	98.44	4.90	0.37	มากที่สุด
5. ด้านทรัพยากรธรรมชาติ				
5.1 ชุมชนมีไม้ไผ่ ใช้สร้างเต้าไก่อ ทำรั้วล้อมสวน ใช้ร่วมกันใน ชุมชน	100	5.00	0	มากที่สุด
5.2 มีสถานที่ที่เป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชน ได้ประโยชน์ร่วมกัน	100	5.00	0	มากที่สุด

ตัวชี้วัดการพึ่งตนเอง	การพึ่งตนเองของกลุ่มเกษตรกร			
	%	\bar{X}	S.D.	แปล ความหมาย
5.3 มีพันธุ์ผัก และพันธุ์ไก่ไข่เป็นของตนเอง ไม่ต้องพึ่งพาซื้อจากระบบตลาด	96.67	4.83	0.77	มากที่สุด
5.4 ดินได้รับการปรับปรุง เช่น ใช้น้ำจากมูลของไก่	100	5.00	0	มากที่สุด
5.5 มีการขยายพันธุ์ ผัก และไก่พันธุ์ไข่ไปยังหมู่บ้านอื่น ๆ	100	5.00	0	มากที่สุด
5.6 มีอาหารเกิดจากการปลูกผัก และไก่ไข่ปริมาณมากขึ้นเพียงพอในครอบครัว	100	5.00	0	มากที่สุด
เฉลี่ย	99.44	4.97	0.87	มากที่สุด
เฉลี่ยรวมทุกด้าน	88.56	4.56	0.54	มากที่สุด

จากตารางที่ 5 พบว่า การพึ่งตนเองมี 5 ด้าน ได้แก่ เทคโนโลยีการผลิต เศรษฐกิจ สังคม จิตใจและทรัพยากรธรรมชาติ ในแต่ละด้านกลุ่มเกษตรกรพึ่งตนเอง พึ่งกันเองและพึ่งพากลุ่มอื่น ๆ ดังนี้ (1) ด้านเทคโนโลยีการผลิต พึ่งพากลุ่มอื่น ๆ มากที่สุด คือ ซื้ออาหารไก่สำเร็จรูป ซื้อเครื่องดนตรีโปงลาง และซื้อพันธุ์ผักสมุนไพร ขยายพันธุ์ผัก พันธุ์ไก่ไข่ และขายไข่ในราคาถูกร้อยละ 81.00 มีความรู้เรื่องการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่และสมุนไพรอาหารเพื่อสุขภาพ ผักญาติพี่น้องญาติไก่ มีพันธุ์ผัก พันธุ์ไก่ไข่ และดนตรี พิณ แคน โหวดเป็นของตนเองร้อยละ 78.30 มีความรู้เรื่องดนตรีพื้นบ้านโปงลางประยุกต์ ระดับน้อยร้อยละ 29.70 และมีเครื่องจักรกลการผลิตอาหารไก่พันธุ์ไข่ พึ่งตนเองได้น้อยที่สุดร้อยละ 16.20 (2) ด้านเศรษฐกิจ มีเงินทุนจากการกู้ยืม ธกส. สหกรณ์การเกษตร กลุ่มกองทุนเงินล้าน กลุ่มการผลิตในชุมชน มีแหล่งทุนเข้ามาสนับสนุนเลี้ยงไก่ไข่ ปลูกพืชผักสมุนไพร และมีพืชผักสมุนไพรไว้บริโภคและขาย และมีไข่บริโภค ขายไข่ซื้ออาหารอื่น ๆ ครบ 5 หมู่ร้อยละ 100 ภาระการเป็นหนี้ลดลง พึ่งตนเองมากที่สุดร้อยละ 96.67 มีเงินออมพึ่งตนเองได้มากที่สุดร้อยละ 95.56 การพึ่งตนเองได้น้อยที่สุด คือ ใช้ทุนตนเองดำเนินกิจกรรมการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ ปลูกพืชผักสมุนไพรร้อยละ 20.00 (3) ด้านสังคมกลุ่มเกษตรกรมีการพึ่งตนเองได้มากที่สุด คือ มีความช่วยเหลือเอื้ออาทรกันและกันในสมาชิกกลุ่ม เข้าร่วมประชุมกลุ่ม รับฟังข้อคิดเห็นของสมาชิกในกลุ่ม ร้อยละ 100 ครอบครัวอบอุ่นร้อยละ 95.56 และครอบครัวมีความรักสามัคคีและเคารพศอกติกากลุ่ม ร้อยละ 91.11 (4) ด้านจิตใจ กลุ่มเกษตรกรมีการพึ่งตนเองได้มากที่สุด

คือ มีจิตอาสาที่มีความซื่อสัตย์ต่อกลุ่มเกษตรกรร้อยละ 100 ความเข้าใจกันมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ร้อยละ 97.78 และมีจิตใจใฝ่เรียนรู้ร้อยละ 96.67 (5) ด้านทรัพยากรธรรมชาติ กลุ่มเกษตรกร มีการพึ่งตนเองได้ในระดับมาก คือ มีไม้ไผ่ มีสถานที่ที่เป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชน คนได้รับการ ปรับปรุง เช่น ใช้น้ำจากมูลของไก่ มีการขยายพันธุ์ ผัก และไก่พันธุ์ไข่ มีอาหารเกิดจากการ ปลูกผัก และไก่ไข่ปริมาณมากขึ้น เพียงพอในครอบครัวร้อยละ 100 และมีพันธุ์ผัก และพันธุ์ ไก่ไข่เป็นของตนเอง ร้อยละ 96.67

จากผลการสังเคราะห์การพึ่งตนเองของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรบ้านกุศเคนและกลุ่ม เกษตรกรบ้านหินลาด จากเครื่องมือแบบประเมินการพึ่งตนเอง ดังตารางที่ 5 เพื่อเป็นการ ตรวจสอบข้อมูลได้ใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลด้วยบุคคล โดยวิธีการจัดเวทีชาวบ้านจัดกลุ่ม สนทนาถอดบทเรียน วันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2555 สรุปได้ดังนี้

1) การพึ่งตนเอง และพึ่งพากันเองในชุมชน

1.1 ด้านเทคโนโลยี

1) สมาชิกกลุ่มเกษตรกรมีชุดความรู้เรื่องการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ พืชผักสมุนไพร และดนตรีพื้นบ้าน ไปกลางประยุกต์ เพราะมีครูปราชญ์ชาวบ้านถ่ายทอดความรู้ให้กลุ่ม เกษตรกร

2) มีพันธุ์ผักและการขยายพันธุ์ไก่พันธุ์ไข่ได้เป็นไก่ลูกผสม

3) การจ้างแรงงานช่วยในการเลี้ยงไก่ ปลูกพืชผักและดนตรีพื้นบ้าน ไปกลาง

ประยุกต์ ไม่มี แต่มีระบบแลกเปลี่ยนซื้ออาหารไก่สำเร็จรูปแบบร่วมกัน ซื้อแล้วแบ่งอาหาร ไก่เท่า ๆ กันและฝากญาติพี่น้องดูแลเลี้ยงไก่เวลาไม่มีภารกิจจำเป็น เช่น ไปซื้อสินค้าที่จำเป็นที่ ตลาดในเมือง ฯลฯ

4) พันธุ์ผักสมุนไพรไม่ขายแต่ให้พันธุ์กับสมาชิกในกลุ่มเกษตรกรปลูก ขยายพันธุ์ และขายให้เครือข่ายในราคาถูก

5) การเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ของเกษตรกรในระดับครัวเรือน ให้ข้าวเปลือก ไร่ ปลายข้าว แต่ระดับกลุ่มเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ ซื้ออาหารไก่สำเร็จรูปไม่มีเครื่องจักรกลผลิตอาหารได้

1.2 ด้านเศรษฐกิจ

1) เกษตรกรลดรายจ่ายการซื้ออาหารจากพ่อค้ารายอื่น เพราะมีไข่ไก่ มีผัก สมุนไพรในสวนตนเอง

2) มีเงินใช้หนี้จากการทำสวนฆ่าสมุนไพร

3) เกษตรกรบางคนได้สร้างห้องครัวใหม่จากเงินขายข้าว

1.3 ด้านสังคม

- 1) ความสัมพันธ์ทางสังคมรักใคร่เอื้ออาทรช่วยกันทำกิจกรรมกลุ่มได้ใจ
สว่น่า คนตรีไปงตางร่วมกันและให้พันธุ์ผักปลูกโดยไม่ต้องซื้อ
- 2) รับฟังข้อคิดเห็นจากสมาชิกกลุ่มเกษตรกรด้วยกัน และปฏิบัติตามกติกา
กลุ่มเข้าร่วมประชุมเรียนรู้ร่วมกับสมาชิกกลุ่ม
- 3) เข้าร่วมโครงการด้วยความสมัครใจและมีความสามัคคีในกลุ่มร่วมมือกัน
ทำงานเลี้ยงไก่ไข่ ขายไข่ไก่ ยอมรับแนวคิดของเกษตรกรต้นแบบในชุมชน
- 4) ชุมชนช่วยกันขยายพื้นที่ทำสวนไข่ให้เพิ่มมากขึ้น

1.4 ด้านจิตใจ

- 1) มีความซื่อสัตย์ไม่ลักไข่ไก่กลับบ้าน ไม่ยักยอกเงินขายไข่ไก่ในกลุ่มการ
ผลิตบ้านหินลาด ตั้งใจทำงานกลุ่มอยากให้กิจการเลี้ยงไก่ไข่ เป็นตัวอย่างให้หมู่บ้านอื่น ๆ มา
ศึกษาดูงาน สมาชิกทุกคนในกลุ่มมีความเข้าใจร่วมกัน เสียสละเวลาดูแลไก่ไข่ตามวันที่มอบให้
ทำงาน
- 2) เกษตรกรระดับครัวเรือนต้องการเลี้ยงไก่ไข่ มีจิตใจใฝ่เรียนรู้ด้วยตนเอง
จำนวนเพิ่มมากขึ้น โดยเรียนรู้จากปราชญ์ชาวบ้าน นายถนอม เศษภักดี นางเพ็ญ ชุมแสง
ต้องการมีส่วนร่วมเรียนรู้จากปราชญ์ดั่งตำราญ ศรีละครชัย อยากหนีความยากจนไม่อยากจะเพิ่ม
หนี้สินอีก
- 3) ภูมิใจที่มีแหล่งเรียนรู้ชุมชนเป็นเวทีแก้ไขปัญหปากท้องไม่ให้มีหนี้สิน

1.5 ด้านทรัพยากรธรรมชาติ

- 1) ฟังพาเพื่อนบ้านที่มีไม้ไผ่ในทุ่งนา ขอมมาทำเล้าไก่ หรือซื้อในราคาถูก
 - 2) ได้ปลูกข่าเป็นสวนหลังบ้านสวยงามร่มรื่น ไม่ได้ซื้อพันธุ์ สมาชิก
เกษตรกรในกลุ่มให้พันธุ์ข่าโดยไม่ซื้อ
 - 3) ลดค่าใช้จ่ายการซื้อปุ๋ยเคมีเพราะใช้มูลของไก่ (ขี้ไก่) ไปปรับปรุงดิน
 - 4) ในครัวเรือนของเกษตรกรมีไข่เป็นอาหารหลักและมีอาหารอื่น ๆ ตาม
ต้องการใช้เงินจากการขายไข่ไก่ ขายข่าและเงินจากการแสดงดนตรีไปงตาง
- 2.) การพึ่งตนเองแบบพึ่งพาคนอื่น ๆ ภายนอกชุมชนการเกื้อกูลกัน

2.1 ด้านเทคโนโลยี

- 1) มีวิทยากรเข้ามาให้ความรู้เรื่องการเล่นดนตรีไปงตาง เพื่อนรำ และมี
สื่อสารมวลชนเผยแพร่ผลการวิจัยด้วยสื่อสารคดี

ความรู้และเป็นທີ່ปรึกษาตลอดโครงการ

3) การขายไข่ไก่ ฟังพาดตลาดท้องถิ่นหมู่บ้านใกล้เคียงและร้านค้าที่สั่งซื้อทางโทรศัพท์ การขายขำมีพ้อคำ ร้านค้าสั่งซื้อทางโทรศัพท์และขายในตลาดท้องถิ่นชุมชนอื่น ๆ

2.2 ด้านเศรษฐกิจ

1) มีแหล่งทุนของโครงการจากหน่วยงานภาครัฐส่งเสริมอาชีพหลังฤดูทำนา โดยไม่กั้นทุน

2) มีการปรับโครงสร้างหนี้สินผ่อนชำระดอกเบี้ยโครงการรัฐช่วยเหลือผ่าน

ธกส.

2.3 ด้านสังคม

1) การจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรโดยคณะที่มิวิจัยเข้ามาช่วยเหลือ

2) มีการรวมกลุ่มอาชีพเสริมไก่ไข่ ปลุกผัก สมุนไพร ขยายพื้นที่ปลูกมากกว่าเดิม ได้รับคำแนะนำจากวิทยากรภายนอกสาขาเกษตรกรรม

3) ปฏิบัติตามคำแนะนำขององค์กรภายนอกเพื่อการทำกระบวนการกลุ่มให้เข้มแข็งฝึกทำบัญชีรายรับจ่ายในครัวเรือนและในระดับกลุ่มเกษตรกร

2.4 ด้านจิตใจ

1) ตั้งใจเข้าร่วมการสนทนากลุ่มกับคณะที่มิวิจัย กล้าพูดมากขึ้น

2) มีความสุขที่มีการเรียนรู้ร่วมกันทั้งภาคประชาชนและมีคนเข้ามาสัมภาษณ์ การเลี้ยงไก่ เล่นดนตรีโปงลางและสัมภาษณ์การปลูกขำไปเผยแพร่ให้หมู่บ้านอื่น ๆ ได้เห็นว่าบ้านกุดแคนและบ้านหินลาดมีการเลี้ยงไก่ไข่ ปลูกสวนขำและมีดนตรีพื้นบ้านโปงลางประยุกต์

3) นอนหลับกินอิ่มเพราะลดรายจ่ายในครอบครัว มีใจให้ลูกกินทุกวัน ไม่ต้องตื่นเข้าไปหาอาหารจากป่าธรรมชาติ แต่รอการเก็บไข่ของตนเองที่ภาครัฐมาสนับสนุนทุนให้เลี้ยงไก่ไข่

2.5 ด้านทรัพยากรธรรมชาติ

1) ซื้อเล้าไก่แบบตาข่ายจากหมู่บ้านใกล้เคียงราคาถูกกว่าในระบบตลาด

2) ซื้ออาหารสำเร็จรูปในระบบตลาดท้องถิ่นประหยัดค่ารถโดยสาร

3) ได้รับความรู้เรื่องสวนสมุนไพรจากวิทยากรภายนอกไปปรับใช้ในครัวเรือนเพื่อขยายพื้นที่ปลูกขำ ผักแป้นและพืชอื่น ๆ มากขึ้น

4) ได้ไปร่วมแสดงผลงานของตนเอง ขายผัก ไข่ไก่ กับมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม มีพี่เลี้ยงมาจากมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ร่วมชื่นชมจำนวนมาก

สรุปการพึ่งตนเองมีลักษณะร่วมของการพึ่งตนเองของกลุ่มเกษตรกรทั้งสองหมู่บ้าน การพึ่งตนเองในระดับมากที่สุดคือ ด้านสังคม จิตใจ และทรัพยากรธรรมชาติ เพราะชุมชน ทั้ง 2 แห่งเป็นชุมชนที่มีความเกี่ยวเนื่องกันและกัน ทำงานร่วมกัน รับประทานอาหารร่วมกันและกัน และมีจิตใจใฝ่เรียนรู้ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ จิตอาสาจะร่วมกันแก้ไขปัญหาของชุมชนร่วมกัน ดังกรณีการแก้ไขปัญหาหนี้สิน ปัญหาปัจจัยการผลิต ขาดทุนส่งเสริม แต่ชุมชนช่วยกันแบ่งปัน พันธุ์ผัก พันธุ์ไก่ไข่ ขยายให้กันและกันในราคาถูก ส่วนการพึ่งตนเองด้านเทคโนโลยีการผลิต เนื่องจากชุมชน 2 แห่งขาดความรู้เรื่องเครื่องจักรกลการเกษตรและไม่มีทุนทรัพย์จำนวนมาก จะซื้อเครื่องจักรกล และไม่มีทุนการผลิตเป็นของตนเอง พึ่งตนเองได้ในระดับน้อย เพราะต้องอาศัยการพึ่งพากลุ่มอื่น ๆ ช่วยเป็นฝ่ายทุนสนับสนุนเช่น ธกส. สหกรณ์การเกษตร แต่เกษตรกรทั้ง 2 แห่งปรับตัวให้มีคุณภาพชีวิตดีขึ้นด้วยการมีกระบวนการเรียนรู้สร้างสรรค์ สติปัญญา เพื่อให้มีภาระหนี้สินลดลง จากการทำเกษตรกรรมด้วยการพึ่งตนเอง พึ่งกันเองและ พึ่งพาคณะอื่น ๆ ทั้งระดับครัวเรือนและระดับกลุ่มเกษตรกร

4.) กลไกการดำเนินงานที่ทำให้ประสบผลสำเร็จ

การดำเนินงานโครงการนี้ เริ่มตั้งแต่เดือนเมษายน พ.ศ. 2555 ถึงเดือนกันยายน พ.ศ. 2555 กลไกที่ขับเคลื่อนให้โครงการนี้ดำเนินงานได้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการ เนื่องจาก

(1) การเสริมสร้างสติปัญญาแบบพึ่งตนเองและพึ่งพากลุ่มอื่น ๆ

จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมของคณะทีมวิจัยนี้ เก็บข้อมูลจากภาคสนาม พบว่า สมาชิกที่เข้าร่วมโครงการ มีจิตใจใฝ่เรียนรู้ เริ่มตั้งแต่การเสนอโครงการมีความร่วมมือเข้าร่วม เปิดเวทีชาวบ้านโดยมีสมาชิกเกษตรกรบ้านกุศเคนและบ้านหินลาด ตั้งใจทำกิจกรรมวิเคราะห์ปัญหาการประกอบอาชีพเกษตรกรรม และเสนอความต้องการจัดการศึกษาสัมมาอาชีพด้วย อาชีพใด ซึ่งกิจกรรมนี้เป็นการเปิดประตูใจรับรู้ปัญหา ค้นหาความต้องการโดยเอาคนในชุมชนเป็นตัวตั้ง ได้ข้อค้นพบปัญหาคือ มีหนี้สินในครัวเรือน ต้องการมีรายได้เสริม ลดรายจ่ายโดยทำอาชีพตามความต้องการ เลี้ยงไก่ไข่ ปลูกผักสมุนไพร และดนตรีพื้นบ้าน ไปงกลางให้คงอยู่ในชุมชน วิธีการจะแก้ไขปัญหาได้และมีอาชีพเกิดขึ้นต้องร่วมมือกันเขียน หลักสูตรเป็นเนื้อหาการเรียนรู้ของคนในชุมชน เรียกว่า “หลักสูตรการจัดการศึกษาสัมมาอาชีพแบบมีส่วนร่วมโดยองค์กรชุมชนเพื่อการพึ่งตนเองของกลุ่มเกษตรกรบ้านกุศเคน ตำบลหนองโน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม” เพื่อให้สมาชิกในโครงการได้แสวงหาเครือข่าย เข้ามาร่วมจัดการศึกษาสัมมาอาชีพ ซึ่งเครือข่ายการเข้าร่วมโครงการมีเครือข่ายภายใน ประกอบด้วย เด็กเยาวชน ผู้ปกครองเด็กเยาวชน ประชาชน สมาชิก อสม. สมาชิก อบต.

ปราชญ์ชาวบ้าน สาขาอาชีพและคนตรีพื้นบ้าน และเครือข่ายภายนอก สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ สำนักวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม องค์การบริหารส่วนตำบลหนองโน สื่อสารมวลชนท้องถิ่น สกายไลน์เคเบิลทีวี จังหวัดมหาสารคาม โรงเรียนบ้านกุดแคนและสำนักงานเกษตรจังหวัดมหาสารคาม จากเครือข่ายภายในและเครือข่ายภายนอกได้เข้าไปร่วมมือกันสร้างหลักสูตรของชุมชนขึ้นมา เป็นการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยเรียนร่วมกันทุกช่วงวัย ไม่ได้เลือกสถานที่ เวลา ไม่มีการประเมินผลสอบได้ สอบไม่ผ่าน ทำให้สมาชิกที่เข้าร่วมโครงการตั้งใจแสวงหาความรู้กับปราชญ์ชาวบ้านเป็นผู้ถ่ายทอดไปศึกษาจากพื้นที่จริงในหมู่บ้านเดียวกัน และเมื่อแก้ไขปัญหาไม่ได้ ก็พึ่งพาเครือข่ายภายนอกเข้าไปให้ความรู้เพิ่มเติม มีวิทยากรสาขาเกษตรกรรมและสาขาคนตรีพื้นบ้าน ไปกลาง การเรียนรู้ร่วมกันทั้งการฝึกปฏิบัติจริงด้วยตนเอง และรับความรู้จากวิทยากร เกิดกระบวนการสร้างสติปัญญาแบบลองผิดลองถูก บทเรียนในแต่ละคนที่ได้ประสบการณ์ นำไปปรับใช้ แก้ไขปัญหาครัวเรือนตนเองให้โก้ไข่ออกไข่ ได้เก็บไข่ไว้บริโภคและขาย เพิ่มสวนสมุนไพรปลูกชำ ปลูกผักแป้น โดยการขยายพื้นที่ในครัวเรือน การดำเนินกิจกรรมฝึกปฏิบัติทักษะอาชีพอย่างต่อเนื่อง มีใจใฝ่เรียนรู้อย่างตั้งใจตามความสมัครใจเข้าร่วมโครงการทำให้สมาชิกเกษตรกรรมมีความรู้เรื่องโก้ไข่ออกไข่ ผักแป้น การปลูกชำ และการเล่นคนตรี ความรู้ทักษะอาชีพเหล่านี้ จะทำให้เกษตรกรแก้ไขปัญหาหนี้สินได้ลดน้อยลงในระดับหนึ่ง ทำให้ความเป็นอยู่ของตนเองมีอาหารพอเพียงบริโภคเกิดจากการมีไข่โก้ มีผักโดยไม่ต้องซื้อจากระบบตลาด เป็นการแก้ไขปัญหาของตนเองและชุมชนลดการเป็นหนี้สินได้จากการสร้างเสริมสติปัญญาให้มีความรู้เกิดขึ้นก่อน ถึงจะนำปัญญาไปแก้ไขปัญหาด้านการประกอบอาชีพให้ประสบผลต่อไปได้ในอนาคต

(2) การมีประชาคมร่วมกันของกลุ่มเกษตรกร

การมีประชาคมร่วมกันของกลุ่มเกษตรกรบ้านกุดแคน ตำบลหนองโน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยส่งเสริมให้โครงการประสบผลสำเร็จ เนื่องจากกลุ่มสมาชิกเกษตรกรรมมีพฤติกรรมที่แสดงออกในกระบวนการทำงานร่วมกันเรียงลำดับได้ดังนี้ (1) เข้าร่วมประชุมทำประชาคมร่วมกันเริ่มตั้งแต่การพัฒนาโครงการ วิเคราะห์บริบทชุมชน ค้นหาปัญหาการประกอบอาชีพเกษตรกรรมและนอกภาคเกษตรกรรม (2) แสวงหาแนวทางการแก้ไขปัญหาโดยมติที่ประชุมกลุ่มต้องการทำอาชีพเสริมมีฐานการเรียนรู้ 3 กิจกรรมได้แก่ 1) การเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ 2) สวนสมุนไพรเพื่อสุขภาพ และ 3) คนตรีพื้นบ้านไปกลาง ประยุกต์ ซึ่งฐานการเรียนรู้ทั้ง 3 กิจกรรมเป็นความต้องการของผู้ร่วมโครงการทุกคน (3) แสวงหาเครือข่ายเข้าร่วมโครงการ (4) มีการเขียนหลักสูตรสัมมาอาชีพทุกคนมีสิทธิพูด เขียน

การเขียนหลักสูตรสัมมาอาชีพทุกคนมีสิทธิพูด เขียน ให้ข้อเสนอแนะปรับปรุงแก้ไขได้เท่าเทียมกัน (5) ช่วยกันออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันได้กระบวนการเรียนรู้ทางสังคม 5 ปี. ได้แก่ ป.1 เปิดประตูใจ ป.2 ปฏิสัมพันธ์กับเครือข่าย ป.3 ปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้สัมมาอาชีพ ป.4 ปรับแก้ไขปัญหางาน และป.5 ประเมินผลงาน ซึ่งสมาชิกกลุ่มเกษตรกรจะเรียนรู้ด้วยกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม 5 ปี. นี้ ได้ชุดความรู้ทั้ง 3 ฐานกิจกรรม (6) ถอดบทเรียนร่วมกัน และผู้เชี่ยวชาญสาขาเกษตรกรรมเติมเต็มข้อมูล และ(7) สมาชิกกลุ่มเกษตรกรต้องร่วมกันเสนอผลงานด้วยการเข้าร่วมจัดนิทรรศการ ผลผลิตไข่ไก่ ผักสมุนไพร และเกษตรกรเด็กเยาวชน แสดงโป่งกลางเพื่อแสดงถึงผลงานที่ร่วมกันดำเนินงานให้ชุมชนอื่น ๆ ได้ชื่นชมผลงานร่วมกัน จากกระบวนการทำงานที่ทำ 7 กิจกรรม ดังกล่าวมา เกิดจากสมาชิกทุกคนให้ความร่วมมือกันและกัน และไว้วางใจกัน เชื่อใจกัน ยอมรับประชาคมของกลุ่ม โดยทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกัน ได้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม แสดงข้อคิดเห็น รับฟังวิทยากร ถือว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรในโครงการนี้มีกระบวนการประชาคมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ

(3) การฟื้นฟูศักยภาพชุมชนด้วยทุนทางสังคมภายในและภายนอกชุมชน

ชุมชนบ้านกุดแคนและชุมชนบ้านหินลาดเป็นชุมชนที่อยู่ในสังคมเกษตรกรรมมีการประกอบอาชีพเกษตรกรรมทำนาปลูกข้าว ปลูกพืชไร่ เลี้ยงสัตว์ ไก่ หมู วัว ควาย ฯลฯ และคนในชุมชนประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรกรรมหลาย ๆ อาชีพเหมาะสมกับบริบทของท้องถิ่น ซึ่งอาชีพการทำเกษตรกรรมและนอกภาคเกษตรกรรมในแต่ละอาชีพ มีข้อค้นพบว่าชุมชนบ้านกุดแคนมีศักยภาพทุนทางสังคมภายใน คือ มีปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้การเลี้ยงไก่ไข่ การปลูกผักสมุนไพรอย่างชำนาญเป็นต้นแบบให้คนในบ้านกุดแคนและหมู่บ้านใกล้เคียงได้เข้ามาเรียนรู้ได้ และด้านคนตรีมีครุคนตรีพื้นบ้านเก่งการเล่นดนตรี พิณ แคน โป่งกลางโหวด มีความสามารถถ่ายทอดความรู้สู่คนอื่น ๆ ได้ ตามความสนใจของบุคคลต้องการศึกษาอย่างไรก็ตาม ปราชญ์ชาวบ้านดังกล่าว ไม่ได้มีเวทีให้ได้ถ่ายทอด ให้ได้รับการยกย่องจากสังคม โครงการนี้ยอมรับให้ปราชญ์ชาวบ้านมีบทบาทให้เป็นครูของหมู่บ้าน เข้าร่วมโครงการให้เข้ามาสอนความรู้ในฐานกิจกรรมการเรียนรู้ 3 กิจกรรม เหมือนกับฟื้นฟูศักยภาพชุมชนให้เข้มแข็งก่อนพึ่งพาสังคมภายนอก อย่างไรก็ตามชุดความรู้ที่มีปราชญ์ชาวบ้านให้เกิดประโยชน์สูงสุดได้ให้ทุนทางสังคมภายนอกเข้าไปหนุนเสริม โดยมีการจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นระยะกับผู้เชี่ยวชาญเข้าไปร่วมประชุม ชื่นชมผลงาน และมีพื้นที่ทางสังคมให้ชุมชนบ้านกุดแคนและชุมชนบ้านหินลาดได้เสนอตัวตนเรื่องสัมมาอาชีพด้านการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ ทำสวนป่า คนตรีพื้นบ้าน โป่งกลางประยุกต์ ในกิจกรรมการจัดนิทรรศการงานประชุมวิชาการนานาชาติ ของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม และได้เผยแพร่กิจกรรมโครงการ ได้เห็น

ผ่านการจัดการความรู้ในพื้นที่สาธารณะสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และที่วิ
 ท้องถิ่น เกิดประโยชน์โดยอ้อมต่อชุมชนทั้งสองแห่ง เหมือนกับให้ผู้ที่สนใจได้เข้าไปเรียนรู้
 งานของกลุ่มเกษตรกร เท่ากับเป็นการฟื้นฟูชุมชนสองแห่งนี้ ให้มีศักยภาพด้านการทำ
 เกษตรกรรม เลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ ทำสวนป่า และโปงลางประยุกต์

5) ข้อค้นพบแหล่งเรียนรู้ชุมชนจัดการศึกษาสัมมาอาชีพแบบมีส่วนร่วมโดยองค์กร
 ชุมชนเพื่อการพึ่งตนเองของกลุ่มเกษตรกรบ้านกุดแคน ตำบลหนองโน อำเภอเมือง จังหวัด
 มหาสารคาม

ข้อค้นพบของโครงการนี้ส่งผลกระทบต่อชุมชนและเกษตรกรได้แก่

(1) การส่งเสริมการเรียนรู้นอกระบบและการเรียนรู้ตามอัธยาศัยที่คนใน
 ชุมชนสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต จากคนทุกช่วงวัยไม่มีมิติเวลากำกับ เป็นการเรียนรู้เพื่อ
 แก้ไขปัญหาเรื่องหนี้สินในครัวเรือนผ่านการส่งเสริมอาชีพที่กลุ่มเกษตรกรต้องการทำ เพื่อให้
 คุณภาพชีวิตดีขึ้น โดยใช้ชุดความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน ปราชญ์ชาวบ้านสาขาอาชีพเกษตรกรรม
 เป็นฐาน จากนั้นได้นำความรู้จากเครือข่ายภายนอกที่เข้าร่วมโครงการไปต่อยอดและให้ทุน
 สนับสนุน แต่มีการจัดการโดยกลุ่มเกษตรกร การสนับสนุนจากโครงการนี้ไม่ใช่การเข้าไป
 กำกับหรือควบคุม แต่เครือข่ายที่เข้าร่วมกิจกรรมเป็นไปเพื่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของ
 ชุมชนบ้านกุดแคน และชุมชนบ้านหินลาดอย่างเป็นธรรมชาติ ซึ่งโครงการนี้เป็นเรื่องการ
 ถ่ายทอดความรู้เพิ่มทักษะอาชีพ เป็นไปตามการปฏิรูปการศึกษา พุทธศักราช 2542 และที่
 แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พ.ศ. 2545 มุ่งพัฒนาคนให้เป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้และเชื่อมโยงกับ
 อาชีพดั้งเดิมที่มีอยู่ในชุมชน ทำให้สมาชิกกลุ่มเกษตรกรเกิดความภาคภูมิใจและรักท้องถิ่น อีก
 ทั้งเป็นการจัดการศึกษาสัมมาอาชีพที่ให้เกษตรกรทั้งระดับครัวเรือนและกลุ่มเกษตรกร ได้
 เรียนรู้ พบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนสิ่งที่ตนเองได้ปฏิบัติ เรื่องการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ ปลูกผัก
 สมุนไพร และดนตรีพื้นบ้านโปงลางประยุกต์ ทำให้เกษตรกรทุกคนได้ปรับเปลี่ยนกระบวน
 ทัศน์การเรียนรู้ของตนเอง ไปในทิศทางที่สร้างสรรค์ โดยมีแหล่งเรียนรู้ชุมชนปทุมครุสิงห์
 ฤทธิเดช เป็นกลไกหลัก ขณะที่ภาคเครือข่าย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
 สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม องค์การบริหารส่วนตำบลหนองโน
 สื่อสารมวลชนท้องถิ่นและสำนักงานเกษตรจังหวัดมหาสารคาม มีบทบาทให้การกระตุ้นหนุน
 เสริมเพื่อชุมชนพึ่งตนเองและพึ่งกันเองในชุมชน จะทำให้ชุมชนอยู่เย็นเป็นสุขได้ในอนาคต
 ต่อไป

(2) การจัดการศึกษาแบบทางเลือกสัมมาอาชีพแบบมีส่วนร่วมโดย
 องค์กรชุมชนเป็นการจัดการศึกษาสัมมาอาชีพที่มีกลไกการเป็นเจ้าภาพเข้ามาจัดการศึกษา

หลายภาคส่วนเริ่มตั้งแต่เจ้าภาพหลักตระกูลฤทธิเดช เจ้าภาพร่วมองค์กรในชุมชนที่มีประชาชน เด็กเยาวชน ผู้ปกครองเด็กเยาวชน ประชาชนชาวบ้าน สมาชิก อบต. และสมาชิก อสม. ร่วมกับเครือข่ายภายนอกทั้งจากภาครัฐและเอกชนดังกล่าวมาในข้อที่ 1 วิธีการเกิดข้อเสนอทางเลือกสัมมาอาชีวะด้านการเกษตรกรรมและอาชีพนอกภาคเกษตรกรรม ใช้วิธีการร่วมกันระดมความคิดเห็นผ่านเวทีชาวบ้าน จัดกลุ่มสนทนาและถอดบทเรียน เป็นด้านหลักและผสมผสานกับการให้สมาชิกในชุมชนเข้าร่วมนำเสนอผลงานนิทรรศการ มีผู้สนใจเข้าเยี่ยมชมเหมือนกับเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับสมาชิกกลุ่มเกษตรกร สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของชุมชน ชุมชนเป็นสังคมเกษตรกรรมที่มีอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลักและทำอาชีพเสริมตามศักยภาพของแต่ละบุคคล และการที่จะทำให้ชุมชนเข้มแข็งพึ่งตนเองได้ พบว่า ชุมชนยังพึ่งพารัฐ ขอมรับนโยบายรัฐเพื่อเข้าไปร่วมพัฒนาชุมชนและการจัดการศึกษาสัมมาอาชีวะเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายยุทธศาสตร์ของแนวทางในยุทธศาสตร์การวิจัยของชาติ (พ.ศ. 2555-2559 : 13) และสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การวิจัยที่ 1 ระบุไว้ว่า “การสร้างศักยภาพและความสามารถในการพัฒนาสังคม โดยมีเป้าประสงค์การวิจัย สร้างเสริมองค์ความรู้ให้เป็นพื้นฐานเพื่อความมั่นคงของประเทศ โดยการสร้างความเข้มแข็งของสังคม การพัฒนาและยกระดับคุณภาพชีวิต และความสุขของประชาชน มุ่งเน้นการวิจัยเพื่อคุณภาพการศึกษา ระบบการเรียนรู้ด้วยตนเอง วัฒนธรรม สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิต สวัสดิการเพื่อความมั่นคงของชีวิต ตลอดจนการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี การสร้างความเข้มแข็งและการสร้างภูมิคุ้มกันของท้องถิ่นและสังคม รวมทั้งการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชน เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาเยาวชน” กลยุทธ์การวิจัยที่ 1 “ปฏิรูปการศึกษา กระบวนการเรียนการสอนทั้งในและนอกระบบ ตลอดจนการพัฒนาการเรียนรู้ด้วยตนเอง ระบบสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิต ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตในแต่ละท้องถิ่น ด้วยการพัฒนาด้าน” แสดงถึงการอยู่กับคนในชุมชนควรมีข้อเสนอทางเลือกสัมมาอาชีวะ ที่สอดคล้องกับบริบทสภาพภูมิศาสตร์ ดิน น้ำ อากาศ สอดคล้องกับภูมิสังคมคือ วัฒนธรรม ความเชื่อ ประเพณี และเศรษฐกิจ เช่น ชุมชนบ้านกุศแคนและบ้านหินลาดมีปัญหาทางเศรษฐกิจร่วมกันคือ ปัญหาหนี้สิน การจะหลุดพ้นจากปัญหาหนี้สินได้ต้องได้รับการพัฒนาด้านสติปัญญา จัดการศึกษาแบบตลอดชีวิต โดยทุกภาคส่วนร่วมมือกันส่งผลให้ชุมชนปรับตัวได้ เกิดจากการมีสัมมาอาชีวะแบบทางเลือกตามศักยภาพของบุคคล คือเลือกทั้งภาครัฐ เอกชน แต่ไม่ได้เป็นผู้ตกอยู่ในการครอบงำ เพราะชุมชนมีศักยภาพที่จะเลือกดำเนินชีวิตเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ด้วยการพึ่งตนเอง พึ่งกันเองในชุมชนและพึ่งพากลุ่มอื่น ๆ อย่างรู้เท่าทัน